

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΚΡΗΤΗΣ
ΣΧΟΛΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΨΥΧΟΛΟΓΙΑΣ

ΤΙΤΛΟΣ ΠΤΥΧΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ:

**Ο Ρόλος του Ψυχολόγου στην Διερεύνηση των Ισχυρισμών των Ανηλίκων
για Σεξουαλική Κακοποίηση**

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ ΤΗΣ :ΠΑΠΑΤΡΙΑΝΤΑΦΥΛΛΟΥ ΙΩΑΝΝΑ
ΑΡΙΘΜΟΣ ΜΗΤΡΩΟΥ:2358

ΕΠΙΒΛΕΠΟΥΣΑ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ: ΟΛΓΑ ΘΕΜΕΛΗ

ΡΕΘΥΜΝΟ

ΑΚΑΔΗΜΑΙΚΟ ΕΤΟΣ 2013-2014

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Πρόλογος	4
1. Ο ρόλος του ψυχολόγου ως πραγματογνώμονα- ερευνητή κατά την εξέταση ανήλικων μαρτύρων σεξουαλικής κακοποίησης	8
1.1.Στοιχειώδεις αρχές και κατευθυντήριες γραμμές κατά την δικανική εξέταση.....	8
2. Διεισδύοντας στο μυαλό του παιδιού.....	11
2.1. Μνημονικές ικανότητες παιδιών νηπιακής, προσχολικής και μέσης παιδικής ηλικίας.....	11
2.2.Ποιοι παράγοντες ενισχύουν ή αλλοιώνουν την μνήμη των ανήλικων μαρτύρων.....	13
2.3. Γλωσσική ανάπτυξη των παιδιών.....	19
2.4.Σεξουαλική γνώση και συμπεριφορά των παιδιών	22
2.5.Τα προσωπικά χαρακτηριστικά του συνεντευκτή.....	27
3. Εξετάζοντας τα παιδιά σχετικά με την σεξουαλική παραβίαση.....	31
3.1.Η κλινική και δικανική συνέντευξη.....	31
3.2. Προετοιμασία και σχεδιασμός της δικανικής αξιολόγησης.....	32
3.3.Έναρξη της εξέτασης	37
3.4.Το κύριο μέρος της συνέντευξης	42
3.5.Τερματισμός της εξέτασης.....	45
4. Τεχνικές δικανικής εξέτασης σε υποθέσεις σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών- θυμάτων.....	47
4.1.Η γνωστική συνέντευξη ως μεθοδολογικό εργαλείο μνημονικής ανάκλησης.....	47
4.2.Η σταδιακή συνέντευξη.....	52

Ο Ρόλος του Ψυχολόγου στην Διερεύνηση των Ισχυρισμών των Ανήλικων για
Σεξουαλική Κακοποίηση

4.3. Η εξέταση που βασίζεται στην τεχνική της αφής.....	53
4.4. Η τεχνική της «τυφλής» συνέντευξης.....	54
4.5. Ειδή ερωτήσεων ως τρόποι ανίχνευσης της σεξουαλικής κακοποίησης ανηλίκων μαρτύρων.....	55
4.6. Ανατομικές κούκλες και εξέταση των παιδιών.....	59
5. Μοντέλα αξιολόγησης της σεξουαλικής κακοποίησης ανήλικων θυμάτων/μαρτύρων.....	62
5.1.1. Μοντέλο ατομικής εξέτασης του παιδιού.....	63
5.1.2. Συνεργατικό/Ερευνητικό μοντέλο.....	64
5.1.3. Μοντέλο αλληλεπίδρασης παιδιού-γονέα.....	65
5.1.4. Συνοπτικό μοντέλο αξιολόγησης.....	67
5.1.5. Εκτεταμένο δικανικό μοντέλο αξιολόγησης του <i>Carnes</i>	68
Συμπεράσματα.....	71
Βιβλιογραφία.....	73
Παραρτήματα.....	80

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Μέχρι και το 2003 τα καταγεγραμμένα περιστατικά της παιδικής σεξουαλικής κακοποίησης των ΗΠΑ ανέρχονταν στα 1-2 στα 1000 παιδιά(Cronch, Viljoen & Hansen,2006) και κατά το 2004 αποτιμήθηκε ότι 250.000 υποθέσεις είχαν περάσει στα χέρια των κοινωνικών υπηρεσιών προστασίας του παιδιού(Herman,2005). Βέβαια, αυτά τα νούμερα δεν αντανακλούν το ακριβές ποσοστό των υποθέσεων σεξουαλικής παραβίασης διότι ένα μεγάλο αριθμός περιπτώσεων δεν αναφέρεται ποτέ στις αστυνομικές αρχές(Bruck, Ceci & Shuman,2005). Η ευαισθητοποίηση της ευρύτερης κοινωνίας για τον ψυχικό τραυματισμό του παιδιού ως συνέπεια της κακομεταχείρισης του αλλά και η άρνηση της ύπαρξής της από το κοινωνικό σύνολο βοήθησαν στο να αποκρύψουν την αλήθεια τα ανήλικα θύματα (Μπέκα,2006). Αυτή η στάση που ακολούθησε το κοινωνικό σώμα επέφερε αρνητικές και θετικές συνέπειες. Ένα από τα θετικά αποτελέσματα ήταν ότι τέθηκε το ζήτημα της σημασίας της σεξουαλικής κακοποίησης ή παραβίασης ή κακομεταχείρισης και πως αυτό επηρέαζε την εξέταση αυτού του φαινομένου. Μήπως ήταν αναγκαίο να οριστεί εκ νέου το σύνθετο αυτό ποινικό αδίκημα καθώς και τα χαρακτηριστικά που το απαρτίζουν;

Η σεξουαλική κακοποίηση μπορεί να εμφανιστεί υπό διάφορες μορφές(αιμομιξία) και ο δράστης να ανήκει στον κύκλο της οικογένειας ή να είναι ένα οικείο πρόσωπο του θύματος. Κάποια είδη της κακοποίησης περιλαμβάνουν το άγγιγμα(άγγιγμα των γεννητικών οργάνων του δράστη, του παιδιού, διείσδυση) και χωρίς άγγιγμα(έκθεση του παιδιού σε παιδική πορνογραφία)(Πρεκατέ,2006). Επιπλέον, ορισμένοι ειδικοί κάνουν λόγο για «παραβίαση» της γενετήσιας ελευθερίας του παιδιού, όχι για «κακοποίηση» δηλώνοντας με αυτό τον τρόπο δύο βασικές διαστάσεις αυτού του ειδικού εγκλήματος. Πρώτον, λόγω μη σωματικών κακώσεων του παιδιού ο όρος κακοποίηση μπορεί άθελα ή σκόπιμα να παραπλανήσει τους εξεταστές που εμπλέκονται σε αυτές τις υποθέσεις και ,δεύτερον, η έννοια της παραβίασης χρησιμοποιείται για να τονίζει την ακούσια εισβολή του δράστη στον ψυχικό κόσμο του θύματος και την απρόβλεπτη ταραχή του με οδυνηρές επιπτώσεις στην ψυχοκοινωνική του ανάπτυξη, τη σεξουαλική ταυτότητα και συμπεριφορά του παιδιού(Αγάθωνος και συν.,2009). Άλλοι χρησιμοποιούν ευρύτερους ορισμούς (μη ηθελημένη εστίαση προσοχής σεξουαλικής

Ο Ρόλος του Ψυχολόγου στην Διερεύνηση των Ισχυρισμών των Ανήλικων για Σεξουαλική Κακοποίηση

φύσεως από τρίτο πρόσωπο) και άλλοι πιο συγκεκριμένους και στοχοθετημένους(βίαη διεϊσδυση)(Bruck, Ceci & Shuman,2005).

Οι παραπάνω ορισμοί ομοιάζουν μεταξύ τους αλλά ο διαχωρισμός της σεξουαλικής κακοποίησης στις μορφές που μπορεί να τελεστεί εξυπηρετεί κυρίως νομικούς και κλινικούς σκοπούς. Επίσης, θεωρείται μια καλή πρακτική για να βοηθήσει τους επαγγελματίες ψυχικής υγείας να κατανοήσουν τις σχέσεις του δράστη με το θύμα και να αξιολογήσουν το είδος του δεσμού που έχουν αναπτυχθεί ανάμεσα τους και αν χαρακτηρίζεται από μυστικότητα και αποσιώπηση, μια βασική διάσταση της παιδικής κακοποίησης.

Επιπλέον, ένα καίριο ερώτημα των δικανικών εξεταστών είναι πώς τα παιδιά αποκαλύπτουν την υποπευόμενη κακοποίηση τους και ποιοι λόγοι τα ωθούν να μην ομολογήσουν ή να προσέλθουν σε ψευδείς ισχυρισμούς ή και να αρνηθούν τελείως την κακομεταχείριση τους. Το Σύνδρομο της Απόκρυψης της Σεξουαλικής Κακοποίησης(Child Sexual Abuse Accommodation Syndrome-CSAAC) δίνει την δική του απάντηση στο παραπάνω ερώτημα. Ορισμένοι ερευνητές το θεωρούν ως το πιο βασικό εργαλείο για την απόσπαση πλούσιων και αξιόπιστων πληροφοριών. Υποστηρίζει ότι η επιφυλακτικότητα, άρνηση και απόσυρση καταγγελιών από το παιδί- θύμα είναι αποτέλεσμα απειλών, εκβιασμών και φόβου του παιδιού για τις επιπτώσεις της κατάθεσης του. Ωστόσο, οι παραπάνω ισχυρισμοί του συγκεκριμένου μοντέλου καθώς παραμένουν ανεπιβεβαίωτοι μέσα επιστημονικά τεκμηριωμένες μελέτες. Οι απειλές και το είδος βίας που συντελέστηκαν μετά την κακοποίηση από τον δράστη δεν επηρεάζουν την άρνηση κατάθεσης αυτού του συμβάντος από το παιδί(Bruck, Ceci & Shuman,2005). Αντίθετα, συχνό φαινόμενο της σεξουαλικής κακοποίησης είναι η *καθυστερημένη* ομολογία της παραβίασης(Bruck, Ceci & Shuman,2005;Μπέκας,2006)και διάφορες ατομικές μεταβλητές επιδρούν με την σειρά τους σε αυτό. Ειδικότερα, ηλικιακοί παράγοντες φαίνεται να παίζουν σημαντικό ρόλο ως προς την αποκάλυψη της σεξουαλικής κακοποίησης με τα παιδιά προσχολικής ηλικίας να επιδεικνύουν μεγαλύτερη διστακτικότητα να ομολογήσουν το τραυματικό γεγονός που διαπράχθηκε και τα μεγαλύτερης ηλικίας παιδιά να δίνουν πιο στέρεες και ξεκάθαρες απαντήσεις για το αν έχουν κακοποιηθεί ή όχι. Ακόμη, υπάρχει μεγαλύτερη πιθανότητα τα κορίτσια να αποκαλύψουν μια πιθανή κακοποίηση τους από ότι τα αγόρια και, τέλος, φαίνεται να υπάρχει κάποια στατιστικά σημαντική σχέση μεταξύ της κουλτούρας από την οποία προέρχεται το παιδί και του ποσοστού αποκάλυψεων υποδηλώνοντας ότι τα παιδιά καταγόμενα από τις λεγόμενες

Ο Ρόλος του Ψυχολόγου στην Διερεύνηση των Ισχυρισμών των Ανήλικων για Σεξουαλική Κακοποίηση

κολλεκτιβιστικές κοινωνίες προβάλλουν μεγαλύτερο φόβο για τις αρνητικές επιπτώσεις που θα έχει στις οικογένειά τους μια πιθανή ομολογία τους (Bruck, Ceci & Shuman, 2005).

Βέβαια, η κυριότερη δυσκολία που ενέχει η μελέτη του φαινομένου της καθυστερημένης ομολογίας είναι ότι δεν μπορεί να ανιχνεύσει οποιαδήποτε προηγούμενη ανεπίσημη καταγγελία του παιδιού (στον δάσκαλο ή τον συμμαθητή του).

Για να ξεπεραστούν τα παραπάνω εμπόδια είναι απαραίτητη η αναζήτηση τεκμηριωμένων στοιχείων που να αναδεικνύουν την αποτελεσματικότητα των τεχνικών συνέντευξης και διερεύνησης της σεξουαλικής κακοποίησης αλλά και των αρχών που θα πρέπει να διέπουν τον εξεταστή και θα τον καθιστούν έναν δεινό επαγγελματία της δικανικής αξιολόγησης των ανήλικων παιδιών και ικανό για την αναζήτηση της ουσιαστικής αλήθειας.

Ο σκοπός της παρούσας βιβλιογραφικής ανασκόπησης είναι να εξιχνιάσει ποιες είναι οι γνώσεις, οι μέθοδοι και οι τεχνικές με τις οποίες πρέπει να είναι οπλισμένος ο συνεντευκτής για να διεξάγει μια αποτελεσματική εξέταση με έναν ευαίσθητο πληθυσμό όπως είναι τα κακοποιημένα παιδιά λαμβάνοντας πάντα υπόψη του το συμφέρον του παιδιού. Το ερώτημα που διαπραγματεύεται η παρούσα εργασία είναι με ποιον τρόπο θα μπορέσει ο ψυχολόγος, ένας επιστήμονας στον τομέα της ψυχικής υγείας να ανταπεξέλθει στις απαιτήσεις και δυσκολίες που φέρει ως ρόλος του δικανικού ερευνητή, ένα έργο που συνήθως ανατίθεται σε κοινωνικούς λειτουργούς.

Η συγκεκριμένη βιβλιογραφική εργασία χωρίζεται σε 5 κεφάλαια και το καθένα πραγματεύεται μια διάσταση του πολύπλοκου γεγονότος της εξέτασης της σεξουαλικής κακοποίησης με απώτερο στόχο την ανακάλυψη της αλήθειας. Στο πρώτο κεφάλαιο αναλύονται οι υποχρεώσεις που έχει ο ψυχολόγος ή άλλος αρμόδιος της αξιολόγησης ασκώντας την εργασία του εξεταστή. Από ορισμένους κατευθυντήριους οδηγούς παρουσιάζονται οι στοιχειώδεις αρχές που πρέπει να ακολουθεί ρητά κατά την προετοιμασία, στην διάρκεια και στο τέλος της αξιολόγησης καθώς και να γνωρίζει ποιοι μηχανισμοί θα ενεργοποιηθούν μετά την ολοκλήρωση της διαδικασίας της εξέτασης.

Στο δεύτερο κεφάλαιο γνωστοποιούνται οι βασικές γνώσεις που πρέπει να αποκτήσει ο ψυχολόγος πριν ακόμα ξεκινήσει η αξιολόγηση. Πρέπει να γνωρίζει ποια είναι τα αναπτυξιακά στάδια, υπό φυσιολογικές συνθήκες, εξέλιξης του παιδιού σχετικά με τις γνωστικές, γλωσσικές και αντιληπτικές ικανότητες του καθώς και η ψυχοσεξουαλική

Ο Ρόλος του Ψυχολόγου στην Διερεύνηση των Ισχυρισμών των Ανήλικων για Σεξουαλική Κακοποίηση

ανάπτυξη και συμπεριφορά του και τέλος, αναγνωρίζονται ποια είναι τα προσωπικά χαρακτηριστικά που λειτουργούν ως συμβουλευτικές τεχνικές για να ενισχύσουν την αποτελεσματικότερη και πιο ανώδυνη εξέταση του παιδιού.

Στο τρίτο κεφάλαιο περιγράφεται με λεπτομερειακό τρόπο η διαδικασία που ακολουθείται για την διεξαγωγή την αξιολόγησης, από την προετοιμασία της μέχρι και τον τερματισμό της συνέντευξης. Εδώ αναδεικνύεται ο καθοριστικός ρόλος που παίζει η κάθε φάση της εξέτασης και καμία δεν είναι πιο σημαντική από την άλλη.

Στο τέταρτο κεφάλαιο εξετάζεται ένα από τα κύρια θέματα της παρούσας εργασίας, οι τεχνικές συνέντευξης που μπορεί να επιλέξει ο κάθε συνεντευκτής για να ξεκινήσει την αξιολόγηση του με τον ανήλικο μάρτυρα ζυγίζοντας και σταθμίζοντας τα υπέρ και τα κατά της κάθε τεχνικής.

Η βιβλιογραφική αναφορά ολοκληρώνεται με το πέμπτο και τελευταίο κεφάλαιο όπου διερευνώνται οι διαδικασίες εξέτασης που χρησιμοποιούνται για να προσεγγίσουν με τον βέλτιστο τρόπο όλες τις διαστάσεις από τις οποίες αποτελείται και μπορούν να ερμηνεύσουν το υπό εξέταση ζήτημα της κακοποίησης. Τα εμπειρικά δεδομένα καταλήγουν στην δημιουργία μιας διεπιστημονικής ομάδας η οποία συναπαρτίζεται από επαγγελματίες στους τομείς της υγείας, από κοινωνικούς επιστήμονες και δικαστικούς φορείς που εμπλέκονται στις υποθέσεις της σεξουαλικής κακοποίησης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΨΥΧΟΛΟΓΟΥ ΩΣ ΠΡΑΓΜΑΤΟΓΝΩΜΟΝΑ-ΕΡΕΥΝΗΤΗ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΕΞΕΤΑΣΗ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΜΑΡΤΥΡΩΝ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗΣ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ

ΥΠΟΚΕΦΑΛΑΙΟ 1.1

Στοιχειώδεις αρχές και κατευθυντήριες γραμμές κατά την δικανική εξέταση

Από τις αρχές του 19^{ου} αιώνα έχουν προταθεί διάφορες κατευθυντήριες γραμμές και έχουν γίνει υπέρμετρες προσπάθειες που θα επέτρεπαν να διακρίνουν τους αποτελεσματικούς επαγγελματίες εξεταστές από τους αναποτελεσματικούς οι οποίοι εμπλέκονται σε θέματα κακοποίησης ανήλικων παιδιών. Συγκεκριμένα οι επαγγελματίες που διεξάγουν τις δικανικές συνεντεύξεις με ανήλικους μάρτυρες πρέπει να γνωρίζουν ότι κάθε εξέταση υπόκειται σε ελέγχους και έχει σημαντικές επιπτώσεις τόσο σε θέματα προστασίας του θύματος όσο σε ζητήματα λήψης αποφάσεων. Συνήθως οι αξιολογητές που καλούνται να εξετάσουν τους ισχυρισμούς περί σεξουαλικής κακοποίησης ανήλικων μαρτύρων είναι συνήθως κοινωνικοί λειτουργοί, ψυχολόγοι, επαγγελματίες ψυχικής υγείας κ.α οι οποίοι διορίζονται είτε από το δικαστήριο, είτε από υπηρεσίες προστασίας του παιδιού ή από άλλους μη κυβερνητικούς οργανισμούς(Guidelines for psychosocial evaluation of suspected abuse in children review,1997.Guidelines for psychological evaluation in child protection matters,1999). Εντούτοις, οποιοδήποτε και αν είναι το έργο του κάθε ειδήμονα, είτε θεραπευτικό είτε η αναζήτηση της ουσιαστικής αλήθειας, πρωταρχικό μέλημα του είναι η προάσπιση των δικαιωμάτων του παιδιού και η εξασφάλιση της ευημερίας του και της προστασίας του από τυχόν δευτερογενή θυματοποίηση του.

Σύμφωνα με οδηγίες που έχουν δημοσιευτεί από την Αμερικάνικη Επαγγελματική Κοινότητα για την Κακοποίηση του παιδιού(APSAC) το 1997, ο εξεταστής της σεξουαλικής κακοποίησης πρέπει να κατέχει ένα πιστοποιητικό άσκησης επαγγέλματος ψυχικής υγείας καθώς και να έχει μια επαγγελματική εμπειρία με κακοποιημένα ανήλικα θύματα. Επίσης να

Ο Ρόλος του Ψυχολόγου στην Διερεύνηση των Ισχυρισμών των Ανήλικων για Σεξουαλική Κακοποίηση

είναι επαρκής στις βασικές γνώσεις για θέματα ανάπτυξης του παιδιού καθώς και για τις ιδιαιτερότητες που εμφανίζουν τα παιδιά μειονοτήτων και τα παιδιά με αναπτυξιακές δυσκολίες. Επιπλέον, ο συνεντευκτής πρέπει να είναι ενήμερος ποιος του έχει ζητήσει να εμπλακεί στην συγκεκριμένη υπόθεση (το δικαστήριο, ο εισαγγελέας, ο ανακριτής, ο δικηγόρος της οικογένειας, ο δράστης) ώστε να γνωρίζει σε ποιον θα καταθέσει την γραπτή αναφορά του και αν είναι υποχρεωμένος να παραστεί στην δικαστική αίθουσα ως αναλυτής των στοιχείων που συγκέντρωσε (fact witness). Σε περίπτωση που η γραπτή αξιολόγηση κατατεθεί στο δικαστήριο, όλα τα εμπλεκόμενα στην υπόθεση μέρη θα έχουν πρόσβαση σε αυτήν. Επιπρόσθετα, μια από τις αρμοδιότητες του είναι η εξοικείωση και η εκπαίδευση του με τα μεθοδολογικά εργαλεία που θα χρησιμοποιήσει και η απόκτηση της αδιαμφισβήτητης κατάρτισης των τεχνικών συνέντευξης τις οποίες θα κληθεί να εφαρμόσει. Ο ψυχολόγος πρέπει να έχει επίγνωση των δεοντολογικών περιορισμών που υπαγορεύει η φύση του έργου του εξεταστή (εχεμύθεια και εμπιστευτικότητα) καθώς πολλά από τα στοιχεία που θα συλλέξει θα τα μοιραστεί με αστυνομικούς και δικαστικούς φορείς αλλά και με άλλους επαγγελματίες ψυχικής υγείας. Τέλος, πρέπει να είναι ενήμερος για την αναγκαία συγκατάθεση των γονέων ή των ενηλίκων που συμμετέχουν στην εξέταση (μαρτύρων) καθώς και για την συναίνεση του παιδιού, εφόσον ηλικιακά δύναται να καταθέσει γραπτή αναφορά, πριν προβεί σε οποιαδήποτε αξιολόγηση.

Οι παραπάνω προτάσεις σχετικά με τις αρμοδιότητες και τις ευθύνες των εξεταστών προέρχονται σε γενικές γραμμές από τις υποδείξεις της Αμερικανικής Ψυχολογικής Εταιρείας (APA) (1996) για τα ζητήματα που ανακύπτουν κατά την ψυχολογική αξιολόγηση των σεξουαλικά κακοποιημένων παιδιών. Σύμφωνα με τους επικυρωμένους κώδικες δεοντολογίας ο ψυχολόγος πρέπει να αποφεύγει την σύγκρουση πολλαπλών ρόλων (Μπέκας, 2006; Kraus et al., 2011) που πιθανόν αναλάβει διότι κάτι τέτοιο θα μπορούσε να μειώσει την αντικειμενικότητα και αμεροληψία που καλείται να επιδείξει στην διαδικασία της εξέτασης. Ο ρόλος του ως δικαστικός εμπειρογνώμονας περιορίζει το έργο του στον «βοηθό» του δικαστή και όχι αυτό του θεραπευτή ή προστάτη του παιδιού. Δεν μπορεί να διεξάγει μια δικανική αξιολόγηση σε ένα παιδί στο οποίο ταυτόχρονα προσφέρει υπηρεσίες θεραπείας αλλά και στους γονείς του. Πρέπει να υπάρχει ξεκάθαρη διαφοροποίηση ανάμεσα στις δικαστικές εκτιμήσεις και την θεραπεία. Ωστόσο, σε περίπτωση που κληθεί από το δικαστήριο να καταθέσει ως πραγματογνώμων είναι στην δικαιοδοσία του να προτείνει θεραπευτικές παρεμβάσεις που αφορούν τον ανήλικο μάρτυρα αλλά και τους γονείς του.

Ο Ρόλος του Ψυχολόγου στην Διερεύνηση των Ισχυρισμών των Ανήλικων για Σεξουαλική Κακοποίηση

Ολοκληρώνοντας το παρόν κεφάλαιο για τις υποχρεώσεις του ψυχολόγου ως εξεταστή αξίζει να σημειωθεί η άποψη του Jenkis και Howell (1994) για το έργο του εξεταστή τονίζοντας ότι: *« η θέση του εξεταστή δεν είναι θεραπευτική ή να συνηγορεί υπέρ του παιδιού, αλλά αυτή του να καταλήγει σε αντικειμενικά συμπεράσματα βασισμένα σε αμερόληπτα γεγονότα»* (σελ.11)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΔΙΕΙΣΔΥΟΝΤΑΣ ΣΤΟ ΜΥΑΛΟ ΤΟΥ ΠΑΙΔΙΟΥ

Εισαγωγή

Για την αποτελεσματικότερη και ασφαλή αξιολόγηση των ανήλικων μαρτύρων πρέπει ο ψυχολόγος να είναι ικανός και να έχει λάβει την απαραίτητη εκπαίδευση ώστε να μπορέσει να κατανοήσει πώς το παιδί σκέφτεται και επικοινωνεί. Ειδικότερα, οι επαγγελματίες που έρχονται σε επαφή με μια τέτοια ευαίσθητη ομάδα είναι απαραίτητο να αποκτήσουν επάρκεια σε γνώσεις γνωστικής ανάπτυξης, αντιληπτικής ικανότητας, συναισθηματικής νοημοσύνης αλλά και των γλωσσικών δεξιοτήτων του παιδιού, ζητήματα για τα οποία θα γίνει μια σύντομη περιγραφή παρακάτω και θα προσπαθήσουμε να επικεντρωθούμε στις επιδράσεις των διαδικασιών της ανάπτυξης του παιδιού όσον αφορά στην εξέταση του.

ΥΠΟΚΕΦΑΛΑΙΟ 2.1

Μνημονικές ικανότητες παιδιών νηπιακής, προσχολικής και μέσης παιδικής ηλικίας.

Η έρευνα της ανάπτυξης της μνήμης κατάφερε να θέσει ζητήματα επανεκτίμησης των γνωστικών ικανοτήτων των παιδιών νηπιακής ηλικίας, πρότεινε την συνεχιζόμενη ανάπτυξη της λειτουργίας των βασικών συστημάτων της μνήμης και φώτισε σκοτεινές πλευρές της όπως η παιδική αμνησία (Haden, Ornstein, O'Brien, Elischberger, Tyler, Burchinal,2011). Εντούτοις, οι περισσότερες μελέτες που πραγματοποιήθηκαν για την ανάπτυξη των μνημονικών διαδικασιών είναι συγχρονικές, εξετάζουν δηλαδή τους μηχανισμούς της μνήμης ανάμεσα σε διάφορες ηλικιακές ομάδες και, επομένως, ήταν δύσκολο να ανιχνευτεί η μνημονική ανάπτυξη μέσα στο ίδιο άτομο, το οποίο, βέβαια, θα μπορούσε να επιτευχθεί με μια διαχρονική έρευνα (Haden, Ornstein, O'Brien, Elischberger, Tyler & Burchinal,2011; Ornstein, Haden & Elischberger, 2006; Ornstein, Haden & Hedrick,2004). Επιπλέον, αξιολογώντας τις μνημονικές λειτουργίες του παιδιού στα πλαίσια της εξέτασης των

Ο Ρόλος του Ψυχολόγου στην Διερεύνηση των Ισχυρισμών των Ανήλικων για Σεξουαλική Κακοποίηση

ισχυρισμών σεξουαλικής κακοποίησης, οριοθετούνται οι γνώσεις μας προς το συγκεκριμένο θέμα καθώς επιδρούν αρκετοί παράγοντες που πολλές φορές ακυρώνουν τις ικανότητες που επιδεικνύει ένα παιδί στα καθημερινά γεγονότα της ζωής του.

Όπως αναφέρθηκε προηγουμένως, στις υποθέσεις της σεξουαλικής κακομεταχείρισης παιδιών η μνήμη αποτελεί ένα καίριο ζήτημα καθώς η εξιχνίαση αυτού του κακούργηματος τις περισσότερες φορές στηρίζεται στις όσο το δυνατόν πιο λεπτομερειακές αφηγήσεις που ζητούνται από τα παιδιά διότι στοιχεία κακοποίησης όπως σωματικοί τραυματισμοί ή γενετικό υλικό μετά από διείσδυση, ακόμη και μάρτυρες συχνά εκλείπουν από το περιστατικό. Για τον ίδιο λόγο το θέμα των μνημονικών δεξιοτήτων των παιδιών ενδιαφέρει τόσο πολύ και το ποινικό σύστημα (Roberts & Powell, 2001; Ghetti, Goodman, Eisen, Qin & Davis, 2002). Εντούτοις, τα πρωτόκολλα εξέτασης ανήλικων μαρτύρων όταν αναφέρονται σε ζητήματα μνήμης συνήθως εννοούν την έκδηλη μνήμη η οποία μπορεί να εκφραστεί λεκτικά (Olafson, 2007). Αυτό σαν αποτέλεσμα περιορίζει τις γνώσεις μας για τις ικανότητες που εμφανίζονται στα παιδιά νηπιακής ηλικίας σχετικά με την άδηλη μνήμη. Από την συμπεριφορά τους γίνεται φανερό ότι μπορούν να θυμηθούν πριν ακόμη αναπτυχθούν οι γλωσσικές τους ικανότητες (Haden, Ornstein, O'Brien, Elischberger, Tyler, Burchinal, 2011; Olafson, 2007). Σε μια πρόσφατη έρευνα τους, η Haden και οι συνεργάτες της (2011) διεξάγοντας μια συγχρονική έρευνα με ηλικιακές ομάδες των 18, 24 και 30 μηνών, διαπίστωσαν πόσο εκπληκτικά συμβάλλουν οι μνημονικές διαδικασίες ήδη από την βρεφική ηλικία. Συγκεκριμένα, αφού οι ερευνητές παρουσίασαν τρεις δοκιμασίες οι οποίες αφορούσαν την μίμηση διαδοχικών πράξεων, κρύψιμο αντικειμένων και τοποθέσια αντικειμένων αντίστοιχα και οι τρεις συνοδευόμενες από λεκτική ενίσχυση ανέδειξαν τον ρόλο της μνήμης εργασίας και των γλωσσικών ικανοτήτων των τριών ηλικιακών ομάδων, καθώς τα παιδιά ηλικίας 18 μηνών αναπαρήγαγαν μικρότερο αριθμό πράξεων που τους ζητήθηκε σε σχέση με τα παιδιά 24 και 30 μηνών αλλά το ίδιο ικανοποιητικό σχετικά με τις μνημονικές τους ικανότητες. Οι παραπάνω διαφορές βρέθηκαν κατευθείαν μετά την παρουσίαση της δοκιμασίας αλλά και μετά από επανάληψη της ίδιας διαδικασίας στο διάστημα 2 εβδομάδων. Ενώ, η γλώσσα φαίνεται να είναι καθοριστική για την επίδοση των παιδιών αμέσως μετά την παρουσίαση των δοκιμασιών αξιοπρόσεχτο είναι, ωστόσο, ότι και οι τρεις ηλικιακές ομάδες επέδειξαν την ίδια συμπεριφορά μετά από διάστημα ενός χρόνου, όσον αφορά την μίμηση μιας σειράς πράξεων.

Ο Ρόλος του Ψυχολόγου στην Διερεύνηση των Ισχυρισμών των Ανήλικων για Σεξουαλική Κακοποίηση

Αντίθετα, η Simcock και Hayne σε παλαιότερη έρευνα τους(2002) απέδειξαν πώς η αποκωδικοποίηση και η αποθήκευση επηρεάζουν την μετέπειτα ανάκληση λεκτικών και μη λεκτικών πληροφοριών. Ειδικότερα, οι ερευνήτριες αρχικά παρουσίασαν μια κατασκευή και άλλα αντικείμενα σε παιδιά ηλικίας 28, 33, 39 μηνών και τους έδειξαν πώς λειτουργεί. Ύστερα αξιολόγησαν το λεξιλόγιο τους και αν γνώριζαν λέξεις που σχετίζονταν με τα αντικείμενα που τους παρουσίασαν. Μετά από 6 μήνες ζήτησαν από τα παιδιά να ανακαλέσουν λεκτικά, με ανοιχτού τύπου ερωτήσεις ότι μπορούσαν να θυμηθούν από το παιχνίδι στο οποίο συμμετείχαν με την δημιουργία της κατασκευής(π.χ. *πες μου ότι θυμάσαι από το παιχνίδι*) και μη λεκτικά με εικόνες για να αναγνωρίσουν τα αντικείμενα τα οποία τους παρουσίασαν στην αρχική συνεδρία παράλληλα με την κατασκευή. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα, τα παιδιά 27 μηνών ανακάλεσαν το μικρότερο ποσοστό πληροφοριών ενώ και οι τρεις ηλικιακές ομάδες παρουσίασαν μεγαλύτερη επίδοση στην μη λεκτική μνήμη, αν και είχαν αποκτήσει το λεξιλόγιο για να περιγράψουν τα αντικείμενα στο διάστημα μεταξύ της παρουσίασης και της εξέτασης. Ο λόγος για τα καλύτερα ποσοστά ανάκλησης όσον αφορά την μη λεκτική μνήμη είναι επειδή ακριβώς είχαν αποκωδικοποιήσει και αποθηκεύσει τις πληροφορίες με μη λεκτικό τρόπο και δεν μπορούσαν να τις ανακαλέσουν λεκτικά, αδυναμία η οποία αντανακλά τις γλωσσικές τους ικανότητες στο διάστημα της παρουσίασης. Τα παραπάνω ευρήματα πρέπει να αφυπνίσουν τους αξιολογητές σχετικά με τις μη λεκτικές αντιδράσεις που επιδεικνύουν τα παιδιά κατά την διάρκεια της εξέτασης και να τα ερμηνεύουν με ένα αντικειμενικό και αμερόληπτο τρόπο με γνώμονα πάντα την ηλικία τους καθώς μπορεί να αποτελέσουν ενδείξεις κακοποίησης και τα παιδιά δεν είναι ικανά να τα εκφράσουν λεκτικά ή απλά αρνούνται.

Συχνά τα παιδιά αυτής της ηλικίας εξετάζονται και με άλλα επιπρόσθετα βοηθητικά εργαλεία όπως ο ανατομικές κούκλες, τα ιχνογραφήματα, η αξιοπιστία των όποιων έχει αμφισβητηθεί από πολλούς ερευνητές καθώς υποστηρίζουν ότι ενισχύουν την υποβλητικότητα καταλήγοντας σε λανθασμένες ερμηνείες για γεγονότα που δεν επιβεβαίωσε ποτέ το παιδί (Bruck & Ceci,1999).

Καθώς τα παιδιά αναπτύσσουν τον προφορικό και γραπτό τους λόγο είναι ικανά να παρέχουν ακριβείς πληροφορίες για γεγονότα της καθημερινότητας τους αλλά και για μεμονωμένα περιστατικά. Ήδη από την ηλικία 3 και 4 ετών ένα μεγάλο ποσοστό των δηλώσεων τους θεωρείται έγκυρο, ωστόσο οι δηλώσεις τους είναι σύντομες και περιεκτικές ανακαλώντας τα πιο βασικά στοιχεία του συμβάντος και επιπλέον,χρειάζονται λεκτικά

Ο Ρόλος του Ψυχολόγου στην Διερεύνηση των Ισχυρισμών των Ανήλικων για Σεξουαλική Κακοποίηση

υποβοηθήματα για να ξεκινήσουν να αφηγούνται το γεγονός (Eisen, Qin, Goodman & Davis,2002. Leander,2007. Bruck & Ceci,1999. Pipe, Lamp, Orbach& Esplin,2004). Συνήθως τα παιδιά αυτής την ηλικίας κάνουν σπασμωδικές αναφορές για το συμβάν της κακοποίησης που βίωσαν και φαίνεται ότι δεν ήταν εξαρχής πρόθυμα να αποκαλύψουν την κακοποίηση τους διότι ο λόγος τους είναι αυθόρμητος και άθελα τους ‘ξέφυγε’ από το στόμα τους το γεγονός ότι κακοποιήθηκαν(Bruck, Ceci & Shuman,2005).

Καθώς αυξάνεται η ηλικία των μικρών παιδιών ο λόγος τους γίνεται πιο πλούσιος, θυμούνται περισσότερες περιφερειακές λεπτομέρειες και φυσικά είναι πιο αξιόπιστες οι πληροφορίες που παρέχουν. Έχουν αναπτύξει και εξελίξει τις μεταγνωστικές τους δεξιότητες και έχουν εξοικειωθεί με τις στρατηγικές αποκωδικοποίησης για να μπορούν οποιαδήποτε στιγμή να ανατρέξουν εκεί που έχουν αποθηκεύσει τις μνήμες τους και να τις ανασύρουν. Από την ηλικία των 12 ετών οι αναφορές τους αντιμετωπίζονται ως πιο έγκυρες και αξιόπιστες όπως αυτές των ενηλίκων, όμως διαφέρουν στον βαθμό επιρρέπειας που εμφανίζουν ως προς την υποβλητικότητα κάποιων ερωτήσεων (Olafson,2007).

Τέλος, υπάρχουν ηλικιακές διαφορές και ως προς τον βαθμό συνέπειας των καταθέσεων του παιδιού για ένα μεμονωμένο γεγονός σε σύγκριση με τα επαναλαμβανόμενα συμβάντα (σταθερότητα στον χρόνο). Σύμφωνα με την Ghetti και συν.(2002) ο όρος «συνέπεια» αναφέρεται σε πληροφορίες που παραμένουν αναλλοίωτες κάθε φορά που ανακαλούνται. Βέβαια εάν το παιδί δεν αναφέρει τις ίδιες δηλώσεις σε επόμενες συνεντεύξεις δεν σημαίνει ότι πέφτει σε αντιφάσεις. Αντίθετα, τόσο οι καινούργιοι όσο και οι προηγούμενοι ισχυρισμοί του μπορεί να είναι το ίδιο ακριβείς και αξιόπιστοι. Οπότε η έλλειψη συνοχής στα λόγια του παιδιού δεν πρέπει να θεωρείται ένδειξη αναληθών και ψευδών ισχυρισμών και να απορρίπτεται αμέσως ειδικά από τους ενόρκους της δικαστικής αίθουσας. Γενικά, τα παιδιά προσχολικής ηλικίας παρέχουν πιο αφηρημένες και απροσδιόριστες πληροφορίες σε σχέση με τα παιδιά μέσης παιδικής ηλικίας που ο λόγος τους είναι πιο σταθερός και ανεξάρτητος. Αξίζει να σημειωθεί ότι το Ανώτατο δικαστήριο της Σουηδίας ισχυρίζεται ότι η κατάθεση ενός ανήλικα μάρτυρα για να θεωρηθεί αξιόπιστη πρέπει να είναι σαφής, λεπτομερής και να συνεπής(Leander,2007 σελ.9). για να μην δημιουργηθούν αμφιβολίες στον δικαστή ή στους ενόρκους.

ΥΠΟΚΕΦΑΛΑΙΟ 2.2

Ποιοι παράγοντες ενισχύουν ή αλλοιώνουν τις μνήμες των ανήλικων μαρτύρων

Η ηλικία δεν είναι ο μοναδικός προβλεπτικός παράγοντας για την ανάπτυξη των γνωστικών ικανοτήτων των παιδιών (Wilson & Powell,2001). Αρκετοί ερευνητές έχουν θίξει ζητήματα των γνωστικών και κοινωνικών παραγόντων που αλληλεπιδρούν και κατ' επέκταση ενισχύουν ή βοηθούν στην παραθορά της μνήμης των ανήλικων μαρτύρων. Ένας από αυτούς, το άγχος και άλλα αρνητικά συναισθήματα τα οποία συνήθως βαραίνουν την ψυχική υγεία του παιδιού υστέρα από μια τραυματική εμπειρία όπως αυτής της παιδικής σεξουαλικής κακοποίησης, έχει προβληματίσει αρκετά τους ερευνητές αφού παλαιότερες άλλα και πρόσφατες μελέτες τους οδηγούνται σε αντιφατικά αποτελέσματα. Σύμφωνα με μια πληθώρα ερευνών ένα στρεσογόνο γεγονός ανακαλείται με μεγαλύτερη ακρίβεια από ένα ουδέτερο. Άλλες πάλι συγκλίνουν στην υπόθεση ότι ο παράγοντας του άγχους μειώνει την ανάσυρση πληροφοριών και επομένως την αξιοπιστία των αναφορών των παιδιών ή δεν έχει καμία επίδραση σε οποιαδήποτε από τις τρεις μνημονικές διαδικασίες(κωδικοποίηση, αποθήκευση, ανάσυρση). Στα παραπάνω αντικρουόμενα συμπεράσματα έχουν συμβάλλει ατομικοί παράγοντες οι οποίοι τροποποιούν τις επιδράσεις του άγχους στην μνήμη των παιδιών. Για παράδειγμα, σε αρκετές περιπτώσεις παιδικής κακοποίησης τα παιδιά δεν βιώνουν το γεγονός σαν μια τραυματική εμπειρία καθώς δεν αντιλαμβάνονται την κακοποιητική φύση της εμπειρίας τους ειδικά αν τα παιδιά είναι κάτω από πέντε ετών(Μπέκα,2006). Επίσης, τα παιδιά θυμούνται καλύτερα πράγματα τα οποία κατανοούν και αντιλαμβάνονται και όπως είναι φυσικό μικρής ηλικίας παιδιά δεν είναι σε θέση να εξηγήσουν εντελώς γεγονότα σεξουαλικής κακοποίησης με μεγάλη ακρίβεια από την στιγμή που δεν κατανοούν τι ακριβώς γίνεται. Βεβαία το άγχος δεν σχετίζεται με το γεγονός αυτό καθεαυτό αλλά και με το πλαίσιο στο οποίο εξετάζεται το παιδί για αυτό που βίωσε καθώς υποβάλλεται σε μια σειρά συνεντεύξεων τόσο κατά την ανάκριση του από τους αστυνομικούς όσο και κατά την ακροαματική διαδικασία στην δικαστική αίθουσα. Τέλος, συναισθήματα ντροπής, ενοχής, ευθύνης αλλά και υπακοής, πίστης και μυστικοπάθειας καταστρατηγούν την προθυμία του παιδιού να αναφέρει τα γεγονότα της κακοποίησης του. (Eisen, Kin, Goodman & Davis,2002; Pipe, Lamb, Orbach & Esplin, 2004; Bruck, Ceci & Shuman,2005)

Ο Ρόλος του Ψυχολόγου στην Διερεύνηση των Ισχυρισμών των Ανήλικων για Σεξουαλική Κακοποίηση

Η γνώση αποτελεί σημαντικό κομμάτι της μνήμης. Ένα παιδί όπως και ένας ενήλικας μιλάει με μεγαλύτερη ευκολία και με περισσότερες λεπτομέρειες για κάτι που γνωρίζει καλά π.χ. για ένα παιχνίδι ή για εμπειρίες που βιώνει καθημερινά. Τα λεγόμενα 'γνωστικά σενάρια' τα ανακαλεί με αυθόρμητο και σχολαστικό τρόπο και τα γεγονότα που αναφέρει είναι ιεραρχικά δομημένα ξεκινώντας από τις βασικές πληροφορίες και σίγα σιγά ανασύρει τις δευτερεύουσες λεπτομέρειες (Wilson & Powell, 2001). Στην περίπτωση της σεξουαλικής κακοποίησης όπου η ανάμνηση τέτοιων δυσάρεστων γεγονότων θεωρείται μια επίπονη διαδικασία τα πράγματα δεν διαφέρουν πολύ. Οι περισσότερες περιπτώσεις σεξουαλικής κακοποίησης που έχουν διερευνηθεί από τους επιστήμονες συμπεριλαμβάνουν μια σειρά από επαναλαμβανόμενα γεγονότα και όταν το παιδί καλείται να θυμηθεί τι έγινε κατά την διάρκεια ενός από αυτά τα συμβάντα συνήθως συγχέει τα γεγονότα και ανακαλεί πληροφορίες που πιθανότατα συνέβησαν κάποια άλλη φορά το οποίο και αναφέρεται ως σφάλμα αποκωδικοποίησης (source monitoring error) (Pipe, Lamb, Orbach & Esplin, 2004). Αυτό είναι το κύριο μειονέκτημα των γνωστικών σεναρίων. Αν και κατά την ελεύθερη αφήγηση το παιδί ανακαλεί με μεγάλη ακρίβεια βασικές λεπτομέρειες για το συμβάν όταν του ζητείται να απαντήσει για πιο συγκεκριμένα και διακριτά πράγματα που έλαβαν χώρα δεν είναι σε θέση να δώσει αξιόπιστες απαντήσεις και πολλές φορές για να ευχαριστήσει τον εξεταστή οδηγείται σε λανθασμένες υποθέσεις (Pipe, Lamb, Orbach & Esplin, 2004; ,2007). Συνήθως τα παιδιά που ανακαλούν κεντρικά μέρη των συνεχόμενων συμβάντων αποκρίνονται με φράσεις όπως *«πάντα το κάνει αυτό, έκανε τα ίδια όπως τις προηγούμενες φορές»* τονίζοντας έτσι την επαναληπτική ιδιότητα αυτών των γεγονότων (Roberts & Powell, 2001). Επομένως, οι δικαστικοί λειτουργοί πρέπει να ευαισθητοποιηθούν και να μην έχουν παράλογα αιτήματα από τους ανήλικους μάρτυρες. Συγκεκριμένα καλό είναι να αποφεύγονται οι ερωτήσεις σχετικά με το πόσες φορές έγινε το συμβάν και να αντικαθίσταται με ερωτήσεις του αν έγινε παραπάνω από μια φορές και αν απαντήσουν ναι και χρειάζεται να αποσπάσουν οι εξεταστές συγκεκριμένες πληροφορίες είναι προτιμότερο να ρωτήσουν αν την τελευταία φορά έγινε κάτι διαφορετικό από τις προηγούμενες ή κάτι πολύ χειρότερο (Olafson, 2007). Με αυτόν τον τρόπο θα ενισχύσουν την αξιοπιστία των δηλώσεων των παιδιών και κυρίως δεν θα τα υποβάλλουν στις δικές τους υποκειμενικές κρίσεις, σφάλμα στο οποίο μέχρι και πρόσφατα υποπίπτουν επαγγελματίες που εμπλέκονται σε αυτές τις υποθέσεις και το οποίο θα αναλύσουμε αμέσως παρακάτω.

Ο Ρόλος του Ψυχολόγου στην Διερεύνηση των Ισχυρισμών των Ανήλικων για Σεξουαλική Κακοποίηση

Ερευνητικά στοιχεία μαρτυρούν πως η μνήμη δεν αναπαράγεται απλά αλλά ανακατασκευάζεται κάθε φορά που χρειάζεται να ανασύρει κανείς τα μνημονικά της ίχνη. Για αυτόν τον λόγο ποτέ μια ανάκληση οποιουδήποτε γεγονότος δεν μπορεί να είναι τέλεια (Olafson, 2007). Η μνήμη των παιδιών και των ενηλίκων είναι εύπλαστη και οι παραπλανητικές ερωτήσεις, οι μεροληψίες του συνεντευκτή και άλλοι παράγοντες επηρεάζουν τα μνημονικά αποτυπώματα καθιστώντας ακόμη και τους ενήλικες ευάλωτους στην προσπάθεια ανάκλησης αποθηκευμένων μνημονικών στοιχείων.

Τι είναι όμως υποβλητικότητα ; Αρκετοί ερευνητές προσπάθησαν να δώσουν έναν λειτουργικό ορισμό για την υποβλητικότητα για να μπορέσουν να μελετήσουν την επίδραση που ασκεί στις μνημονικές διεργασίες των παιδιών. Σύμφωνα με αρκετές αναφορές η υποβλητικότητα αφορά στον βαθμό κατά τον οποίο μια σειρά από ενδογενείς και εξωγενείς παράγοντες επηρεάζουν την μνήμη για ένα γεγονός πριν λάβει χώρα ή και μετά από αυτό (Roberts & Powell, 2001; Olafson, 2007). Εντούτοις, η ισχύς της αποκαλύπτεται στις λεπτομέρειες που πλαισιώνουν το συμβάν διότι τα παιδιά φαίνεται να είναι αρκετά ακριβή στα κεντρικά χαρακτηριστικά του γεγονότος (Bruck & Ceci, 1999). Οι παράγοντες για τους οποίους κάναμε λόγο παραπάνω σχετίζονται τόσο με τα ατομικά χαρακτηριστικά του παιδιού όσο και με άλλες κοινωνικές και ψυχολογικές επιρροές. Σίγουρα η ηλικία παίζει τον πρωτεύοντα ρόλο στο κατά πόσο το παιδί μπορεί γίνει ευάλωτο στην υποβλητικότητα των ερωτήσεων, με τα μικρότερης ηλικίας παιδιά (3-5 χρονών) να είναι περισσότερο επιρρεπή από τα μεγαλύτερης ηλικίας (8-10 χρονών) τα οποία παρουσιάζουν μεγαλύτερη αντίσταση σε κάθε είδους παραπλάνηση που τους ασκείται (Roberts & Powell, 2001; Olafson, 2007). Ακόμη, το χρονικό διάστημα που παρεμβάλει ανάμεσα στον χρόνο που έγινε το συμβάν και στην εξέταση του παιδιού είναι αρκετά μεγάλο με αποτέλεσμα να φθείρεται η μνήμη και, ειδικότερα, τις δευτερεύουσες λεπτομέρειες και έτσι ο ανήλικος εξεταζόμενος να υποπίπτει σε ψευδείς θετικούς ή αρνητικούς ισχυρισμούς (Roberts & Powell, 2001). Καθοριστικός παράγοντας κατά την διαδικασία της εξέτασης ο οποίος μπορεί να αλλοιώσει τα μνημονικά στοιχεία που καλείται να δώσει το παιδί είναι οι μεροληψίες του εξεταστή. Ο συγκεκριμένος συνεντευκτής προσπαθεί να συλλέξει τα στοιχεία εκείνα που να επιβεβαιώνουν μια πρότερη πεποίθηση που έχει σχηματίσει πριν την διεξαγωγή της συνέντευξης και στηρίζεται στην υποκειμενική του κρίση. Αποφεύγει να αμφισβητήσει την αυθεντικότητα των αναφορών του παιδιού και δεν εξετάζει άλλες εναλλακτικές υποθέσεις (Bruck & Ceci, 1999). Χρησιμοποιεί συγκεκριμένου είδους ερωτήσεις για να καταλήξουν οι ισχυρισμοί του παιδιού στην αρχική

Ο Ρόλος του Ψυχολόγου στην Διερεύνηση των Ισχυρισμών των Ανήλικων για Σεξουαλική Κακοποίηση

του υπόθεση και αυτά με την σειρά τους φαίνεται να συμφωνούν με τις κρίσεις των εξεταστών για να τους ευχαριστήσουν και αυτή τους η συνεργατικότητα παρουσιάζεται κυρίως σε εξεταστές με αυταρχικό προφίλ (Wilson & Powell, 2001).

Όπως αναφέραμε παραπάνω, τα είδη των ερωτήσεων που χρησιμοποιούν οι εξεταστές επηρεάζουν με την σειρά τους τις απαντήσεις των ανήλικων μαρτύρων. Ειδικότερα, αρκετές έρευνες συμφωνούν ότι οι ανοιχτού τύπου ερωτήσεις (*τι συνέβη;*) θεωρούνται ως οι πιο κατάλληλες για την εξέταση των παιδιών και μπορούν να προσφέρουν έγκυρες πληροφορίες για ένα γεγονός (Bruck & Ceci, 1999). Αντίθετα, οι συγκεκριμένοι ερωτήσεις συνιστάται να μην χρησιμοποιούνται τόσο συχνά εφόσον βοηθούν στην παραποίηση των γεγονότων και είναι πολύ πιθανόν τα παιδιά να καταλήξουν σε ψευδείς δηλώσεις (Bruck & Ceci, 1999 ; Wilson & Powell, 2001). Ένα παράδειγμα αυτών των ερωτήσεων είναι: *τι χρώμα ήταν η μπλούζα του;* Αυτού του είδους οι ερωτήσεις είναι προτιμότερο να χρησιμοποιούνται στην περίπτωση που οι ανοιχτού τύπου ερωτήσεις δεν οδηγήσουν σε επιθυμητά αποτελέσματα. Επίσης, οι ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής(*το καπέλο του ήταν άσπρο ή μαύρο;*) υποθάλπουν την αξιοπιστία των δηλώσεων των παιδιών διότι συνήθως τα παιδιά δεν απαντάνε «δεν ξέρω» και προτιμούν να απαντήσουν με τυχαίο τρόπο σε περίπτωση που δεν γνωρίζουν την απάντηση(Bruck & Ceci, 1999). Τέλος, οι καθοδηγητικές ερωτήσεις όπως, *χάιδεψε το χέρι σου, έτσι δεν είναι;*, είναι απαραίτητο να αποφεύγονται αφού σύμφωνα με τα σταθερά ευρήματα πολλών ερευνών ενισχύουν την υποβλητικότητα των παιδιών για ψευδείς καταθέσεις και επομένως αλλοιώνουν τα αληθινά γεγονότα του συγκεκριμένου συμβάντος (Bruck & Ceci, 1999; Wilson & Powell, 2001).

Βέβαια, και ο συναισθηματικός τόνος της συνέντευξης μπορεί να υποβάλει τα παιδιά σε συγκεκριμένες δηλώσεις και ακολούθως να συμφωνήσουν με τις μεροληπτικές κρίσεις του εξεταστή. Με λεκτικά και μη συνθήματα είναι δυνατόν να μεταδώσουν απειλητικά μηνύματα ή να τα ενισχύσουν με καλοπιάσματα(*είσαι πολύ καλό κορίτσι που το είπες αυτό*)(Bruck & Ceci, 1999; Wilson & Powell, 2001).

Ακόμη, η πίεση από τους συνομηλικούς προκαλεί ένα παιδί να αναθεωρήσει την κατάθεση του για τον μοναδικό λόγο ότι θέλει να είναι συνεπής με τις αναφορές των συνομηλικών του (Wilson & Powell, 2001).

Τέλος, η εισαγωγή στερεοτυπικών αναφορών για ένα άτομο ή για ένα περιστατικό κατά την διάρκεια της συνέντευξης είναι ικανό να μολύνει τις δηλώσεις των ανήλικων μαρτύρων, ειδικά αν γίνεται συχνά η χρήση αυτών των στερεοτυπιών. Με αυτόν τον τρόπο το

Ο Ρόλος του Ψυχολόγου στην Διερεύνηση των Ισχυρισμών των Ανήλικων για Σεξουαλική Κακοποίηση

παιδί καθοδηγείται στο να προσδώσει αρνητικό χαρακτηρισμό για ένα πρόσωπο το οποίο πιθανότατα να μην έχει κάνει κάτι και έτσι να οδηγηθεί σε ανακρίβειες. (Bruck & Ceci, 1999; Wilson & Powell, 2001).

ΥΠΟΚΕΦΑΛΑΙΟ 2.3

Γλωσσική ανάπτυξη και αντίληψη των παιδιών

Κύριο μέλημα του εξεταστή είναι να αξιολογήσει με κατάλληλες μεθόδους το αναπτυξιακό στάδιο του παιδιού όσον αφορά την γλωσσική του ανάπτυξη και τις αντιληπτικές του ικανότητες για να ρυθμίσει τον τρόπο με τον οποίο θα κάνει τις ερωτήσεις στον ανήλικο μάρτυρα. Ο εξεταστής είναι απαραίτητο να έχει την αναπτυξιακή ευαισθησία που θα του επιτρέψει να κατανοήσει τις αναπτυξιακές δυσκολίες και περιορισμούς που αντιμετωπίζει κάθε παιδί διερχόμενο σε κάθε ηλικιακό στάδιο (Saywitz & Compara, 1998). Οι ερευνητές μπορούν να εξετάσουν το γλωσσικό επίπεδο του ανήλικου μάρτυρα ήδη από την προετοιμασία της συνέντευξης κάνοντας ερωτήσεις γενικού περιεχομένου στο παιδί. Μέσα από τις απαντήσεις του ο εξεταστής θα είναι σε θέση να καταγράψει τις αναπτυξιακές γλωσσικές ιδιαιτερότητες του ανήλικου, δηλαδή το πόσες λέξεις χρησιμοποιεί σε μια πρόταση, κάνει σωστή χρήση των χρονικών βαθμίδων, δίνει σωστές απαντήσεις κ.α. για να πετύχει τον στόχο του πρέπει να είναι γνώστης των σταδίων εκείνων μέσω των οποίων πραγματοποιείται η προοδευτική ανάπτυξη της γλώσσας.

Από την γέννηση του ακόμη ο άνθρωπος έχει ειδικές ικανότητες γλωσσικής κατάκτησης όπως για παράδειγμα, η αναγνώριση φωνημάτων και η διάκριση μεταξύ τους, με απώτερο σκοπό την απόκτηση της ομιλίας αλλά και του γραπτού λόγου (Cole & Cole, 2001). Ήδη από την ηλικία των 9 μέχρι 13 μηνών τα μικρά παιδιά είναι έτοιμα να αρθρώσουν τις πρώτες λέξεις και ο λόγος τους είναι ολοφραστικός. Αναπτύσσεται με ραγδαίο ρυθμό το λεξιλόγιο τους στους 18 μήνες και από τα 3 τους έτη έχουν κατακτήσει ορισμένες μεταγλωσσικές ικανότητες, όπως η αποκωδικοποίηση φωνημάτων άγνωστων λέξεων, η κατανόηση της σημασίας τους αλλά και των μορφολογικών και πραγματολογικών ιδιοτήτων τους (Steward, Bussey, Goodman & Saywitz, 1993; Cole & Cole, 2001). Μέχρι και την

Ο Ρόλος του Ψυχολόγου στην Διερεύνηση των Ισχυρισμών των Ανήλικων για Σεξουαλική Κακοποίηση

ηλικία των 2 χρόνων τα παιδιά νηπιακής ηλικίας μπορούν να διατυπώσουν προτάσεις με τουλάχιστον 2 λέξεις και ο λόγος τους γίνεται τηλεγραφικός. Βέβαια, έχει διαπιστωθεί ότι σε ορισμένες περιπτώσεις, όπως όταν ερωτάται το παιδί σε άγνωστο για το ίδιο περιβάλλον, πιθανότατα να μην αντιληφθεί την σημασία κάποιων λέξεων τις οποίες κατανοεί με μεγάλη ακρίβεια στο οικείο του περιβάλλον για παράδειγμα τα επιρρήματα 'μέσα' και 'έξω' (Wilson & Powell, 2001). Άλλο ιδιαίτερο γνώρισμα της νηπιακής και προσχολικής ηλικίας είναι ότι κατανοούν πολλά περισσότερα από όσα μπορούν να εκφράσουν προφορικά και γραπτά (Steward, Bussey, Goodman & Saywitz, 1993). Κατά την προσχολική τους ηλικία γίνεται η εκμάθηση γραμματικών κανόνων, ωστόσο τα παιδιά τείνουν να υπεργενικεύουν τους γραμματικούς κανόνες για παράδειγμα με την χρήση μόνο του αόριστου χρόνου σε ό τι λένε (Wilson & Powell, 2001). Περιορίζεται η χρήση άρθρων, αντωνυμιών και προθέσεων. Συγκεκριμένα, τα μικρής ηλικίας παιδιά τείνουν να κάνουν αρκετά λάθη παράλειψης όταν απαντάνε σε ερωτήσεις που περιέχουν οριστικά άρθρα (ο, η, το) σε αντίθεση με τα αόριστα (ένας, μια, ένα) (Carter Imhoff & Baker-Ward, 1999). Στην μέση παιδική ηλικία των 5 με 7 χρόνων τα παιδιά αρχίζουν να κατανοούν την λειτουργία της παθητικής φωνής (Steward, Bussey, Goodman & Saywitz, 1993; Wilson & Powell, 2001). Οι προτάσεις γίνονται πιο μακροσκελείς και πολύπλοκες. Χρησιμοποιούν παρελθοντικούς και μελλοντικούς χρόνους και σιγά-σιγά κατακτούν τον γραπτό λόγο. Βέβαια, αρκετές έρευνες φανερώνουν την αδυναμία που παρουσιάζουν τα παιδιά μέχρι και αυτή την ηλικία να αποκριθούν με αξιοπιστία και ακρίβεια σε πολύπλοκες προτάσεις που περιέχουν πολυσύλλαβες λέξεις και περίπλοκους χρόνους (Imhoff & Baker-Ward, 1999).

Λόγω των περιορισμένων δεξιοτήτων των παιδιών να ανταποκρίνονται όπως ένας ενήλικας, οι ερωτήσεις όταν απευθύνονται σε αυτά πρέπει να είναι διατυπωμένες σύμφωνα με το επίπεδο της γλωσσικής ανάπτυξης τους. Απαραίτητη είναι η χρήση μικρών και σύντομων φράσεων που να περιέχουν μια κύρια πρόταση χωρίς να συμπεριλαμβάνουν δευτερεύουσες, το λεξιλόγιο να είναι απλό και να αποτελείται κυρίως δισύλλαβες λέξεις και να μην γίνεται η χρήση δικαστικών όρων όπως *όρκος ή κατάθεση ή ένορκοι* και να αποφεύγεται η χρήση περίπλοκων χρονικών βαθμίδων. Να αποφεύγονται τα άρθρα και να αντικαθίστανται από κύρια ονόματα όταν ο συνεντευκτής ρωτάει για ορισμένα πρόσωπα (π.χ. *σε χτύπησε ο Γιάννης; και όχι σε χτύπησε αυτός;*). Προτιμότερο είναι να παραλείπονται οι υποθετικές προτάσεις καθώς και η παθητική φωνή. Το παιδί δεν έχει εξοικειωθεί ακόμα με την κατανόηση των παραπάνω ειδών πρότασης και δεν είναι σίγουρο

Ο Ρόλος του Ψυχολόγου στην Διερεύνηση των Ισχυρισμών των Ανήλικων για Σεξουαλική Κακοποίηση

αν είναι ικανό να αντιληφθεί την προοπτική ενός τρίτου προσώπου(Saywitz & Comparo,1998; Steward, Bussey, Goodman & Saywitz, 1993). Απαραίτητο είναι πριν από κάθε θέμα που θα συζητηθεί, ο εξεταστής να κάνει μια εισαγωγή σχετικά με αυτό διότι αυτή η μετάβαση μπορεί να δημιουργήσει σύγχυση στο ανήλικο εξεταζόμενο και να μην κατανοήσει ακριβώς το περιεχόμενο του θέματος. Φράσεις όπως, *τώρα ας συζητήσουμε τι έκανε ο μπαμπάς σου* είναι χρήσιμες για την εξέλιξη της διαδικασίας με ένα καινούργιο ζήτημα(Imhoff & Baker-Ward,1999).

Όπως η γλωσσική ανάπτυξη του ανήλικου μάρτυρα παίζει κυρίαρχο ρόλο στην διεξαγωγή της συνέντευξης έτσι και η αντιληπτική του ικανότητα θα καθορίσει το περιεχόμενο των ερωτήσεων που θα κληθεί να απαντήσει. Έννοιες όπως ο χρόνος , η κατανόηση σεξουαλικών συμπεριφορών, τα μέλη του σώματος, τα χρώματα και άλλοι σημαντικοί όροι χρήσιμοι για την διερεύνηση του ειδικού γεγονότος της σεξουαλικής κακοποίησης είναι αναγκαίο να μελετηθούν στο αναπτυξιακό επίπεδο που ορίζει η ηλικία του ανήλικου παιδιού.

Η αντίληψη των παιδιών για τα συμβατικά συστήματα μέτρησης όπως το μήκος, η ώρα ή τα κιλά ξεκινάει κατά την σχολική περίοδο. Συγκεκριμένα, ένα παιδί 5 χρονών πιστεύει ότι η μεγαλύτερη ηλικία που έχει ένας άνθρωπος είναι 20 έτη διότι είναι ο μεγαλύτερος αριθμός που γνωρίζει. Συνήθως κατά την προσχολική ηλικία τα παιδιά δεν απαντάνε με τις κλασσικές μονάδες μέτρησης που χρησιμοποιούν οι ενήλικες αλλά με όσα έχουν κατακτήσει μέχρι τότε. Μέχρι και την ηλικία των 8 τα παιδιά χρησιμοποιούν το ύψος ενός ατόμου για να καταλάβουν πόσο χρονών είναι (Wilson & Powell,2001) και ξέρουν να μετράνε μέχρι ένα συγκεκριμένο αριθμό. Επομένως, είναι προτιμότερο να ζητηθεί από το παιδί να απαντήσει πόσο ψηλός είναι κάποιος συγκρίνοντας με ένα κοντινό του άτομο. Στην ηλικία και των 9 ετών τα παιδιά αποκτούν την ικανότητα να μετράνε την ώρα, αλλά ακόμη δυσκολεύονται να απαντήσουν τι ώρα ήταν ακριβώς όταν συνέβη κάτι. Είναι πιο αποτελεσματικό οι εξεταστές να ενθαρρύνουν το παιδί να χρησιμοποιεί σημαντικά γεγονότα για το ίδιο για να μπορέσει να προσδιορίσει τον χρόνο που έλαβε ένα συμβάν. Για παράδειγμα κατάλληλη ερώτηση θα ήταν αν έπαιζε η αγαπημένη του σειρά εκείνη την ώρα ή αν βρισκόταν σε διακοπές ή ακόμη συνέβη πριν ή μετά τα γενέθλια του. Βέβαια, κρίνεται απαραίτητο το παιδί να έχει κατακτήσει την σημασία των όρων *πριν* και *μετά*. Για να το διαπιστώσει αυτό ο ενδιαφερόμενος ακροατής μπορεί να το ρωτήσει ποιος αριθμός προηγείται του 3 και ποιος αριθμός ακολουθεί το 5(Wilson & Powell,2001). Τέλος, τα παιδιά

Ο Ρόλος του Ψυχολόγου στην Διερεύνηση των Ισχυρισμών των Ανήλικων για Σεξουαλική Κακοποίηση

ηλικίας 8 ετών προσδιορίζουν το πότε έγινε ένα συμβάν με βάση την μέρα, την εβδομάδα ή και την εποχή ενώ τα παιδιά προσχολικής ηλικίας περιορίζουν τις αναφορές τους στην διάρκεια της μέρας, δηλαδή αν ήταν πρωί απόγευμα ή νύχτα.

Για την διερεύνηση των αντιληπτικών ικανοτήτων των παιδιών σχετικά με τα μέρη του σώματος και τα χρώματα οι ερευνητές μπορούν να συμπεριλάβουν εύχρηστα εργαλεία και οικεία προς τα παιδιά για να αξιολογήσουν τι έχουν κατακτήσει μέχρι τώρα. Για παράδειγμα μπορούν να χρησιμοποιήσουν μαρκαδόρους και να ζητηθεί από τα παιδιά να αναγνωρίσουν τα χρώματα ή να τα προτρέψουν να ζωγραφίσουν συγκεκριμένα όργανα του ανθρώπινου σώματος αλλά και να τα εντοπίσουν σε μια εικόνα (Saywitz & Compago, 1998).

Τέλος, μια από τις ουσιώδεις εννοιολογικές κατασκευές είναι η κατανόηση των συναισθημάτων, κινήτρων και συμπεριφορών άλλων ατόμων. Για την ανίχνευση της συγκεκριμένης αντιληπτικής ικανότητας του παιδιού ο εξεταστής μπορεί να διατυπώσει ερωτήσεις όπως, *σε είδε; ή τι δώρο σκοπεύουν να σε πάρουν οι γονείς σου;* κ.τ.λ (Saywitz και Camparo, 1998; Wilson & Powell, 2001).

ΥΠΟΚΕΦΑΛΑΙΟ 2.4

Η σεξουαλική γνώση και συμπεριφορά των παιδιών

Άλλη μια βασική έννοια η οποία πρέπει να διερευνηθεί μέσα σε καθορισμένα στάδια ανάπτυξης είναι η σεξουαλικότητα. Η έρευνα και η συλλογή πληροφοριών γύρω από το ζήτημα του ορισμού της φυσιολογικής σεξουαλικής συμπεριφοράς των παιδιών καθίσταται δύσκολο εγχείρημα καθώς ηθικοί κανόνες περιορίζουν την μελέτη σχετικά με το παραπάνω θέμα. Συγχρονικές και αναχρονικές μελέτες καθώς και συνεντεύξεις παιδιών και γονέων επιχειρούν να διαφοροποιήσουν τα όρια της φυσιολογικής αντίδρασης ενός μικρού παιδιού κατά την σεξουαλική του ωρίμανση και της προβληματικής σεξουαλικής συμπεριφοράς που επιδίδεται ένα παιδί και πιθανότατα αποτελεί ένδειξη της σεξουαλικής του κακοποίησης (Volbert & Van der Zarden, 1995; Heiman, Leiblum, Esquilin & Pallitto, 1998).

Η επιστημονική θέση των κλινικών και των ειδικών ψυχικής υγείας στο υπάρχον ζήτημα είναι κρίσιμη και αναμφίβολα σημαντική διότι θα αποτελέσει ένα κριτήριο για την

Ο Ρόλος του Ψυχολόγου στην Διερεύνηση των Ισχυρισμών των Ανήλικων για Σεξουαλική Κακοποίηση

αναγνώριση του ειδεχθούς εγκλήματος και για την διάψευση ή την επιβεβαίωση των ισχυρισμών των ανήλικων μαρτύρων περί σεξουαλικής κακομεταχείρισης. Ως παραδείγματα ακατάλληλης σεξουαλικής συμπεριφοράς θεωρούνται ο υπερβολικός αυνανισμός, η επιθετική σεξουαλική συμπεριφορά απέναντι σε άλλα παιδιά, η προκλητική και δημόσια ενασχόληση με τα γεννητικά του όργανα καθώς και με τα ιδιωτικά μέρη άλλων ενηλίκων. Η δυσκολία, ωστόσο, έγκειται στον καθορισμό των ορίων που περικλείουν την φυσιολογική σεξουαλική συμπεριφορά των παιδιών η οποία εμφανίζεται ήδη από την βρεφική ηλικία. Μολονότι υπάρχει ένα μεγάλο έλλειμμα των ερευνητικών δεδομένων που θα μπορούσαν να βοηθήσουν στο παραπάνω εγχείρημα, η κατανόηση της σεξουαλικής ωρίμανσης και της απόκτησης γνώσεων των παιδιών σχετικά με την σεξουαλικότητα αποτελεί μια καλή βάση για αρχή.

Κατά τους πρώτους έξι μήνες της νεοαποκτηθείσας ζωής του βρέφους εμφανίζονται τάσεις εξερεύνησης της γενετικής τους φύσης. Με αδρές κινήσεις προσπαθούν να διερευνήσουν το σώμα τους με ένα τυχαίο και όχι επιτηδευμένο τρόπο (Volbert & Van der Zarden, 1995). Πριν από την ηλικία των 2 ετών τα παιδιά ξεκινάνε να απασχολούνται με το λεγόμενο αυτό-ερωτικό παιχνίδι του οποίου η δραστηριότητα κινητοποιείται από μια φυσιολογική εξερευνητική διάθεση και περιέργεια που διατρέχει το νήπιο και συνεχίζεται να εκδηλώνεται έντονα μέχρι και την ηλικία των 4 – 5 ετών. Ερευνητικές μελέτες μαρτυρούν πως τα μισά περίπου παιδιά έχουν αυνανιστεί τουλάχιστον μια φορά από την ηλικία των δύο ετών ενώ ένα πολύ μικρό ποσοστό έχει φτάσει σε οργασμό (Volbert & Van der Zarden, 1995). Στην ίδια περίοδο και λίγο αργότερα το παιδί αρχίζει και διαμορφώνει το σχηματισμό του φύλου του καθώς είναι ικανό να αναγνωρίζει τα δικά του γεννητικά όργανα αλλά και να τα διαφοροποιεί από το αντίθετο φύλο. Βέβαια, τα παιδιά και τα αγόρια ειδικότερα μπορούν με μεγαλύτερη ευκολία να αναγνωρίσουν το ανδρικό μόριο συγκριτικά με το γυναικείο (Volbert & Van der Zarden, 1995; Brilleslijper-Kater & Baartman, 2000; Wilson & Powell, 2001). Στην ηλικία των τριών με τεσσάρων ετών τα παιδιά επιδίδονται σε σεξουαλικά παιχνίδια με συνομηλίκους τους αυτή τη φορά. Κοιτώντας, αγγίζοντας και χαϊδεύοντας τα απόκρυφα σημεία του άλλου φύλου, τις περισσότερες φορές, το οποίο είναι συνήθως στην ηλικία του, προσπαθούν να απολάβουν ένα είδος ευχαρίστησης. Μερικές φορές επιχειρούν να αναπαράγουν αυτό το κοινωνικό-σεξουαλικό παιχνίδι με τους ενήλικες, αγγίζοντας για παράδειγμα ένα παιδί τα στήθη της μητέρας του. Ωστόσο, καθώς μεγαλώνει το παιδί ορισμένες σεξουαλικές συμπεριφορές δεν τις θεωρεί επιτρεπτές και επομένως μειώνεται η

Ο Ρόλος του Ψυχολόγου στην Διερεύνηση των Ισχυρισμών των Ανήλικων για Σεξουαλική Κακοποίηση

εμφάνισή τους. Σε αυτή την περίοδο αναφερόταν ο Freud ορίζοντάς την ως *λανθάνουσα* η οποία θεωρείται αμφισβητήσιμη διότι η απόκρυψη της σεξουαλικής συμπεριφοράς δεν συνιστά την μείωση των σεξουαλικών ορμών των παιδιών κάτι το οποίο υποστήριζε ο Freud (Volbert & Van der Zarden, 1995; Heiman, Leiblum, Esquilin & Pallitto, 1998).

Τα παιδιά στην ηλικία των τριών μέχρι και 10 χρονών έχουν κατανοήσει ορισμένα ζητήματα της σεξουαλικότητας όπως την προέλευση του παιδιού, την εγκυμοσύνη (ενδομήτρια ανάπτυξη) την σύλληψη καθώς αυτά είναι τα θέματα που ερεθίζουν την περιέργεια τους και για τα οποία οι γονείς μπορούν να μιλήσουν με μεγαλύτερη ευκολία. Βέβαια, δεν μπορούν ακόμη να αναλύσουν με απόλυτη ακρίβεια και σαφήνεια αυτά τα ζητήματα αλλά παρατηρείται μια εξελικτική πορεία στην περιγραφή των παραπάνω συμπεριφορών καθώς, ενώ μέχρι και την ηλικία των τεσσάρων ετών πίστευαν ότι τα μωρά βγαίνουν από το στόμα ή από την κοιλιά, στα οχτώ τους αρχίζουν και κατανοούν την αιτιατή σχέση που έχουν μητέρα και πατέρας όσον αφορά την σύλληψη (Volbert & Van der Zarden, 1995). Με τον περιεκτικό τους λόγο, αναφέρονται σε λέξεις όπως αυγό μέσα στο οποίο υπάρχει ο σπόρος και αυτό με την σειρά του βρίσκεται στην κοιλιά της μαμάς, περιγράφοντας με αυτόν τον τρόπο την διαδικασία της σύλληψης.

Εντούτοις, ερευνητικά αποτελέσματα από μια μελέτη των Brilleslijper και Baartman (2000), αποδεικνύουν ότι μέχρι και την ηλικία των έξι ετών τα παιδιά είναι σε θέση να ορίσουν με ένα σύντομο και σαφή τρόπο τα παραπάνω σεξουαλικά θέματα. Οι παραπάνω ερευνητές θέλοντας να εξετάσουν τις γνώσεις των παιδιών περί την σεξουαλικότητα, στρατολόγησαν 63 παιδιά γερμανικής εθνικότητας 2 έως 6 ετών και τους παρουσίασαν εικόνες που απεικόνιζαν τα όργανα του σώματος και άλλες παρουσίαζαν τρυφερές στιγμές ανάμεσα στα δυο φύλα και ακολουθούσαν ανοιχτού τύπου ερωτήσεις. Τα παιδιά πέντε και έξι ετών γνώριζαν ότι από τον κόλπο της μητέρας βγαίνει το μωρό καθώς επίσης μπορούσαν να διατυπώσουν όχι απολύτως σωστά την διαδικασία της γονιμοποίησης, αναφερόμενοι στο αυγό που βρίσκεται μέσα στην μητέρα και έχει δημιουργηθεί με τον σπόρο του πατέρα που βρίσκεται στο πέος του. Ορισμένες απαντήσεις των παιδιών συμπίπτουν με τα δεδομένα που παραθέσαμε παραπάνω, αφού ένα μεγάλο ποσοστό πίστευε ότι το μωρό βγαίνει από την κοιλιά της μητέρας και ένα μικρό ποσοστό γνώριζε ότι ο κόλπος είναι η έξοδος του μωρού κατά την γέννηση του.

Μέχρι και την ηλικία των δέκα με δεκατρία ετών δεν είναι ικανά να κατανοήσουν και να ορίσουν το περιεχόμενο της σεξουαλικής συνεύρεσης. Έως τότε αυτή την πράξη την

Ο Ρόλος του Ψυχολόγου στην Διερεύνηση των Ισχυρισμών των Ανήλικων για Σεξουαλική Κακοποίηση

ερμήνευαν με την δική τους εμπειρική πραγματικότητα. Πίστευαν ότι τα φιλά και οι αγκαλιές ήταν αυτά που αποτελούσαν την σεξουαλική επαφή και όχι ότι περιγράφουν πράξεις μιας απλής τρυφερής οικειότητας ανάμεσα στα δύο φύλα (Brilleslijper & Baartman, 2000). Από τα δέκα χρόνια αρχίζουν και εξοικειώνονται με σεξουαλικούς όρους όπως το σεξουαλικό άγγιγμα, τον αυνανισμό, την στύση και είναι περισσότερο αδαής με την εκσπερμάτιση και την σπερματική διείσδυση (Wilson & Powell, 2001) και η απόκτηση γνώσεων σεξουαλικής φύσης συνεχίζεται μέχρι και την εφηβεία. Απόπειρες σεξουαλικής συνεύρεσης είναι πιο συχνές καθώς το άγγιγμα και το χάϊδεμα στις απόκρυφες περιοχές υποκινούνται περισσότερο από σεξουαλικές προθέσεις. Οι πράξεις χαρακτηρίζονται από ένταση και επιθετικότητα και παρατηρείται συχνή προσπάθεια εισχώρησης αντικειμένων μέσα στην γεννητική περιοχή και στον πρωκτό των παιδιών (Volbert & Van der Zanden, 1995).

Οι παραπάνω δραστηριότητες μπορεί να θεωρηθούν από κάποιους ειδικούς ως ακατάλληλες και η πρόωγη εμφάνιση τους να αποτελεί τροφή για προβληματισμό. Οι περισσότεροι μελετητές, ωστόσο, συγκλίνουν στην υπόθεση πως ένα μεμονωμένο συμβάν σεξουαλικής συμπεριφοράς που χαρακτηρίζεται από επιθετικότητα, κυριαρχία, καταναγκασμό και βιαιότητα είναι πιθανόν να παρατηρηθεί και από μη κακοποιημένα παιδιά αλλά η διαφοροποίηση μιας υγιούς με μια προβληματική συμπεριφορά πρέπει να διακρίνεται από την συχνότητα με την οποία παρουσιάζεται καθώς και το πλαίσιο που μπορεί να την επηρεάζει.

Στόχος μιας έρευνας των Heiman, Leiblum, Esquilin και Pallitto το 1998 ήταν να συλλέξει δεδομένα σχετικά με τις απόψεις επιστημόνων που να αφορούν την φυσιολογική σεξουαλική συμπεριφορά των ανήλικων παιδιών. Συγκεκριμένα οι ομάδες δείγματος αποτελούνταν από ειδικούς με πολύχρονη εμπειρία για τα σεξουαλικά κακοποιημένα παιδιά, από εκπαιδευτικούς προγραμμάτων για την σεξουαλική κακοποίηση, από προπτυχιακούς φοιτητές που παρακολούθησαν σεμινάρια για την σεξουαλικότητα και από κλινικούς που βοηθούσαν σε μαθήματα για την ανθρώπινη σεξουαλική συμπεριφορά. Αξιολόγησαν ένα ερωτηματολόγιο που αποτελούνταν από αυτό-ερωτικές συμπεριφορές (π.χ. *ένα τριών χρονών κορίτσι έχει αυνανισμό, ένα τετράχρονο κορίτσι τοποθέτησε το δάχτυλό της στον κόλπο της*) και από κοινωνικό-σεξουαλικές δραστηριότητες (π.χ. *δωδεκάχρονο αγόρι πιέζει για σεξουαλική επαφή ένα δεκατρία χρονών κορίτσι, ένα οχτώ χρονών αγόρι είπε η μητέρα του ότι σκέφτεται να κάνουν έρωτα όλη την ώρα*). Οι έμπειροι καθηγητές και οι εκπαιδευτικοί προγραμμάτων

Ο Ρόλος του Ψυχολόγου στην Διερεύνηση των Ισχυρισμών των Ανήλικων για Σεξουαλική Κακοποίηση

είχαν τάσεις υπερπαθογενοποίησης ορισμένων σεξουαλικών δράσεων, κυρίως του διαπροσωπικού τύπου. Οι στάσεις τους όμως δεν χαρακτηρίζονταν από μεροληπτική διάθεση διότι ορισμένες ερωτήσεις που άπτονταν πάνω σε επιστημονικά ευρήματα όπως η εμφάνιση της στυτικής λειτουργίας στα αγόρια κατά τον 18 μήνα, φανέρωσαν την επιστημονική τους επάρκεια και τους διαφοροποίησαν από τους προπτυχιακούς φοιτητές.

Η σεξουαλική συμπεριφορά και η γνώση των παιδιών για την σεξουαλικότητα είναι δυο μεταβλητές που δεν πρέπει να απομονωθούν. Ο ηλικιακός παράγοντας, η αντιληπτική του ικανότητα και οι εμπειρίες του παιδιού σχετικά με το σεξ, η σεξουαλική του διαπαιδαγώγηση και η άνεση του να μπορέσει να αναφέρει όσο γνωρίζει γύρω από αυτό το ζήτημα είναι απαραίτητα να υπολογίζονται ως σημαντικοί παράμετροι για την ερμηνεία των σεξουαλικών δραστηριοτήτων των παιδιών (Wilson & Powell, 2001). Ένα παιδί αν και κακοποιημένο σεξουαλικά μπορεί να μην εκδηλώσει ενδείξεις πρόωρης σεξουαλικής συμπεριφοράς, ακριβώς γιατί δεν κατανόησε απόλυτα την συγκεκριμένη σεξουαλική πράξη στην οποία αναγκάστηκε να συμμετέχει (Volbert & Van der Zarden, 1995). Επομένως, οποιεσδήποτε δηλώσεις του παιδιού σχετικά με την σεξουαλικότητα πρέπει να εξετάζονται λεπτομερώς και ο συνεντευκτής υποχρεούται να ζητήσει επεξήγηση στις δηλώσεις του παιδιού που τον προβληματίζουν χωρίς να γίνεται ανακριτικός ή αλαζόνας (Wilson & Powell, 2001). Τέλος, είναι προτιμότερο να μην γίνεται χρήση εννοιών που δεν έχουν απολύτως προσδιοριστεί και η ερμηνεία να είναι διαφορούμενη (Wilson & Powell, 2001), όπως το ρήμα *αισθάνομαι* το οποίο μπορεί να αναφέρεται σε συναισθήματα που εγείρει ένα αντικείμενο ή να εννοεί την αίσθηση της αφής που μπορεί να αφήνει αυτό το αντικείμενο το οποίο εξετάζεται εκείνη την ώρα.

Συνοψίζοντας, κανένα είδος σεξουαλικής συμπεριφοράς δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως απόδειξη ή σύμπτωμα μιας παρελθούσας ή συνεχιζόμενης σεξουαλικής κακοποίησης ενός παιδιού. Αρκετή ακόμα έρευνα πρέπει να πραγματοποιηθεί για να ξεκαθαριστεί πότε και πώς μια τυπική σεξουαλική συμπεριφορά ανήλικων παιδιών περνάει τα όρια του παθολογικού και ποια μπορεί να είναι τα αίτια αυτής της αλλαγής.

Κατά συνέπεια, η διατύπωση ερωτήσεων με έναν αναπτυξιακά αποτελεσματικό τρόπο αποτελεί μια πραγματική πρόκληση για τον εξεταστή. Ο αποδέκτης έχει απέναντί του είναι ένα ανήλικο άτομο το οποίο είναι μπορεί να είναι πρόθυμο ή και επιφυλακτικό ως προς την συνεργασία του με ένα άγνωστο πρόσωπο σε ένα άγνωστο για το ίδιο περιβάλλον. Επομένως,

Ο Ρόλος του Ψυχολόγου στην Διερεύνηση των Ισχυρισμών των Ανήλικων για Σεξουαλική Κακοποίηση

μέσα από την οικοδόμηση μιας σχέσης εμπιστοσύνης και οικειότητας θα μπορέσει να αξιολογήσει το αναπτυξιακό επίπεδο της γλωσσικής απόκτησης του παιδιού και ταυτόχρονα να εδραιώσει μια σχέση φιλικότητας με τον ανήλικο μάρτυρα. Οι δεξιότητες με τις οποίες πρέπει να είναι οπλισμένος ο συνεντευκτής για την εγκαθίδρυση της ζεστής σχέσης ανάμεσα σε αυτόν και το παιδί αφορούν περισσότερο στα προσωπικά του γνωρίσματα και όχι σε γνώσεις τις οποίες έχει διδαχτεί.

ΥΠΟΚΕΦΑΛΑΙΟ 2.5

Τα προσωπικά χαρακτηριστικά του συνεντευκτή

Λίγο παραπάνω εξετάσαμε τις ικανότητες στις οποίες πρέπει να είναι επαρκής ένας ψυχολόγος ή οποιοσδήποτε ειδικεύεται σε θέματα ψυχικής υγείας και οι οποίες αφορούν δεξιότητες και βασικές γνώσεις απαραίτητες για την εξερεύνηση των αντιληπτικών ικανοτήτων ενός παιδιού μέσα σε ένα δεδομένο αναπτυξιακό πλαίσιο και θα τον βοηθήσουν να ερμηνεύσει με τον κατάλληλο τρόπο τους εκάστοτε ισχυρισμούς του. Σκοπός, όμως, του συνεντευκτή είναι η προστασία του παιδιού από μια πιθανή δευτερογενή θυματοποίηση του και ως εκ τούτου είναι υπ' ευθύνη του να δημιουργήσει ένα φιλικό και ζεστό περιβάλλον στον ανήλικο μάρτυρα στο οποίο θα αισθάνεται άνετα να καταθέσει την δική του αλήθεια και να μην νιώθει ότι επικρίνεται ή ότι κάνει κάτι λάθος. Για τον εξής λόγο, η συμπεριφορά του ερευνητή έχει καθοριστική σημασία για την άριστη έκβαση της συνέντευξης και η κοινωνική υποστήριξη που θα παρέχει στον ανήλικο ερωτώμενο προάγει και καλλιεργεί το αίσθημα ευεξίας και ασφάλειας στο ίδιο. Η κατάρτιση των συμβουλευτικών δεξιοτήτων θα βοηθήσει στην επίτευξη του έργου τους αλλά τα ιδιοσυγκρασιακά χαρακτηριστικά είναι εκείνα που θα διαφοροποιήσουν έναν καλό συνεντευκτή από έναν άριστο.

Όπως έχει αναφερθεί αρκετές φορές, βασικός στόχος μιας δικανικής συνέντευξης είναι η προάσπιση και η προστασία του παιδιού. Κύριο μέλημα του κάθε ειδικού που εμπλέκεται σε μια συνέντευξη είναι η αναζήτηση των πιο 'σωστών' ερωτήσεων που θα βοηθήσουν το παιδί να αποκαλύψει μια πιθανή κακοποίησή του ή να την αρνηθεί. Το επίκεντρο, ωστόσο μιας συνέντευξης είναι το ίδιο το παιδί. Ο εξεταστής πρέπει να είναι καλός ακροατής και να αφήνει περιθώρια στο παιδί για να εκφράσει τις δικές του υποθέσεις

Ο Ρόλος του Ψυχολόγου στην Διερεύνηση των Ισχυρισμών των Ανήλικων για Σεξουαλική Κακοποίηση

αλλά και χώρο για να κάνει παύσεις όποτε θελήσει. Ίσως χρειαστεί να αναδιοργανώσει τις σκέψεις του ή να μπορέσει να ελέγξει το άγχος που του δημιουργεί αυτή η παράξενη κατάσταση στην οποία βρίσκεται. Δεν πρέπει να τον ωθεί στο να μιλήσει γιατί έτσι του ασκεί πίεση(Wilson & Powell,2001) αλλά να δείξει υπομονή και να τον αφήσει να επιλέξει πότε θα θελήσει να συνεχίσει την κατάθεση του(Gildgun,2011). Η συνέντευξη είναι απαραίτητο να καθοδηγείται από το ίδιο το παιδί βήμα-βήμα διατυπώνοντας τις δικές του σκέψεις, απορίες και ανησυχίες. Ο συνεντευκτής πρέπει να ανταποκρίνεται με έναν ειλικρινή και αντικειμενικό τρόπο και να μην υπόσχεται κάτι που δεν μπορεί να πραγματοποιήσει(SAT,2004). Είναι άσκοπο να δώσει κενές υποσχέσεις(π.χ. *τα πράγματα από εδώ και πέρα θα πάνε καλά*) διότι ο ψυχολόγος ως πραγματογνώμονας δεν έχει κανένα λόγο στην ζωή του παιδιού(Μπέκας,2006).

Επιπλέον, ο εξεταστής πρέπει να κατέχει το αίσθημα της ενσυναίσθησης για να μπορεί να αντανακλάει κάθε φορά την συναισθηματική κατάσταση που βιώνει το παιδί την ώρα της εξέτασης(π.χ. *νιώθεις αναστατωμένος, έτσι δεν είναι;*), να μπορεί να κατανοήσει τις αρνητικές συναισθηματικές αντιδράσεις που πιθανόν προβάλλει ο ανήλικος μάρτυρας διηγούμενος την κακουρηγηματική πράξη την οποία υπέστη και να του δείχνει τον αμέριστο σεβασμό του παίρνοντας ουδέτερη στάση ως προς την συναισθηματική του ανταπόκριση(Gildgun,2011). Για την ακρίβεια, είναι απαραίτητο να μην δείχνει σοκαρισμένος ή να εκδηλώνει αισθήματα απέχθειας και φρίκης για αυτό το συμβάν αλλά να διατηρεί την ηρεμία του. Αυτό θα το επιτύχει με το να παρακολουθεί την στάση του σώματος του η οποία μπορεί να προδίδει συναισθήματα θυμού και να προσπαθεί να επιλύσει την συναισθηματική του εμπλοκή σε αυτή την ιστορία(SAT,2011). Εκφράσεις, όπως: *γνωρίζω ότι είναι αρκετά δύσκολο να μιλήσεις για αυτό το θέμα, πάρε τον χρόνο σου και πες μου πότε θέλεις να συνεχίσουμε ή νιώθεις άβολα, θέλεις να σταματήσουμε*(Gildgun,2011) θα ενθαρρύνουν το παιδί και θα ενδυναμώσουν την αυτοπεποίθηση που χρειάζεται για να αναφέρει τα γεγονότα της προσωπικής του εμπειρίας χωρίς να κατακρίνεται και να νιώθει την δυσπιστία του συνεντευκτή.

Επίσης, κατά την εξέλιξη της ερευνητικής διαδικασίας, ο εξεταστής πρέπει να κρατήσει ανοιχτό μυαλό σε όλα τα στοιχεία τα οποία θα αποκαλύψει ο ανήλικος μάρτυρας. Οι ικανότητες κριτικής σκέψης του θα τον βοηθήσουν να διερευνήσει εναλλακτικές υποθέσεις σχετικά με τα πραγματικά περιστατικά και να μην καταλήγει σε βιαστικά

Ο Ρόλος του Ψυχολόγου στην Διερεύνηση των Ισχυρισμών των Ανήλικων για Σεξουαλική Κακοποίηση

συμπεράσματα και να αγνοεί τα στοιχεία εκείνα που δεν είναι συνεπή με αυτά (Yuille, Marxsen και Cooper, 1999; Saywitz και Camparo, 1998; Wilson & Powell, 2001).

Τα παραπάνω χαρακτηριστικά αναφέρονται σε ιδιοσυγκρασιακά γνωρίσματα και δεν υπάρχει κατάλληλη εκπαίδευση για την εφαρμογή τους. Βέβαια, είναι δυνατή η εκμάθηση ορισμένων δεξιοτήτων όπως είναι οι δεξιότητες παρακολούθησης του πελάτη και στην συγκεκριμένη περίπτωση του ανήλικου ερωτώμενου. Ορισμένες από αυτές είναι: η συχνή οπτική επαφή, ο εξεταστής να βρίσκεται στο ίδιο επίπεδο με τον εξεταζόμενο, η επανάληψη συγκεκριμένων λέξεων, το κούνημα του κεφαλιού σαν κίνηση συμφωνίας, η κατάλληλη απόσταση μεταξύ συνεντευκτή και ερωτώμενου και άλλες τέτοιες δραστηριότητες οι οποίες κατά το πλείστον περιγράφουν με λεκτικές συμπεριφορές και ενισχύουν την οικοδόμηση μιας σχέσης εμπιστοσύνης, θετικής στάσης και άνευ όρου αποδοχής (ροτζεριανοί όροι) ανάμεσα στον εξεταστή και το ανήλικο ομιλητή (McLeod, 2003).

Άλλες στάσεις μη λεκτικής συμπεριφοράς έχουν σημασία κατά την αλληλεπίδραση του ερευνητή με τον ανήλικο μάρτυρα, δεδομένου ότι τα παιδιά είναι επιρρεπή σε μη λεκτικά ερεθίσματα. Τα παιδιά αντιλαμβάνονται ένα φιλικό πρόσωπο ως χαμογελαστό, μη νευρικό σε συνδυασμό με μια ανοιχτή στάση σώματος (ανοιχτά χέρια και ένα μικρό άνοιγμα μεταξύ των ποδιών) σύμφωνα με μια έρευνα της Almerigogna και των συνεργατών της (2008). Τα παραπάνω στοιχεία συνθέτουν το φαινόμενο της κοινωνικής στήριξης του ερευνητή προς το παιδί και οι περισσότερες ερευνητικές ομάδες την έχουν μελετήσει μέσα από την αλληλεπίδραση της με την υποβλητικότητα των παιδιών σε καθοδηγητικές και παραπλανητικές ερωτήσεις (Davis και Bottoms, 2002; Sondhi και Gupta, 2005; Almerigogna, Ost, Akehurst και Fluck, 2008). Ως μια κοινωνικό-συναισθηματική διάσταση επηρεάζει την ανταπόκριση του παιδιού και μια φιλική στάση του εξεταστή ενισχύει την αυτοπεποίθηση του και το ενθαρρύνει να μιλήσει με μεγαλύτερη ειλικρίνεια και με μεγαλύτερη αντίσταση στην υποβλητικότητα που οδηγούν οι παραπλανητικές ερωτήσεις (Almerigogna, Ost, Akehurst και Fluck, 2008). Αναπαράγει μικρότερα ποσοστά άγχους (Davis και Bottoms, 2002) και προάγει συναισθήματα ασφάλειας και συμπάθειας απέναντι στον συνεντευκτή. Εντούτοις, ορισμένες έρευνες και ειδικότερα προηγούμενες μελέτες καταδεικνύουν τον ρόλο της κοινωνικής υποστήριξης υποστηρίζοντας ότι λόγω της οικειότητας μεταξύ του ερευνητή και του ερωτώμενου, το παιδί θεωρεί ότι είναι σωστό να απαντάει ευχαριστώντας τον συνεντευκτή και όχι να καταθέτει τι συνέβη στην πραγματικότητα. Άλλες, πάλι συνηγορούν ως προς την ουδέτερη στάση του εξεταστή (φιλικός, σταθερός και τυπικός) διότι τόσο στην φιλική λόγω

Ο Ρόλος του Ψυχολόγου στην Διερεύνηση των Ισχυρισμών των Ανήλικων για Σεξουαλική Κακοποίηση

καλής μεταχείρισης όσο και στην εχθρική συνθήκη λόγω καταβολής του άγχους δεν είχαν αρκετά κίνητρα για να προσπαθήσουν να θυμηθούν όσο το δυνατόν περισσότερα μπορούν(Sondhi και Gupta,2005).

Τέλος, η ικανότητα του εξεταστή να ερμηνεύει τις απαντήσεις του ανήλικου παιδιού μέσα από μια αναπτυξιακή προοπτική αποτελεί ένα βασικό συστατικό για μια επιτυχημένη συνέντευξη. Το χαρακτηριστικό των παιδιών είναι να εξηγούν με τις εμπειρικές τους γνώσεις τι παρατηρούν γύρω τους. Για παράδειγμα, όταν ένα παιδί ισχυρίζεται ότι είδε μια άσπρη κόλλα να βγαίνει από το πέος ενός άνδρα, δεν είναι δυνατόν να θεωρηθεί η δήλωση του ανακριβής αλλά μια αναπτυξιακά φυσιολογική ανταπόκριση ως προς μια άγνωστη για το παιδί ουσία(Saywitz και Camparo,1998).

Οι παραπάνω δεξιότητες και γνώσεις ενός αποτελεσματικού συνεντευκτή αποτελούν τα βασικά θεμέλια πάνω στα οποία θα χτιστεί η ακριβής του εκπαίδευση σχετικά με τα πρωτόκολλα τα οποία θα διδαχτεί και με γνώμονα αυτά θα επιλέγει κάθε φορά το κατάλληλο είδος αξιολόγησης το οποίο θα εφαρμόζει στους υποτιθέμενους ισχυρισμούς της σεξουαλικής παραβίασης των ανήλικων μαρτύρων. Το έργο του καθίσταται ακόμη δυσκολότερο γιατί γίνεται πιο σαφές και προσανατολίζεται προς την υλοποίηση ενός ανώτερου στόχου, την εύρεση της πραγματικής αλήθειας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΕΞΕΤΑΖΟΝΤΑΣ ΤΑ ΠΑΙΔΙΑ ΣΧΕΤΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗ

ΥΠΟΚΕΦΑΛΑΙΟ 3.1

Η κλινική και δικανική συνέντευξη

Η συνέντευξη αποτελεί ένα από τα πιο βασικά μεθοδολογικά εργαλεία για την εξιχνίαση του ποινικού αδικήματος της σεξουαλικής κακοποίησης καθώς τις περισσότερες φορές οι φυσικές ενδείξεις είναι σπάνιες και τα φυσικά πρόσωπα που ήταν παρόντες στο αποτρόπαιο συμβάν είναι συνήθως το θύμα και ο δράστης (Powell, 2002; Laraque, Demattia & Low, 2006). Επιπλέον η σεξουαλική κακοποίηση τελείται μέσα σε ένα κύκλο απόλυτης μυστικότητας και εχεμύθειας που δύσκολα μπορεί να σπάσει. Η συνέντευξη με ένα ανήλικο θύμα φορά εξυπηρετεί διαφορετικούς σκοπούς οι οποίοι μπορεί να είναι είτε θεραπευτικοί, είτε ερευνητικοί ή για δικαστικές υποθέσεις. Επομένως ο ρόλος του ειδικού ψυχικής υγείας (ψυχιάτρου, ψυχολόγου, κοινωνικού λειτουργού ή νοσηλεύτη) πρέπει να γίνεται ξεκάθαρος και να διαχωρίζεται από οποιαδήποτε άλλη ιδιότητα που πιθανότατα κατέχει ένας επαγγελματίας ψυχικής υγείας, όπως αυτή της θεραπευτικής παρέμβασης στην περίπτωση που έχει κληθεί να παρέχει μια γραπτή αναφορά χρήσιμη για την ποινική δίωξη μιας υποτιθέμενης σεξουαλικής παραβίασης (Faller, 2007; Hubel, Flood, & Hansen, 2010). Η αξιολόγηση που έχει κύριο στόχο να απαντήσει σε ερωτήματα που αφορούν τα συστήματα της ποινικής δικαιοσύνης και ο πελάτης τους θεωρείται το δικαστήριο ορίζεται ως *δικανική*. Από την άλλη, η *κλινική* συνέντευξη έχει ως κύριο μέλημα την διάγνωση ενός ψυχικού τραύματος που πιθανόν να έχει παρουσιάσει το παιδί από την επένεργεια της εγκληματικής πράξης στην οποία συμμετείχε και η δημιουργία θεραπευτικών παρεμβάσεων που θα βοηθήσουν το παιδί να αντιμετωπίσει τα προβλήματα του (Faller, 2007). Βέβαια, και στις δύο περιπτώσεις, η ελαχιστοποίηση των σωματικών και ψυχολογικών τραυμάτων του παιδιού είναι απαραίτητο να κατέχει τον πρωταρχικό σκοπό αλλά και οι δύο συνεντεύξεις να διεξάγονται με γνώμονα πάντοτε την προάσπιση των δικαιωμάτων του ανήλικου θύματος και την βελτίωση της ευημερίας του (Laraque, Demattia & Low, 2006).

Ο Ρόλος του Ψυχολόγου στην Διερεύνηση των Ισχυρισμών των Ανήλικων για Σεξουαλική Κακοποίηση

Στην δικανική αξιολόγηση ο ειδικός ψυχικής υγείας, το αστυνομικό σώμα, οι δικηγόροι και άλλα φυσικά ή νομικά πρόσωπα που εμπλέκονται στην συγκεκριμένη ποινική υπόθεση και τους έχει ανατεθεί να επιτελέσουν το έργο του εξεταστή είναι υποχρεωμένοι να τηρήσουν μια αυστηρά αντικειμενική και αμερόληπτη θέση ως προς τις καταθέσεις των ανήλικων μαρτύρων διότι τα «λεγόμενα» του παιδιού αποτελούν αποδεικτικά στοιχεία για τις ποινικές, αστικές ή ανήλικες δικαστικές διαδικασίες (Hubel, Flood, & Hansen, 2010). Να λαμβάνουν υπόψη τους πολλαπλές υποθέσεις για την συγκεκριμένη πράξη και να έχουν επίγνωση των προσωπικών προκαταλήψεων τους που πιθανόν να επηρεάσουν την αξιολόγηση τους (Bow, Quinnell, Zaroff & Assemany, 2002). Σε αντίθεση με τον δικανικό εξεταστή, ο κλινικός αξιολογητής παρέχει ένα πιο υποστηρικτικό πλαίσιο στο ανήλικο θύμα και τις περισσότερες φορές λειτουργεί ως ένας συνήγορος υπεράσπισης του ανήλικου μάρτυρα με το να αποδέχεται τυφλά οποιαδήποτε δήλωση του (Faller, 2007). Ακόμη, ο κλινικός θεραπευτής επικεντρώνεται κυρίως στις ανάγκες του παιδιού και το έργο του είναι να κατανοήσει πώς η σεξουαλική κακοποίηση έχει επηρεάσει την ψυχική υγεία του παιδιού. Από την αντίπερα πλευρά, το δικανικό έργο του αρμόδιου αξιολογητή είναι να αναζητήσει και να συλλέξει στοιχεία που θα καταλήγουν προς μια αντικειμενική αλήθεια (Faller, 2007; Hubel, Flood, & Hansen, 2010).

Ο Αμερικάνικος Επαγγελματικός Σύνδεσμος για την Κακοποίηση των Παιδιών (APSAC) (1997, 2^η έκδοση) προτείνει ότι ένας αξιολογητής πρέπει να κατέχει και τον δικανικό και τον κλινικό ρόλο για την αποφυγή επανατραυματισμού του παιδιού-θύματος γιατί ο κάθε εξεταστής είναι άγνωστος για τον ανήλικο και η συνέντευξη που καλείται να δώσει αφορά ένα πολύ επίπονο ζήτημα για το ίδιο (Faller, 2007). Στην αντίθετη μεριά βρίσκεται η Αμερικάνικη Ψυχολογική Κοινότητα (APA) η οποία δηλώνει ρητά ότι τα συμφέροντα που φέρουν οι πολλαπλοί ρόλοι του ψυχολόγου δεν πρέπει να συγκρούονται μεταξύ τους και για αυτό το λόγο πρέπει να διαχωρίζονται μεταξύ τους (APA, 2011 αναθεωρημένο). Εναλλακτική λύση για την προστασία και το συμφέρον του παιδιού είναι η συνεργασία των δύο επαγγελματιών για την άρτια και πλήρως ολοκληρωμένη αξιολόγηση του ανήλικου θύματος, μέθοδος η οποία προτιμάται και εφαρμόζεται (Faller, 2007).

ΥΠΟΚΕΦΑΛΑΙΟ 3.2

Προετοιμασία και σχεδιασμός της συνέντευξης

Το πρώτο βήμα της αξιολόγησης λαμβάνει χώρα πριν ο εξεταστής συναντήσει το παιδί. Ο συνεντευκτής πρέπει να καθορίσει τον ρόλο του και τον σκοπό της αξιολόγησης. Όταν η εξέταση διεξάγεται με εντολή του δικαστηρίου ή κάποιας άλλης υπηρεσίας για την προστασία του παιδιού ο αξιολογητής είναι υποχρεωμένος να απαντήσει σε κάποια ποινικά ερωτήματα. Συγκεκριμένα πρέπει να καθορίσει αν το παιδί έχει υποστεί σεξουαλική κακοποίηση και πόσο σοβαρά έχει ζημιωθεί από αυτό το γεγονός. Ακόμη είναι στην δικαιοδοσία του να προτείνει θεραπευτικές παρεμβάσεις που μπορεί να ακολουθήσει το ανήλικο θύμα για την ελαχιστοποίηση του τραύματος που προκλήθηκε αλλά και να αποφανθεί αν η οικογένεια του μπορεί να του παρέχει τα μέσα που θα εξασφαλίσουν την ασφάλεια και στήριξη που χρειάζεται (APA,2011 αναθεωρημένο). Στόχοι κάθε δικανικής συνέντευξης είναι η απόκτηση ενός ικανοποιητικού αριθμού στοιχείων με την μέγιστη ποιότητα, μειώνοντας κάθε πιθανότητα παραθοράς της μνήμης του ανήλικου μάρτυρα και ελαχιστοποιώντας τον κίνδυνο κάποιου συναισθηματικά αρνητικού αντίκτυπου για το παιδί(Yuille, Marsen & Cooper,1999).

Κατά τον σχεδιασμό της συνέντευξης, ο επαγγελματίας εξεταστής χρειάζεται να συλλέξει ορισμένα στοιχεία που απαρτίζουν το οικογενειακό και κοινωνικό ιστορικό του(Morison, Moir and Kwansa,2000;APA,2013 αναθεωρημένο). Βέβαια, ορισμένοι επαγγελματίες ψυχικής υγείας συμφωνούν με την άποψη ότι είναι προτιμότερο ο εξεταστής να μην γνωρίζει τίποτα για την υπόθεση πριν από την συνομιλία του με το παιδί διότι κάτι τέτοιο μπορεί οδηγήσει σε προκαταλήψεις σχετικά με την συνέντευξη και επομένως στην μη υιοθέτηση εναλλακτικών υποθέσεων από την μεριά του συνεντευκτή(Laraque, Demattia & Low,2006;Hubel ,Flood,& Hansen,2010).

Μέσα από μια σειρά πηγών όπως αναφορές των αστυνομικών ή εισαγγελικών αρχών στις οποίες πιθανότατα έχε γίνει η πρώτη καταγγελία της κακοποίησης, αναφορές των υπηρεσιών παιδικής προστασίας , εκπαιδευτικές εκθέσεις, το ιατρικό ιστορικό από τις νοσοκομειακές μονάδες που τυχόν έχει νοσηλευτεί το ανήλικο θύμα καθώς και την αξιολόγηση από την προανακριτική διαδικασία, δίνεται η δυνατότητα στον πραγματογνώμονα- ερευνητή να εξετάσει τα κομβικά αυτά σημεία που θα φωτίσουν ορισμένες πτυχές της υπόθεσης(Hubel ,Flood,& Hansen,2010; Kraus et al.,2011). Ακόμη,

Ο Ρόλος του Ψυχολόγου στην Διερεύνηση των Ισχυρισμών των Ανήλικων για Σεξουαλική Κακοποίηση

μέσα από συνεντεύξεις γονέων και από το σχολικό του περιβάλλον θα προσπαθήσει να ανιχνεύσει τυχόν αδυναμίες ή ιδιαιτερότητες του παιδιού αλλά, βασικά, θα μπορέσει να κατανοήσει το δυναμικό του οικογενειακού του περιβάλλοντος. Δηλαδή, αντλώντας στοιχεία για το όνομα του παιδιού, την ηλικία του, την κατοικία του, ποιοι μένουν εκεί, ποια είναι τα ενδιαφέροντα του, που περνάει τον περισσότερο του χρόνο ποιες είναι οι θρησκευτικές του πεποιθήσεις μπορεί να συμβάλλουν σημαντικά στην θετική έκβαση της αξιολόγησης (Wilson & Powell, 2001).

Τέλος, το πολιτισμικό πλαίσιο στο οποίο έχει μεγαλώσει ο ανήλικος μάρτυρας μπορεί να επηρεάσει σημαντικά την όλη διαδικασία της εξέτασης αν ο αξιολογητής δεν το λάβει υπόψη του. Η προετοιμασία της συνέντευξης συμπεριλαμβάνει και την κατανόηση του πολιτισμικού υπόβαθρου του ανήλικου θύματος και, επομένως, την προσαρμογή της εξέτασης ως προς την γλώσσα του ανήλικου ερωτώμενου αλλά και την κατάλληλη ερμηνεία της, για παράδειγμα η βοήθεια ενός επαγγελματία διερμηνέα (Laraque, Demattia & Low, 2006; Kraus et al., 2011). Ωστόσο, η εθνική ταυτότητα του κάθε παιδιού έχει έναν ουσιαστικότερο ρόλο. Τα πολιτιστικά πρότυπα με τα οποία έχει διαπαιδαγωγηθεί το παιδί παρουσιάζουν μεγάλες διαφορές από κοινωνία σε κοινωνία και ειδικότερα από τις λεγόμενες *κολεκτιβιστικές* και *ατομικιστικές* κοινωνίες. Οι κανόνες που επικρατούν σε καθεμία από τις παραπάνω κοινωνίες είναι πολιτισμικά διαμορφωμένοι και τα κίνητρα δράσης και οι συμπεριφορές του κάθε παιδιού μπορούν να ερμηνευτούν μέσα από το συγκεκριμένο πολιτισμική ταυτότητα τους (Morison, Moir & Kwansa, 2000). Για παράδειγμα, ένα παιδί μπορεί να θεωρεί πολιτισμικά σωστό να είναι υπερβολικό ως προς αυτά που συνέβησαν σχετικά με την κακοποίηση, ενώ σε αρκετές άλλες μειονότητες παρατηρείται μια αποσιώπηση του συγκεκριμένου γεγονότος είτε από συναισθήματα ντροπής αλλά και φόβου της αστυνομικής υπηρεσίας ή και αφαίρεσης της κηδεμονίας για τους γονείς (Hubel, Flood, & Hansen, 2010). Επιπλέον, οι ιδέες για το τι συνιστά η κακοποίηση ποικίλλουν σε μεγάλο βαθμό μεταξύ των διάφορων πολιτισμών και αυτές οι αντιλήψεις μπορεί να επηρεάσουν το αν θα γίνει ή όχι καταγγελία από τις οικογένειες των μειονοτήτων (Morison, Moir & Kwansa, 2000; Hubel, Flood & Hansen, 2010). Τέλος, υπάρχει πολιτισμική ποικιλομορφία σχετικά με την έκφραση συναισθημάτων όπως η χαρά η λύπη ο φόβος αλλά και η μη λεκτική επικοινωνία εκφράζεται με διαφορετικό τρόπο κατά την διάρκεια της συνομιλίας, πράγμα το οποίο ενέχει τον κίνδυνο παρερμηνείας τέτοιων συμπεριφορών (Yuille, Marsen & Cooper, 1999). Επομένως, κρίνεται απαραίτητο ο εξεταστής να γνωρίζει την κουλτούρα της

Ο Ρόλος του Ψυχολόγου στην Διερεύνηση των Ισχυρισμών των Ανήλικων για Σεξουαλική Κακοποίηση

χώρας καταγωγής του παιδιού και να την αποδέχεται κατανοώντας φυσικά με ποιον τρόπο οι πολιτισμικές αξίες οι οποίες χαρακτηρίζουν τον ερωτώμενο μπορεί να επηρεάσουν την διαδικασία της εξέτασης.

Επιπλέον, ο εξεταστής πρέπει να καθορίσει τον τόπο και τον χρόνο που θα λάβει χώρα η αξιολόγηση. Αν η κακοποίηση θεωρείται από τους ειδήμονες ότι συνέβη πριν από 72 ώρες και συνοδεύεται από οξείς τραυματισμούς του παιδιού κρίνεται αναγκαίο να διεξαχθεί στο νοσοκομείο τόσο η ιατρική αξιολόγηση όσο και η δικανική συνέντευξη η οποία είναι προτιμότερο να προηγείται της ιατρικής. Εν συντομία, η ιατρική αξιολόγηση μπορεί να περιλαμβάνει εργαστηριακές εξετάσεις του ρουχισμού του θύματος, δείγμα από τον κόλπο(κολπικό επίχρισμα) ή το πέος του, δείγμα από τον πρωκτό(πρωκτικό επίχρισμα), δείγμα τριχών και κηλίδων(αποξηραμένων εκκρίσεων) που μπορεί να βρέθηκαν πάνω στο δέρμα του θύματος αλλά και άλλων αποδεικτικών στοιχείων όπως προφυλακτικά και ταμπόν. Τέλος το ανήλικο θύμα μπορεί να υποβληθεί σε εξετάσεις για σεξουαλικές μεταδιδόμενες λοιμώξεις όπως χλαμύδια, γονόρροια, κονδυλώματα γεννητικών οργάνων, σύφιλη κ.α (Laraque, Demattia & Low,2006). Αν το παιδί δεν διατρέχει κίνδυνο από πιθανούς σωματικούς τραυματισμούς τότε η αξιολόγηση γίνεται μέσα σε ειδικά σχεδιασμένα περιβάλλοντα ή στα κέντρα προστασίας παιδιών. Ένα κατάλληλο περιβάλλον για την συνέντευξη του παιδιού πρέπει να είναι ουδέτερο και λιτό, να παρέχει ζεστασιά και φιλικότητα προς το παιδί. Να είναι ευάερο και να μην έχει ασήμαντα αντικείμενα που μπορεί να αποσπάσουν την προσοχή του ανήλικου ερωτώμενου. Ορισμένα παιχνίδια όπως πάζλ ή ζωγραφική είναι απαραίτητα για να διευκολύνουν το παιδί να προσαρμοστεί στο άγνωστο περιβάλλον στο οποίο βρίσκεται αλλά συνίσταται να μην γίνεται υπερβολική η χρήση τους καθώς αργότερα θα δυσκολευτεί ο συνεντευκτής να μεταβεί στην κύρια φάση της συνομιλίας με το παιδί το οποίο είναι και το ζητούμενο. Επιπλέον, προτείνεται ο αξιολογητής να κάθεται στο ίδιο επίπεδο με το παιδί και η θέση του να τοποθετηθεί έτσι ώστε να διατηρεί μια συνεχή βλεματική επαφή με το ανήλικο μάρτυρα. Τέλος ο κατάλληλος ρουχισμός είναι υπό συζήτηση καθώς σε μερικές περιπτώσεις η στολή του εξεταστή προκαλεί εκφοβισμό προς τον ανήλικο θύμα και άλλοτε προβάλλεται στα μάτια των παιδιών ως κωμική φιγούρα(Wilson& Powell,2001).

Ακόμη, ο χρόνος κατά τον οποίο θα πραγματοποιηθεί η συνέντευξη πρέπει να είναι όσο πιο σύντομα αφού έχει λάβει χώρα η κακοποίηση. Η καθυστερημένη διεξαγωγή της θα δυσκολέψει την θέση του ανήλικου μάρτυρα και υφίσταται ακόμη μεγαλύτερος κίνδυνος να υποστεί και επόμενη κακομεταχείριση το θύμα. Αναγκαίο είναι ο υποτιθέμενος δράστης να

Ο Ρόλος του Ψυχολόγου στην Διερεύνηση των Ισχυρισμών των Ανήλικων για Σεξουαλική Κακοποίηση

μην γνωρίζει το πότε θα γίνει η πραγματοποίηση της συνέντευξης και ο φροντιστής του θύματος να είναι σε θέση να την παρακολουθήσει, αν του ζητηθεί. Συνίσταται, η αξιολόγηση να προγραμματίζεται κατά τις πρωινές ώρες έτσι ώστε να μην χρειαστεί το παιδί να αλλάξει το πρόγραμμα του (Wilson & Powell, 2001).

Τέλος, ο εξεταστής πρέπει να λάβει επίσημη γραπτή συγκατάθεση από όλα τα φυσικά και νομικά πρόσωπα για την απόκτηση εξωτερικών πληροφοριών αλλά και για την πρόσκτηση στοιχείων από την συνέντευξη. Συγκεκριμένα, οι αστυνομικοί, ένορκοι, παιδοψυχίατροι και εισαγγελείς πρέπει να δώσουν γραπτή συγκατάθεση για να μπορέσει ο αξιολογητής να αναζητήσει ελεύθερα επιπρόσθετα στοιχεία για την διερεύνηση της υπόθεσης. Εάν οποιοδήποτε εξουσιαστικό μέλος ή μη αρνηθεί να συναινέσει, ο εξεταστής θα πρέπει να ενημερώσει το πρόσωπο ή την αρχή (π.χ το δικαστήριο) από την οποία έχει προσληφθεί (Bow, Quinnell, Zaroff & Assemany, 2002; Kraus et al., 2011).

Όσον αφορά τη οικογένεια του θύματος, η πλήρης ενημέρωση τους σχετικά με όλα τα στάδια της αξιολόγησης θεωρείται απαραίτητη για την εξασφάλιση της απόλυτης υποστήριξης τους και συνεργασίας τους. Ωστόσο, συχνά οι γονείς είναι απρόθυμοι να συναινέσουν είτε επειδή έχουν αρνητική εντύπωση για τις υπηρεσίες που ασχολούνται με την δική τους περίπτωση ή επειδή νιώθουν υποχρεωμένοι να συναινέσουν σε περίπτωση που η αξιολόγηση έχει στρατολογηθεί με εντολή του δικαστηρίου ή κάποιου άλλου οργανισμού (Hubel, Flood & Hansen, 2010, APA, 2013 αναθεωρημένο).

Στην περίπτωση που υπάρχουν υποψίες για ενδοοικογενειακή σεξουαλική παραβίαση, το παιδί απομακρύνεται από τους φυσικούς του γονείς και ο νομικός του επιμελητής ορίζεται από το δικαστήριο (APA, 2013 αναθεωρημένο). Μπορεί να είναι ένα οποιοδήποτε φυσικό πρόσωπο το οποίο πλέον θα ενεργεί προς όφελος του παιδιού και θα προασπίζεται τα ατομικά του δικαιώματα, εξασφαλίζοντας ταυτόχρονα την προστασία και ασφάλεια του (Harris, 1985). Επομένως, ο κοινωνικός λειτουργός, για παράδειγμα, ως νομικός εκπρόσωπος του παιδιού θα κληθεί να υπογράψει την επίσημη συγκατάθεση του εκ μέρους του ανήλικου θύματος για την εκπόνηση της αξιολόγησης έκτος και αν ο ανήλικος μάρτυρας έχει υπερβεί το 16^ο έτος της ηλικίας του και, άρα, είναι σε θέση να συναινέσει επίσημα για την συμμετοχή του στην εξέταση (Harris, 1985; Morison, Moir & Kwansa, 2000).

ΥΠΟΚΕΦΑΛΑΙΟ 3.3

Έναρξη της συνέντευξης

Κατά την ολοκλήρωση της προκαταρκτικής φάσης της προετοιμασίας της εξέτασης, γίνεται η πρώτη γνωριμία του ειδικού αξιολογητή και του ανήλικου θύματος. Καθήκον του συνεντευκτή είναι να γνωστοποιήσει ποιο είναι το όνομα του, ποιος ο ρόλος του στην όλη αυτή διαδικασία και ποιος είναι ο σκοπός για τον οποίο διεξάγεται. Επιπλέον, είναι υποχρεωμένος να διασαφηνίσει με έναν αναπτυξιακά κατάλληλο τρόπο ποιες μεθόδους και διαδικασίες θα χρησιμοποιήσει προκειμένου να αποσπάσει σημαντικά στοιχεία από τους ισχυρισμούς του ανήλικου μάρτυρα (Morison, Moir and Kwansa, 2000; Wilson and Powell, 2001; Hubel, Flood, and Hansen, 2010, APA, 2013 αναθεωρημένο). Ο αξιολογητής είναι απαραίτητο να εξηγήσει στο παιδί ότι ο ρόλος του εκ των πραγμάτων ενέχει περιορισμούς όσον αφορά την εμπιστευτικότητα και το απόρρητο. Ενώ στην κλινική αξιολόγηση διασφαλίζεται απόλυτα η αρχή της εμπιστευτικότητας, στην δικανική εξέταση αποκαλύπτονται στοιχεία τα οποία αποτελούν σημαντικά τεκμήρια ενοχής ή αθώωσης του παραβάτη της σεξουαλικής κακοποίησης και σε αυτή την περίπτωση αίρεται η αρχή του απορρήτου και οι συγκεκριμένες πληροφορίες μπορούν να χρησιμοποιηθούν στην διάρκεια της εκδίκασης της υπόθεσης. Πολλές από τις δηλώσεις του ανήλικου ερωτώμενου κοινοποιούνται στην οικογένεια του, στις υπηρεσίες προστασίας του παιδιού καθώς και στο δικαστήριο και το ίδιο προνόμιο έχει και ο πελάτης που έχει προσλάβει τον εξεταστή (Morison, Moir & Kwansa, 2000; Laraque, Demattia & Low, 2006; Hubel, Flood & Hansen, 2010; APA, 2013 αναθεωρημένο; Kraus et al., 2011). Βέβαια, το ποινικό δίκαιο παραχωρεί το πλεονέκτημα στο μάρτυρα να ζητήσει να μην αποκαλυφθούν ορισμένες πληροφορίες στο δικαστήριο. Εντούτοις, σε ορισμένες περιπτώσεις το δικαστήριο αφαιρεί αυτό το προνόμιο από το φυσικό πρόσωπο όταν το υλικό που δεν θέλει να αποκαλύψει αποτελεί αποδεικτικό στοιχείο απαραίτητο για την δικαστική απόφαση (Kraus et al., 2011).

Όσον αφορά την παρουσία τρίτου προσώπου στην διάρκεια της αξιολόγησης, τον πρώτο λόγο τον έχει το παιδί. Αν αισθάνεται την ανάγκη για την παρουσία ενός δικού του υποστηρικτικού προσώπου κατά την συνομιλία του με τον ιατροδικαστικό αξιολογητή, αυτός συμφωνεί να βρίσκεται μέσα στην αίθουσα αλλά να κάθεται πίσω από το παιδί ώστε να μην επηρεάζει αυτά που πρόκειται να αναφέρει και στο σημείο όπου θα γίνει λόγος για το συμβάν της κακοποίησης είναι απαραίτητο να εξέλθει από τον χώρο, διότι είναι πολύ πιθανόν το

Ο Ρόλος του Ψυχολόγου στην Διερεύνηση των Ισχυρισμών των Ανήλικων για Σεξουαλική Κακοποίηση

παιδί να αναφέρει ψευδείς πληροφορίες και κάτι τέτοιο θα μόλυνε την κατάθεση του (Wilson & Powell, 2001). Βέβαια, σε ορισμένες περιπτώσεις, ο δικηγόρος του ανήλικου θύματος, που μπορεί να εκτελεί και το έργο του επιμελητή του, μπορεί να ζητήσει να παρευρίσκεται στην διάρκεια της αξιολόγησης έξω από το οπτικό πεδίο του ερωτώμενου και χωρίς να συμμετέχει στην συνέντευξη εκτός και αν του ζητηθεί (Kraus et al., 2011). Ωστόσο, ορισμένα πρωτόκολλα που έχουν θεμελιωθεί με τον καιρό από διάφορες πολιτείες της Αμερικής αλλά και το ίδιο το δικαστήριο δεν συνιστούν την παρουσία των φυσικών γονέων ή γενικά των φροντιστών του παιδιού ειδικά αν ένας από αυτούς κατηγορείται ως δράστης της σεξουαλικής παραβίασης. Μόνο αν το παιδί παρουσιάσει συναισθήματα δυσφορίας επιτρέπεται να το συνοδεύσει ένα από τα μέλη της οικογένειας του και είναι αναγκαίο ο δεύτερος να παρίσταται στην πρώτη φάση της αξιολόγησης. Αυτό, βέβαια, μπορεί να θεωρηθεί πολύ χρήσιμο καθώς ο εξεταστής θα έχει την δυνατότητα να αξιολογήσει την ποιότητα της σχέσης παιδιού-γονέα μέσα από την αλληλεπίδραση τους στον χώρο της συνέντευξης (Hubel, Flood & Hansen, 2010; Kraus et al., 2011).

Τέλος, ο δικανικός αξιολογητής πρέπει να σταθμίσει τα υπέρ και τα κατά της μαγνητοσκόπησης της εξέτασης και να αποφασίσει αν θα προβεί στην ηλεκτρονική καταγραφή της συνέντευξης. Εφόσον, οι τοπικοί ηθικοί και ποινικοί κανόνες το επιτρέπουν ο ιατροδικαστικός εξεταστής μπορεί να ηχογραφήσει και να μαγνητοσκοπήσει την αξιολόγηση αλλά θα πρέπει να γνωρίζει ότι αυτό το αρχείο μπορεί να χρησιμοποιηθεί από τους δικηγόρους, το δικαστήριο και από το πρόσωπο που υπέβαλλε την αίτηση για την εξέταση του παιδιού (APA, 2013). Επομένως, χρήζει άμεσης ανάγκης η εγγραφή της συνέντευξης να είναι ακριβής και ολοκληρωμένη. Η ποιότητα του ήχου και της εικόνας να είναι άριστη και το μικρόφωνο να έχει τοποθετηθεί σε κατάλληλο σημείο όπου να ακούγεται καθαρά ο ανήλικος μάρτυρας (Wilson and Powell, 2001). Αν η αρχική συνέντευξη καταγραφεί με αναλυτικό και σχολαστικό τρόπο θα μειώσει τον αριθμό των επόμενων εξετάσεων (Kraus et al., 2011). Επιπλέον με αυτόν τον τρόπο ο ιατροδικαστικός αξιολογητής θα δικαιολογήσει την γραπτή του αναφορά την οποία θα πρέπει να παραδώσει στον πελάτη του. Όσον αφορά για την αποθήκευση του ηλεκτρονικού αρχείου ο εξεταστής θα πρέπει να συμβουλευτεί τα θεσμοθετημένα τοπικά πρωτόκολλα που θα του υποδείξουν πώς θα το αρχειοθετήσει σε ένα ασφαλές μέρος καθώς εγείρονται ζητήματα εμπιστευτικότητας και πρέπει να αποφύγουν το ενδεχόμενο δημοσιοποίησης του ηλεκτρονικού εγγράφου (Wilson & Powell, 2001). Φυσικά, ο δικανικός αξιολογητής για να προχωρήσει στην ηλεκτρονική καταγραφή της συνομιλίας του

Ο Ρόλος του Ψυχολόγου στην Διερεύνηση των Ισχυρισμών των Ανήλικων για Σεξουαλική Κακοποίηση

με το παιδί θα πρέπει αρχικά να λάβει την ανεπίσημη βέβαια συναίνεση του, να του εξηγήσει τον σκοπό που γίνεται η καταγραφή της εξέτασης και να το διαβεβαιώσει ότι δεν πρόκειται να βγει στην τηλεόραση, καθώς τα παιδιά μικρής ηλικίας θεωρούν, βλέποντας την κάμερα, ότι θα εμφανιστούν στην τηλεόραση (Wilson & Powell, 2001). Τέλος, αν το παιδί νιώσει υπερβολικό άγχος και καταθροβηθεί από τον ηλεκτρονικό εξοπλισμό, ο αξιολογητής είναι αναγκασμένος να σταματήσει την καταγραφή και να απομακρύνει τις ηλεκτρονικές συσκευές (Wilson & Powell, 2001; Kraus et al., 2011).

Ξεκινώντας την συνομιλία του με το παιδί-θύμα, ο πραγματογνώμων- εξεταστής θέτει ως προτεραιότητα να χτίσει μια σχέση εμπιστοσύνης ανάμεσα σε αυτόν και τον ερωτώμενο, επιδεικνύοντας θετική διάθεση προς αυτόν, αποδεχόμενος τις όποιες ιδιαιτερότητες του και κυρίως αφουγκραζόμενος τις οποιεσδήποτε ανάγκες προσπαθεί να εκφράσει λεκτικά ή μη. Η συγκεκριμένη προσέγγιση (rapport building) θεωρείται από διάφορα πρωτόκολλα και τεχνικές διερεύνησης της παιδικής σεξουαλικής κακοποίησης (APSAC, NICHD, γνωστική συνέντευξη, σταδιακή συνέντευξη κ.α) ως ο αποτελεσματικότερος τρόπος για να βοηθήσει το παιδί να αισθανθεί άνετα στην διάρκεια της συνέντευξης και ασφαλές σε ένα άγνωστο περιβάλλον προσλαμβάνοντας μια θετική και όχι απορριπτική ανταπόκριση. Είναι ένα σημαντικό στάδιο της αξιολόγησης ειδικά όταν το κεντρικό ζήτημα της εξέτασης είναι τόσο ευαίσθητο και στρεσογόνο για τον ανήλικο μάρτυρα (Yuille, Marsen & Cooper, 1999; Morison, Moir & Kwansa, 2000; Wilson & Powell, 2001).

Εποικοδομώντας την σχέση εμπιστοσύνης, ο δικανικός συνεντευκτής ξεκινάει την συζήτηση για διάφορα ανώδυνα θέματα προς το παιδί όπως ποιο είναι το αγαπημένο του πρόγραμμα στην τηλεόραση ή τι προτιμάει να κάνει στον ελεύθερο του χρόνο ή και ακόμη να περιγράψει το τελευταίο πάρτυ γενεθλίων του αποφεύγοντας τις αναφορές στο υπό εξέταση ζήτημα (Saywitz & Camparo, 1998; Lamb, Sternberg & Esplin, 1998; Wilson & Powell, 2001; Hubel, Flood & Hansen, 2010).

Σε αυτή την φάση της εξέτασης είναι πολύ σημαντικό να εκτιμήσουμε σε ποιο επίπεδο βρίσκεται η ανάπτυξη του παιδιού. Πολύ σημαντικά είναι τα στοιχεία που αφορούν την ανάπτυξη του λόγου και των γνωστικών ικανοτήτων. Ακόμη, με διάφορες δοκιμασίες μερικές από τις οποίες εξετάστηκαν παραπάνω μπορούν να αξιολογήσουν την αντίληψη του σχετικά με τις έννοιες της ώρας, της ηλικίας, του ύψους, των χρωμάτων κ.α. Επιπλέον,

Ο Ρόλος του Ψυχολόγου στην Διερεύνηση των Ισχυρισμών των Ανήλικων για Σεξουαλική Κακοποίηση

μπορεί να γίνει ψυχομετρικός έλεγχος των επιδόσεων του παιδιού σε τεστ νοημοσύνης(Μπέκας,2006) για να εξακριβωθεί αν βρίσκονται σε κατάλληλα ηλικιακά επίπεδα οι λεκτικές του ικανότητες ή παρουσιάζει αναπτυξιακές δυσκολίες που αφορούν την γλώσσα ή την μνήμη(Saywitz & Comparo,1998).τέλος, για την αξιολόγηση των μνημονικών ικανοτήτων των παιδιών μπορεί ο εξεταστής να ρωτήσει τι έγινε στα πιο πρόσφατα γενέθλια του ή να του περιγράψει γεγονότα από το μακρινό παρελθόν. Για τον έλεγχο της βραχυπρόθεσμης μνήμης μπορεί να του ζητήσει να περιγράψει κάτι που έκανε κατά την διάρκεια της συνέντευξης, για παράδειγμα με τι παιχνίδια έπαιξε(Μπέκας,2006).

Έχοντας αναπτύξει μια ζεστή σχέση μεταξύ τους, ο αξιολογητής πρέπει να θέσει ορισμένους βασικούς κανόνες που θα διευκρινίζουν την στάση του ανήλικου ερωτώμενου κατά την διάρκεια της εξέτασης και πώς πρέπει να ανταποκρίνεται στις ερωτήσεις του συνεντευκτή(Wilson & Powell,2001). Οι συγκεκριμένοι κανόνες αποσκοπούν στην αποκάλυψη όσο το δυνατόν περισσότερο λεπτομερειακών αναφορών από το ανήλικο μάρτυρα και στην μείωση της επιρρέπειας του παιδιού σε καθοδηγητικές, παραπλανητικές ερωτήσεις. Αυτές οι οδηγίες που πρέπει να δοθούν στο παιδί πριν την κύρια συνέντευξη είναι οι εξής:

- ✓ Αν παρανοήσει κάτι ο αξιολογητής να το αναφέρει το παιδί
- ✓ Να θυμάται ότι ο εξεταστής δεν ήταν παρών στο συμβάν και επομένως δεν μπορεί να γνωρίζει τίποτα για αυτό ούτε να τον βοηθήσει να θυμηθεί
- ✓ Αν δεν κατανοήσει κάτι το παιδί να μην διστάσει να το επισημάνει
- ✓ Είναι αποδεκτό να λέει ‘δεν ξέρω’ ή ‘δεν θυμάμαι’
- ✓ Είναι λογικό να μην θυμάται όλες τις λεπτομέρειες, γι’ αυτό και να παροτρύνεται να λέει μόνο ό,τι θυμάται και να μην μαντεύει τις απαντήσεις
- ✓ Να αναφέρει μόνο ότι έχει συμβεί
- ✓ Να χρησιμοποιεί όποιες λέξεις επιθυμεί

Πηγή: Wilson & Powell,2001

Ο Ρόλος του Ψυχολόγου στην Διερεύνηση των Ισχυρισμών των Ανήλικων για Σεξουαλική Κακοποίηση

Ο εξεταστής πρέπει να διαβεβαιωθεί ότι ο ανήλικος ερωτώμενος έχει κατανοήσει απόλυτα τις παραπάνω οδηγίες και να ελέγχει διαρκώς μη τυχόν ο ανήλικος εξεταζόμενος έχει παρανοήσει κάποιον από τους κανόνες.

Βασικό μέλημα του αξιολογητή πριν την κύρια εξέταση είναι η επισήμανση της σημασίας των αληθινών ισχυρισμών που πρέπει να αναφέρει το παιδί-θύμα και μόνο αυτοί είναι αποδεκτοί. Για αυτόν τον λόγο είναι απαραίτητο ο συνεντευκτής να αξιολογήσει την ικανότητα του ανήλικου μάρτυρα να διακρίνει την διαφορά μεταξύ αλήθειας και ψεύδους πριν προχωρήσουν σε οποιεσδήποτε δηλώσεις του παιδιού σχετικές με το υπό διερεύνηση θέμα. Ειδικότερα, ο δικανικός εξεταστής μπορεί να ζητήσει από το παιδί να αναφέρει ορισμένα παραδείγματα για το τι συνιστά αλήθεια και τι ψέμα ή απλά να του ζητήσει τον ορισμό για την καθεμία έννοια (Hubel, Flood & Hansen, 2010).

Τέλος, συνιστάται να γίνεται και συζήτηση για το ποιες ακριβώς είναι οι ηθικές συνέπειες του να ψεύδεται (Cronch, Viljoen & Hansen, 2006).

Παρακάτω παρατίθεται η συνομιλία ενός 10 χρονού αγοριού με τον δικανικό εξεταστή για τους βασικούς κανόνες:

Εξεταστής: Έτσι, πριν μιλήσουμε για το λόγο που είσαι σήμερα εδώ, ήθελα να αναφέρω κάποιους κανόνες. Ο πρώτος κανόνας είναι ότι λέμε μόνο την αλήθεια εδώ. Μπορείς να μου πεις ποια είναι η διαφορά μεταξύ της αλήθειας από ένα ψέμα;

Zach: Ναι. Ένα ψέμα θα είναι κάτι που δημιουργείς, αλλά η αλήθεια θα είναι κάτι που συνέβη στην πραγματικότητα.

Εξεταστής: Ναι. Αυτό είναι μια πολύ καλή εξήγηση για τη διαφορά μεταξύ αλήθειας και ψέματος. Ένας άλλος κανόνας που έχουμε για τη συνέντευξη είναι ότι αν δεν το γνωρίζεις την απάντηση σε μια ερώτηση θέλω να το αναφέρεις. Έτσι, αν σε ρωτήσω Zach, ποιο είναι το όνομα του σκύλου μου; Τι θα έλεγες;

Zach: Θα έλεγα δεν ξέρω.

Εξεταστής: Αυτό είναι σωστό. Θα πρέπει να με ενημερώνεις πάντα, αν δεν γνωρίζεις την απάντηση σε κάτι που σε ρωτάω. Έτσι, Zach, μπορείς να μου πεις γιατί είσαι εδώ σήμερα;

Πηγή: Hubel, Flood & Hansen, 2010

ΥΠΟΚΕΦΑΛΑΙΟ 3.4

Το κύριο μέρος της συνέντευξης

Ολοκληρώνοντας το εισαγωγικό μέρος της αξιολόγησης, η συνομιλία προχωράει σταδιακά στην κύρια φάση της συνέντευξης όπου ο εξεταστής «προσκαλεί» τον ανήλικο ερωτώμενο να ξετυλίξει την δική του ιστορία με ανοιχτού τύπου ερωτήσεις όπως *‘πες μου τι συνέβη’* επιτρέποντας το παιδί να αφηγηθεί ελεύθερα τα γεγονότα που βίωσε (Lamb, Sternberg & Esplin,1998; Thurlow,1999; Orbach & Lamb,2000;Sternberg, Lamb, Davies& Westcott,1999; Laraque, Demattia & Low,2006).

Κατά την ελεύθερη αφήγηση το ίδιο το παιδί κατευθύνει την συζήτηση χωρίς την παρέμβαση του εξεταστή(Wilson &Powell,2001). Έχοντας τον ρόλο του ενεργητικού ακροατή(Orbach & Lamb,2000;Cheung,2003) ο αξιολογητής προτρέπει τον ανήλικο μάρτυρα να αναπαράγει το συμβάν της κακοποίησης με έναν όσο το δυνατόν λεπτομερειακό τρόπο χρησιμοποιώντας ανοιχτού τύπου ερωτήσεις οι οποίες βοηθάνε την ελεύθερη ανάκληση των πληροφοριών(Thurlow,1999). Αυτή η τεχνική θεωρείται ο πιο ακριβής και αξιόπιστος τρόπος για να αποσπάσουν οι εξεταστές το μεγαλύτερο ποσοστό στοιχείων από τις καταθέσεις των ανήλικων θυμάτων(Lamb, Sternberg & Esplin,1998) καθώς και τα πρωτόκολλα(NICHD,MOCP) και οι τεχνικές ιατροδικαστικής συνέντευξης(*γνωστική συνέντευξη*) παρακινούν το παιδί να αφηγηθεί με ένα ελεύθερο και αυθόρμητο τρόπο τι ακριβώς του συνέβη(Orbach & Lamb,2000; Sternberg, Lamb, Davies& Westcott,1999; Hubel ,Flood &Hansen,2010).

Ορισμένοι ερευνητές όπως ηWakefield επιβεβαιώνουν ότι τα παιδιά από τέσσερα χρονών μπορούν να παρέχουν ένα ικανοποιητικό ποσοστό πληροφοριών σχετικά με την υπόθεση παρακινούμενοι από ανοιχτού τύπου εναύσματα(Wakefield,2006) σε αντίθεση με άλλους ειδικούς(Saywitz & Camparo,1998; Hubel ,Flood &Hansen,2010) πιστεύουν ότι τα παιδιά μέχρι και έξι ετών ανταποκρίνονται καλύτερα στις συγκεκριμένες ερωτήσεις ενώ στις ανοιχτού τύπου ερωτήσεις οι αναφορές τους είναι πολύ λιγότερες σε σύγκριση με τα μεγαλύτερης ηλικίας παιδιά, ωστόσο δεν παύουν να είναι αξιόπιστες.

Ο Ρόλος του Ψυχολόγου στην Διερεύνηση των Ισχυρισμών των Ανήλικων για Σεξουαλική Κακοποίηση

Σε περίπτωση που είναι παιδί είναι επιφυλακτικό και αρνείται να αποκαλύψει στοιχεία της κακοποίησης ο εξεταστής μπορεί να ξεκινήσει με ερωτήσεις όπως *γνωρίζει για ποιο λόγο βρίσκεσαι σήμερα εδώ; ή έμαθα ότι κάτι άσχημο σου συνέβη, μπορείς να μου πεις τι ακριβώς έχει γίνει;*(Cheung,2003). Αν δεν μπορέσει να αποσπάσει καμία πληροφορία από το παιδί θύμα θα αναγκαστεί να παραμερίσει τους προσωπικά του κίνητρα και να τερματίσει την αξιολόγηση(Laraque, Demattia & Low,2006).

Έχοντας εξαντλήσει κάθε πιθανή ερώτηση ή προτροπή για ελεύθερη μνημονική ανάκληση του συμβάντος ο συνεντευκτής προχωράει σε πιο συγκεκριμένου τύπου ερωτήσεις οι οποίες χρησιμεύουν στην διευκρίνιση των στοιχείων της κακοποίησης που ανέφερε προηγουμένως ο ανήλικος ερωτώμενος(Saywitz & Camparo,1998; Lamb, Sternberg & Esplin,1998) για παράδειγμα *‘ ανέφερεις προηγουμένως ότι ο κ .Μπεν ήταν στο κρεβάτι σου. Πες μου περισσότερα γι’ αυτό’*. Επιπρόσθετα, άλλου είδους ερωτήσεις εξυπηρετούν στο να εκμαιεύσει ο εξεταστής τις κεντρικές λεπτομέρειες της κακοποίησης όπως *τι συνέβη μετά, ποίο είναι το όνομα του φερόμενου ως δράστη, πως έγινε, πότε έγινε κ.α.*(Saywitz & Camparo,1998; Cheung,2003) οι οποίες ωθούν την συζήτηση στα πιο κεντρικά ζητήματα της παραβίασης εξιχνιάζοντας τον τρόπο με τον οποίο ο παραβάτης χειρίστηκε το θύμα , την συχνότητα της κακοποίησης, την περιγραφή του τόπου και του χρόνου που συνέβη και πως τον αντιμετώπισε το παιδί –θύμα. Τέλος, το *γιατί* στις ερωτήσεις πρέπει να αποφεύγεται διότι προσδίδει ένα κατηγορηματικό τόνο απέναντι στο παιδί(Saywitz & Camparo,1998).

Επιπλέον, οι ερωτήσεις με ναι ή όχι και αυτές της πολλαπλής επιλογής είναι απαραίτητο να χρησιμοποιούνται με σύνεση και πολύ αργότερα στην εξέταση καθώς αυτές ενεργοποιούν την μνήμη αναγνώρισης η οποία είναι πιο ασθενής και άρα, πιο ευάλωτη σε σφάλματα και, επομένως, λιγότερο αξιόπιστη(Orbach & Lamb,2000).

Τέλος, οι κατευθυντήριες ερωτήσεις είναι απαραίτητο να αποφεύγονται όσο το δυνατόν γίνεται καθώς θεωρούνται από πολλούς ερευνητές ως υποβλητικές(Lamb, Sternberg & Esplin,1998; Thurlow,1999; Saywitz & Camparo,1998; Orbach & Lamb,2000;Sternberg, Lamb, Davies& Westcott,1999; Wilson & Powell,2001; Cheung,2003; Laraque, Demattia & Low,2006; Hubel ,Flood, &Hansen,2010) διότι τα παιδιά απαντάνε με ανακρίβειες σε τέτοιου είδους ερωτήματα. Υπάρχουν, ωστόσο, περιπτώσεις όπου ο ανήλικος ερωτώμενος δεν έχει αποκαλύψει ουσιαστικές πληροφορίες σχετικά με την υπόθεση και οι εξεταστές έχουν αρκετά πειστήρια(πορνογραφικό υλικό, αποτελέσματα ιατρικών εξετάσεων) που μπορεί να

Ο Ρόλος του Ψυχολόγου στην Διερεύνηση των Ισχυρισμών των Ανήλικων για Σεξουαλική Κακοποίηση

υποδηλώνουν σεξουαλική κακοποίηση και το παιδί-θύμα παραλείπει να αναφέρει, οπότε και κρίνεται σημαντική η χρήση κατευθυντήριων ερωτήσεων. Προκειμένου να ελαχιστοποιηθεί ο κίνδυνος πιθανής μόλυνσης στην κατάθεση του παιδιού προτείνεται τέτοιου είδους ερωτήσεις να χρησιμοποιούνται προς το τέλος της κύριας αξιολόγησης και μια πιθανή θετική απάντηση από τον ερωτώμενο να ακολουθείται από ερωτήσεις που προτρέπουν προς την ελεύθερη ανάκληση της συγκεκριμένης δήλωσης(Lamb, Sternberg & Esplin,1998).

Αν και οι Lamb, Sternberg και Esplin (1998)αναδεικνύουν τον ρόλο των ανοιχτού τύπου ερωτήσεων και γενικά την διατύπωση γενικών ερωτήσεων που να προάγουν την ελεύθερη αφήγηση καταλήγουν στο γεγονός ότι και οι πιο εξειδικευμένοι και έμπειροι αξιολογητές μένουν προσκολλημένοι στην υποβολή ερωτήσεων που είναι πιο εξειδικευμένες και συγκεκριμένες με το υπό διερεύνηση ζήτημα.

Για τον παραπάνω λόγο έχουν γίνει προσπάθειες να συσταθούν πρωτόκολλα εξέτασης τα οποία θα υποδεικνύουν έναν αποτελεσματικό τρόπο ανίχνευσης των ισχυρισμών παιδιών σεξουαλικής κακοποίησης. Αποτελούνται από διάφορα στάδια τα οποία οικοδομούν όλη την διαδικασία της αξιολόγησης με σκοπό να αποσπάσουν στοιχειώδεις και αξιόπιστες καταθέσεις από τα κακοποιημένα παιδιά. Το Διεθνές Ινστιτούτο Παιδικής Υγείας και Ανθρώπινης Ανάπτυξης (National Institute of Child Health and Human Development) έχει δημιουργηθεί για να βοηθήσει την δικανική διερεύνηση στις χώρες του Ισραήλ, Σουηδίας και Ηνωμένων Πολιτειών(Lamb, Sternberg & Esplin,1998; Sternberg, Lamb, Davies& Westcott,1999) οι οποίες υστερούσαν στο θέμα της αξιολόγησης, εξετάζοντας τα παιδιά με καθοδηγητικές και κλειστού τύπου ερωτήσεις και με την ελάχιστη εκπαίδευση που είχαν αποκτήσει. Με την καθοδήγηση του συγκεκριμένου πρωτοκόλλου, η εξέλιξη ήταν δραματική(Orbach & Lamb,2000). Ως προς την διατύπωση ερωτήσεων, οι εξεταστές ξεκινούσαν με ανοιχτού τύπου ερωτήσεις που «προσκαλούσαν» το παιδί να διηγηθεί την ιστορία του, και στην συνέχεια ορμώμενοι από τις προηγούμενες αναφορές του, του ζητούσαν να εξηγήσει με περισσότερες λεπτομέρειες τι ακριβώς εννοούσε(‘ *ανέφερες προηγουμένως ότι σε άγγιξε. Πες μου ακριβώς τι έγινε*’). Τέτοιου είδους λεκτικά εναύσματα αφορούσαν τον χρόνο, τον τόπο, ενέργειες και γενικά οποιοδήποτε ουσιαστικό στοιχείο είχε αναφέρει το παιδί κατά την ελεύθερη αφήγηση του. Μικρό μέρος της εξέτασης αποτελούν οι κλειστού τύπου ερωτήσεις οι οποίες σε σύγκριση με τις ανοιχτού τύπου παρέχουν ελάχιστα ποσοστά πληροφοριών. Απαραίτητη προϋπόθεση για την πλουσιότερη και ακριβέστερη κατάθεση του ανήλικου μάρτυρα είναι κάθε ερώτηση που αποβλέπει σε συγκεκριμένες

Ο Ρόλος του Ψυχολόγου στην Διερεύνηση των Ισχυρισμών των Ανήλικων για Σεξουαλική Κακοποίηση

πληροφορίες να ακολουθείται από ανοιχτού τύπου εναύσματα (Lamb, Sternberg & Esplin,1998; Orbach & Lamb,2000). Ευρήματα ερευνών που εφάρμοσαν το συγκεκριμένο πρωτόκολλο αναδεικνύουν την υψηλή ποιότητα και ποσότητα των πληροφοριών που εξάγονται από τις ανοιχτού τύπου προτροπές και ερωτήσεις(Orbach & Lamb,2000). Τέλος ,πρέπει να τονιστεί ότι κανένα πρωτόκολλο δεν θεωρείται πανάκεια για την άριστη διεξαγωγή των ιατροδικαστικών αξιολογήσεων και κάθε φορά πρέπει να εφαρμόζεται σύμφωνα με τις ανάγκες του παιδιού και την φύση της κακοποίησης.

Γενικά, κατά την κύρια εξέταση, ο αξιολογητής πρέπει να είναι επιφυλακτικός ως προς την διατύπωση των ερωτήσεων οι οποίοι δεν πρέπει να περιέχουν κανένα ίχνος καταναγκασμού ή κατηγορηματικού τόνου. Ακόμη, όπως αναφέρθηκε είναι απαραίτητο να αποφεύγονται οι καθοδηγητικές ή παραπλανητικές ερωτήσεις καθώς και οι ερωτήσεις που υποκινούν το παιδί να προσποιηθεί ή να φανταστεί κάτι(Wakefield,2006). Τέλος, ο εξεταστής πρέπει να είναι προσεκτικός με την επανάληψη των ερωτήσεων διότι το παιδί θα αλλάξει την απάντηση του για να είναι σύμφωνη με αυτό που θεωρεί ότι θέλει να ακούσει ο αξιολογητής. Ο τελευταίος πρέπει να εξηγήσει ότι δεν κατάλαβε απόλυτα τι ακριβώς ήθελε να πει το παιδί και αν μπορεί να το επαναλάβει(Wilson and Powell,2001), αλλιώς ο ανήλικος μάρτυρας μπορεί να παρερμηνεύσει τις προθέσεις του εξεταστή.

ΥΠΟΚΕΦΑΛΑΙΟ 3.5

Τερματισμός της εξέτασης

Ενώ λίγη συζήτηση έχει γίνει γύρω από το ζήτημα του τερματισμού της συνομιλίας και αυτό το κομμάτι της εξέτασης θεωρείται υψίστης σημασίας. Ο αξιολογητής πρέπει κατά το τερματισμό της εξέτασης να μεταβεί σε πιο ουδέτερα θέματα κλείνοντας με θετικό τρόπο(Laraque, Demattia & Low,2006)την συζήτηση αλλά και να επιτρέψει στο παιδί να εκφράσει τυχόν απορίες ή και ανησυχίες του. Σε κάθε περίπτωση είναι απαραίτητο να το ευχαριστήσει και να επισημάνει στον παιδί- μάρτυρα ότι έδωσε τον καλύτερο του εαυτό, έστω και αν δεν μπόρεσε να εκμαιεύσει ουσιαστικές πληροφορίες για την υπόθεση(Saywitz

Ο Ρόλος του Ψυχολόγου στην Διερεύνηση των Ισχυρισμών των Ανήλικων για Σεξουαλική Κακοποίηση

& Camparo,1998). Ακόμη, είναι αναγκαίο να ενημερώσει το παιδί για το τι θα συμβεί στην συνέχεια και αν θα ακολουθήσουν επόμενες συνεντεύξεις μαζί του και για ποιο λόγο θα προκύψουν αυτές γιατί το ανήλικο θύμα μπορεί να θεωρήσει ότι δεν τον πίστεψε ο εξεταστής (Wilson & Powell,2001). Τέλος, ο εξεταστής είναι απαραίτητο να αξιολογήσει την κατάσταση της ψυχικής υγείας του παιδιού το οποίο μπορεί να παρουσιάσει άγχος ή και φόβο για τις συνέπειες αυτών που κατέθεσε και αυτά τα αρνητικά συναισθήματα πρέπει να τα αποβάλλει με την βοήθεια του συνεντευκτή.

Συνοπτικά, ο μέγιστος χρόνος που μπορεί να διαρκέσει η δικανική αξιολόγηση είναι λιγότερο από μια ώρα. Προτιμότερο είναι να μην διακόπτεται η συζήτηση του εξεταστή με τον ανήλικο ερωτώμενο εκτός και αν ο τελευταίος το ζητήσει(Wilson & Powell,2001).

Συμπερασματικά, η ποιότητα των δικανικών αξιολογήσεων θεωρείται καίριο ζήτημα από την στιγμή που κρίνεται ως επιτακτική ανάγκη η προστασία του παιδιού θύματος σε συνδυασμό με την αποδοχή και προαγωγή των ατομικών του δικαιωμάτων. Για αυτόν τον λόγο έχουν προταθεί αρκετές τεχνικές της δικανικής διερεύνησης της υπό συζήτηση κοινωνικής μάστιγας στην οποία έχει εξελιχθεί η σεξουαλική κακοποίηση, φαινόμενο το οποίο αποτελούσε την γκρίζα ζώνη ανάμεσα στα ειδεχθή εγκλήματα πριν από μια δεκαετία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΔΙΚΑΝΙΚΗΣ ΔΙΕΡΕΥΝΗΣΗΣ ΤΩΝ ΙΣΧΥΡΙΣΜΩΝ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΜΑΡΤΥΡΩΝ/ΘΥΜΑΤΩΝ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗΣ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ

ΥΠΟΚΕΦΑΛΑΙΟ 4.1

Η γνωστική συνέντευξη ως μεθοδολογικό εργαλείο μνημονικής ανάκλησης

Στην εξιχνίαση του εγκλήματος της παιδικής κακοποίησης το παιδί θεωρείται ως κεντρικό και πιο σημαντικό πρόσωπο στις ποινικές διαδικασίες. Από την στιγμή που θα απαγγελθούν κατηγορίες για πιθανή κακομεταχείριση ενός ανήλικου παιδιού, αυτό είναι υποχρεωμένο να παραστεί στην προανακριτική διαδικασία όπου θα εξεταστούν οι ισχυρισμοί περί σεξουαλικής κακοποίησης του. Συνήθως αυτό το έργο της ανάκρισης εκτελείται από τις αστυνομικές αρχές οι οποίοι πιθανότατα να μην έχουν αποκτήσει τις δεξιότητες συνέντευξης παιδιών- μαρτύρων στα πλαίσια της εκπαίδευσής τους. Κατά συνέπεια, η διαθεσιμότητα αποτελεσματικών τεχνικών συνέντευξης αποτελεί καίριο ζήτημα για τους αστυνομικούς και άλλους ανακριτές. Μια τέτοια διαδικασία υπάρχει και είναι γνωστή ως «γνωστική συνέντευξη». Στόχος της, όπως και των υπόλοιπων πρωτοκόλλων που έχουν συσταθεί, είναι να ενισχύσει το ποσοστό πληροφοριών που καταθέτουν τα παιδιά κατά την ποινική έρευνα χωρίς παράλληλα να αυξήσει τις ανακριβείς και κατασκευασμένες πληροφορίες.

Επειδή η εξέταση συνδέεται σθεναρά με τις μνημονικές δυνατότητες του ανήλικου θύματος, η γνωστική συνέντευξη βασίστηκε κατά κύριο λόγο στις διαδικασίες της μνήμης (Aldridge, 1999), από το πώς γίνεται η επεξεργασία μιας πληροφορία μέχρι και την ανάσυρση της από εκεί που έχει αποθηκευτεί. Οι επαγγελματίες ιατροδικαστικών συνεντεύξεων έχοντας επίγνωση ότι τα παιδιά μικρότερης ηλικίας δεν έχουν αποκτήσει τις μεταγνωστικές ικανότητες που θα τα βοηθήσουν στην καλύτερη ανάκληση ενός μνημονικού ίχνους μέσα από την γνωστική συνέντευξη προτείνουν τεχνικές για την αποτελεσματική ανασυγκρότηση της μνήμης των παιδιών.

Η γνωστική εξέταση περιλαμβάνει ένα σύνολο από τέσσερις βασικές δομές μνημονικής ανάκτησης των τραυματικών γεγονότων που βίωσε το ανήλικο θύμα. Αυτές είναι οι εξής:

Ο Ρόλος του Ψυχολόγου στην Διερεύνηση των Ισχυρισμών των Ανήλικων για Σεξουαλική Κακοποίηση

- Η νοητική αναπαράσταση του συμβάντος
- Την αναφορά όλων των λεπτομερειών που συνδέονται με το υπό εξέταση συμβάν
- Την ανάκληση των πραγματικών περιστατικών με διαφορετική σειρά
- Την περιγραφή του γεγονότος από την υιοθέτηση της προοπτικής τρίτου προσώπου

Στην τεχνική της επαναφοράς του πλαισίου το παιδί καλείται να θυμηθεί δημιουργώντας μια νοητική εικόνα το περιβάλλον(φυσικό και εσωτερικό) όπου διαδραματίστηκε το συμβάν(π.χ περιέγραψε μου το μέρος που συνέβη το γεγονός). Συγκεκριμένα ποια ήταν τα φυσικά χαρακτηριστικά του πλαισίου, το πρόσωπο του δράστη, ποια ήταν η συναισθηματική του αντίδραση την στιγμή εκείνη ,τις σκέψεις του για το γεγονός και γενικά να περιγράψει τις συνθήκες κατά τις οποίες κωδικοποιήθηκε το συμβάν συμπεριλαμβανομένων και των αισθήσεων που κυριαρχούσαν εκείνη την ώρα, μυρωδιές, θερμοκρασία του περιβάλλοντος κ.α . Η συγκεκριμένη τεχνική λειτουργεί και ως ένα είδος κάθαρσης(Fisher&Geiselman,2010) καθώς το παιδί αναβιώνει τα ίδια συναισθήματα που είχε εκδηλώσει την ώρα της κακοποίησης και προσπαθεί να αντιμετωπίσει την συναισθηματική του αναταραχή. Σε περίπτωση που το παιδί προβάλλει έντονη δυσφορία είναι υποχρεωμένος ο εξεταστής να διακόψει την συνέντευξη. Στην συνέχεια ο ερευνητής ενθαρρύνει τον ανήλικο μάρτυρα να αναφέρει οτιδήποτε θυμάται, έστω και να δεν είναι τόσο σχετικές με την υπόθεση. Μπορεί κάποιες ασήμαντες λεπτομέρειες να οδηγήσουν σε πολύ χρήσιμα στοιχεία για το υπό διερεύνηση συμβάν. Επιπλέον, ο εξεταστής καλεί το παιδί να διηγηθεί τα γεγονότα σε διαφορετική χρονική σειρά που συνέβησαν. Να ξεκινήσει από τις πιο κεντρικές λεπτομέρειες που θυμάται και να προχωρήσει προς το τέλος του συμβάντος και μετά από την μέση προς την αρχή. Τέλος, ο ερευνητής αναθέτει ένα δύσκολο εγχείρημα για τον ανήλικο ερωτώμενο ζητώντας του να διηγηθεί την ιστορία του από διαφορετική γωνία, από την οπτική ενός τρίτου ατόμου(Aldridge, 1999).

Την αποτελεσματικότητα της γνωστικής συνέντευξης την έχουν επιβεβαιώσει αρκετές έρευνες και διαπίστωσαν ότι η γνωστική συνέντευξη ήταν καταλληλότερη για την ποινική έρευνα συγκρινόμενη με την τυπική αστυνομική συνέντευξη αλλά και με την υπνωτική καθώς η πρώτη παρείχε περισσότερες πληροφορίες χωρίς να αυξήσει τις αναξιόπιστους και αβάσιμους ισχυρισμούς(Aldridge, 1999; Καπαρδής,2004).

Ο Ρόλος του Ψυχολόγου στην Διερεύνηση των Ισχυρισμών των Ανήλικων για Σεξουαλική Κακοποίηση

Λίγο αργότερα προτάθηκε η αναθεωρημένη έκδοση της γνωστικής συνέντευξης η οποία τονίζει περισσότερο την σημασία της ενεργητικής ακρόασης (Aldridge, 1999; Καπαρδής, 2004; Fisher & Geiselman, 2010; Fisher, 2010). Κάθε μνημονική ανάκληση είναι μοναδική για κάθε παιδί-μάρτυρα. Επομένως, ο εξεταστής πρέπει να ακούει προσεκτικά την ομιλία του παιδιού χωρίς να παρεμβαίνει και με γνώμονα τα στοιχεία που ανακαλεί να διατυπώνει τις επόμενες ερωτήσεις του, χωρίς να χρησιμοποιεί σε κάθε περίπτωση ένα αυστηρά άκαμπτη δομή ερωτήσεων και να τις αναπαράγει σε κάθε έρευνα (Fisher & Geiselman, 2010). Οικοδομώντας μια σχέση εμπιστοσύνης, θέτοντας ορισμένους βασικούς κανόνες της συζήτησης και ξεκινώντας με ανοιχτού τύπου ερωτήσεις (π.χ. *περιέγραψε μου τα χαρακτηριστικά του παραβάτη*), ο εξεταστής δίνει την ευκαιρία στον νεαρό ομιλούντα να εξιστορήσει τα γεγονότα συμμετέχοντας ενεργητικά στην συνέντευξη και όχι ενεργώντας ως ένας παθητικός αποδέκτης (Fisher, 2010). Επιπλέον πολλές φορές ο ερευνητής προτρέπει το παιδί να κλείσει τα μάτια του για να αναπαραστήσει νοητικά τον τόπο του συμβάντος χωρίς να αποσπάται η προσοχή του από εξωτερικούς παράγοντες ή ακόμη και να ζωγραφίσει ένα σκίτσο του χώρου ή να τοποθετήσει τα αντικείμενα σε ένα μοντέλο του δωματίου. Τέλος, ο εξεταστής επιτρέποντας το παιδί να καθοδηγήσει με τις αναφορές του την συνέντευξη, συμμετέχοντας πολύ λιγότερο στην συζήτηση πιθανόν να ενισχύσει την αυτοπεποίθηση του εφόσον αυξάνει τα συναισθήματα της αυτό-αποτελεσματικότητας και ελέγχου του (Fisher & Geiselman, 2010).

Μεταγενέστερες μελέτες σε διάφορες χώρες (Αγγλία, Γερμανία και Αυστραλία) (Καπαρδής, 2004; Fisher & Geiselman, 2010) και ηλικιακούς πληθυσμούς αναδεικνύουν την αποτελεσματικότητα της αναθεωρημένης έκδοσης της γνωστικής συνέντευξης, εντούτοις είναι προτιμότερο να εφαρμόζεται σε παιδιά ηλικίας πάνω από οχτώ ετών. Η χρήση του συγκεκριμένου μεθοδολογικού εργαλείου είναι απαραίτητο να αποφεύγεται σε παιδιά προσχολικής ηλικίας καθώς δεν έχουν αποκτήσει ακόμη τις μνημονικές στρατηγικές για να μπορέσουν να ανταποκριθούν στα αιτήματα του ερευνητή. Για παράδειγμα τα παιδιά μικρής ειδικά ηλικίας δυσκολεύονται να αναφέρουν τι έγινε παίρνοντας την θέση ενός τρίτου προσώπου με αποτέλεσμα να μην αυξάνεται το ποσοστό πληροφοριών που καταθέτουν (Aldridge, 1999). Ειδικότερα, η χρήση της πρέπει να γίνεται με σύνεση καθώς ενέχει πολλούς κινδύνους επανατραυματισμού του παιδιού. Καθώς το παιδί καθοδηγείται να αναβιώσει την οδυνηρή και τραυματική εμπειρία που υπέστη, έρχονται στην επιφάνεια αρνητικά συναισθήματα τα οποία μπορεί να ταράξουν την ψυχική του ισορροπία και να του

Ο Ρόλος του Ψυχολόγου στην Διερεύνηση των Ισχυρισμών των Ανήλικων για Σεξουαλική Κακοποίηση

δημιουργήσουν δυσφορία και υπέρμετρο άγχος. Σ' αυτή την περίπτωση είναι υποχρεωμένος ο εξεταστής να τερματίσει την συνέντευξη αλλά και πριν από αυτή να εξετάσει με μεγάλη προσοχή αν θα πρέπει να χρησιμοποιήσει την συγκεκριμένη μέθοδο.

Η γνωστική συνέντευξη δημιουργήθηκε για να βοηθήσει το έργο των αστυνομικών να ανακρίνουν με επιτυχία τους μάρτυρες ποινικών αδικημάτων. Συγκρινόμενη με τις συνήθειες αστυνομικές συνεντεύξεις διαπιστώθηκε ότι η ίδια αποτελεί μια ανώτερη τεχνική συνέντευξη, (Aldridge, 1999; Καπαρδής, 2004) ευρέως διαδεδομένη και πολλά υποσχόμενο στον εφαρμοσμένο κλάδο της έρευνας με καθόλα αποδεδειγμένη την αποτελεσματικότητα της. Εντούτοις, κάποιες έρευνες την κατακρίνουν για περιττολογία καθώς ο χρόνος της αξιολόγησης είναι αρκετά περιορισμένος σε σημείο να μην την προτιμούν για την διεξαγωγή της εξέτασης. Ακόμη, ορισμένες τεχνικές δεν είναι απαραίτητες σε συγκεκριμένες υποθέσεις και επομένως αποφεύγεται η χρήση της. Ως ανταπάντηση στα προαναφερθέντα επικριτικά σχόλια είναι ότι η γνωστική συνέντευξη δεν πρέπει αντιμετωπίζεται ως μια ολιστική μέθοδος αλλά σαν μια εργαλειοθήκη τεχνικών αναδόμησης της μνήμης και μόνο μερικές από αυτές θα χρησιμοποιηθούν και θα προσαρμοστούν για να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις της σε κάθε έρευνας (Fisher, 2010). Κατά συνέπεια, οι αστυνομικοί και άλλοι αρμόδιοι των διερευνήσεων της παιδικής κακοποίησης είναι απαραίτητο να αποκτήσουν τις ικανότητες εκείνες που θα τους επιτρέπουν να αναγνωρίζουν την καταλληλότητα της κάθε τεχνικής που πιθανότατα ακολουθήσουν.

Εν κατακλείδα οι ειδικοί της ιατροδικαστικής έρευνας κακοποιημένων παιδιών θέτουν συνέχεια τους προβληματισμούς τους όσον αφορά ποια είναι τα «ενεργά» συστατικά (Fisher, 2010) που επικυρώνουν την επιτυχία της γνωστικής συνέντευξης, διαγράφοντας τα υπόλοιπα που είναι αναποτελεσματικά. Ένα ζήτημα αρκετά δύσκολο να επιλυθεί και γι' αυτό το λόγο χρειάζεται συνεχή έρευνα και μελέτη.

Οι εμπνευστές της γνωστικής συνέντευξης δηλαδή ο Fisher και ο Geiselman (1992) προτείνουν έναν οδηγό εξέτασης των παιδιών θυμάτων βασισμένο στην γνωστική συνέντευξη. Η δομή του διαρθρώνεται ως εξής:

1. Εισαγωγή

1.1.1. Διαχείριση του άγχους του παιδιού

1.1.2. Ανάπτυξη φιλικής σχέσης

1.1.3. Το παιδί να αναφέρει σχολαστικά τις πληροφορίες χωρίς να περιμένει να τον ρωτήσει ο εξεταστής

Ο Ρόλος του Ψυχολόγου στην Διερεύνηση των Ισχυρισμών των Ανήλικων για Σεξουαλική Κακοποίηση

- 1.1.4. Ο εξεταστής να ζητάει με σαφήνεια λεπτομερείς αναφορές
  - 1.1.5. Να ξεκαθαρίσει στον ανήλικο ερωτώμενο να μην κατασκευάζει ή να δημιουργεί στοιχεία
  - 1.1.6. Να επισημάνει στο παιδί να μην επεξεργάζεται τις σκέψεις του
  - 1.1.7. Να του υπενθυμίσει ότι αναμένει από τον μάρτυρα να επικεντρωθεί σοβαρά στην συνέντευξη
2. Ελεύθερη αφήγηση
    - 2.1. Αναδόμηση του γενικότερου πλαισίου
    - 2.2. Αίτημα για ελεύθερη αφήγηση
    - 2.3. Να μην διακόπτει το παιδί- μάρτυρα
    - 2.4. Μεγάλη παύση αφού ο ερωτώμενος σταματήσει να μιλάει πριν ρωτήσει την επόμενη ερώτηση
    - 2.5. Αναγνώριση εικόνων
      - 2.5.1. Να ζητήσει να διευκρινίσει την νοητική εικόνα που έχει δημιουργήσει
      - 2.5.2. Να συνάγει την επόμενη εικόνα
      - 2.5.3. Να καταγράφει πρόχειρες σημειώσεις για την ταυτοποίηση εικόνων
      - 2.5.4. Να αναπτύξει στρατηγικές λεκτικών υποβοηθημάτων
  3. Υποβοηθητικοί μνημονικοί κώδικες
    - 3.1. Επισημάνση της σπουδαιότητας της αυστηρής προσοχής του ερωτώμενου
    - 3.2. Επαναφορά του πλαισίου για τις κεντρικές λεπτομέρειες
    - 3.3. Προτροπή να κλείσει α μάτια ο ανήλικος μάρτυρας
    - 3.4. Απευθύνει ανοιχτού τύπου δομημένες ερωτήσεις
    - 3.5. Αίτημα για περιγραφικές λεπτομέρειες
    - 3.6. Καταγραφή πρόχειρων σημειώσεων
    - 3.7. Μεγάλο διάστημα παύσης αφού το παιδί σταματήσει να μιλάει πριν υποβάλει ο εξεταστής τις επόμενες ερωτήσεις
    - 3.8. Να εξαντλήσει κάθε εικόνα που έχει ανασύρει το παιδί σχετικά με στοιχεία που δεν περιλαμβάνονται στις αναφορές του
    - 3.9. Λεκτική ενθάρρυνση εικόνων που ανακατασκευάστηκαν προηγουμένως
    - 3.10. Ενίσχυση των υπαρχόντων εικόνων

Ο Ρόλος του Ψυχολόγου στην Διερεύνηση των Ισχυρισμών των Ανήλικων για Σεξουαλική Κακοποίηση

- 3.11. Υποστήριξη στοιχείων πλαισίου
4. Ανακεφαλαίωση
  - 4.1. Ανακεφαλαίωση για το παιδί-μάρτυρα από τις σημειώσεις του εξεταστή
  - 4.2. Χρησιμοποίηση λόγων με αργό και επιτηδευμένο τρόπο
  - 4.3. Παράκληση να διακόψει αμέσως ο ερωτώμενος αν θυμηθεί οτιδήποτε ή αναφέρει κάτι λάθος ο εξεταστής στην επανάληψη αυτών που ειπώθηκαν
  - 4.4. Σε περίπτωση που ανασυρθούν καινούργια δεδομένα ,πρέπει να χρησιμοποιηθούν σχετικές πληροφορίες ως βοηθητικά στηρίγματα
5. Τερματισμός
  - 5.1. Συλλογή επιπρόσθετων πληροφοριών
  - 5.2. Παραίνεση για επικοινωνία του μάρτυρα με τον εξεταστή σε περίπτωση που θυμηθεί καινούργια στοιχεία για την υπόθεση
  - 5.3. Μετάβαση προς μια πιο θετική ατμόσφαιρα(από τους Fisher & Geiselman ,1992 σελ.193-194)

ΥΠΟΚΕΦΑΛΑΙΟ 4.2

Η «σταδιακή» συνέντευξη

Σε αντίθεση με την γνωστική συνέντευξη, η σταδιακή απευθύνεται κυρίως σε παιδιά προσχολικής ηλικίας(Yuille, Marxsen & Cooper,1999). Πρόκειται για μια συντηρητική μη κατευθυντική προσέγγιση που επιτρέπει στο παιδί να περιγράψει με τον δικό του τρόπο τι ακριβώς συνέβη. Η υπομονή είναι ένα κύριο συστατικό που θα πρέπει να χαρακτηρίζει τους αξιολογητές καθώς οι βοηθητικές ή άλλου είδους αναφορές ενίσχυσης της κατάθεσης του παιδιού καλό είναι να αποφεύγονται(Lindberg,Chapman,Samsock,Thomas&Lindberg,2003). Η συγκεκριμένη μέθοδος αποτελείται από 9 ενότητες οι οποίες είναι οι εξής:

1. Να χαιρετήσει τον ανήλικο μάρτυρα κατονομάζοντας τον εαυτό του και τους υπόλοιπους παρευρισκόμενους αν υπάρχουν

2. Δημιουργία μια σχέση εμπιστοσύνης
3. Να θέσει τους κανόνες της συνέντευξης(π.χ. *ο,τι και να μου πεις θα το πάρω ψύχραιμα*)
4. Η εγκαθίδρυση της σπουδαιότητας να λέγεται η αλήθεια
5. Εισαγωγή στο υπό εξέταση ζήτημα(π.χ. *γνωρίζεις γιατί ήρθες σήμερα εδώ;*)
6. Ελεύθερη αφήγηση
7. Γενικές ερωτήσεις
8. Ειδικότερες ερωτήσεις
9. Κλείσιμο της συνέντευξης(από τους Yuille, Marxsen & Cooper,1999 σελ. 325-326)

Η τεχνική της σταδιακής συνέντευξης έχει υιοθετηθεί επίσημα από τις χώρες του Καναδά των ΗΠΑ και του Ηνωμένου Βασιλείου(Lindberg,Chapman,Samsock,Thomas&Lindberg,2003; Καπαρδής,2004). Κατά την ανακριτική διαδικασία η σταδιακή συνέντευξη στοχεύει στο να αποσπάσει όσον το δυνατόν περισσότερες λεπτομέρειες από το παιδί. Βέβαια η σημασία μιας αξιόπιστης πληροφορίας αντισταθμίζει την πιθανή παραποίηση των επιπρόσθετων αναφορών από τις εισηγητικές ερωτήσεις. Επιπλέον, ενδιαφέρεται να διατηρήσει την ακεραιότητα της κατά την ερευνητική διαδικασία αλλά πάνω απ' όλα αποσκοπεί στην ελαχιστοποίηση του τραύματος του παιδιού εξαιτίας της έρευνας(Lindberg,Chapman,Samsock,Thomas&Lindberg,2003), όπως και κάθε πρωτόκολλο εξέτασης της παιδικής κακοποίησης.

ΥΠΟΚΕΦΑΛΑΙΟ 4.3

Η εξέταση που βασίζεται στην τεχνική της αφής

Μια ακόμη προοδευτική μέθοδος που θεωρείται μια καλή πρακτική για τους ειδικούς αξιολογητές των παιδικών σεξουαλικών παραβάσεων είναι η τεχνική του αγγίγματος, που προσπαθεί να κατανοήσει την αντίληψη των παιδιών ως προς τα διάφορα είδη των αγγιγμάτων. Ειδικότερα, χρησιμοποιείται σε παιδιά προσχολικής ηλικίας με στόχο να τα βοηθήσει να διακρίνουν το καλό από το ουδέτερο άγγιγμα και, αντίστοιχα, το ουδέτερο από το κακό. Ξεκινάει με συζήτηση γύρω από διάφορα είδη αγγιγμάτων που έχει δεχτεί ο

Ο Ρόλος του Ψυχολόγου στην Διερεύνηση των Ισχυρισμών των Ανήλικων για Σεξουαλική Κακοποίηση

ανήλικος μάρτυρας όπως το αγκάλιασμα, φιλί, χτύπημα και σεξουαλικό άγγιγμα καθώς για τα συναισθήματα που συνοδεύουν το καθένα από αυτά και τέλος να αναγνωρίσει τα μέρη του σώματος τα οποία αγγίχτηκαν(Cronch , Viljoen& Hansen,2006). Για την παραπάνω διαδικασία συνήθως χρησιμοποιούνται τα σωματικά διαγράμματα, δηλαδή απλές γραμμές που σχηματίζουν αρσενικά και θηλυκά σώματα με στόχο να διευκολύνουν την προαναφερθείσα συζήτηση αλλά και να βοηθήσουν στην αναγνώριση των μερών του σώματος(π.χ. δείξε μου ακριβώς σε ποιο σημείο σε άγγιξε)(Poole & Bruck,2012).

Αξίζει να σημειωθεί ότι η παραπάνω τεχνική που ορίζεται και ως «έρευνα αφής» είναι ένα χρήσιμο εργαλείο και αρκετά ικανή για την εκμείωση αξιόπιστων πληροφοριών από τα παιδιά- θύματα άλλα θα πρέπει να χορηγείται σε συνδυασμό με άλλες τεχνικές ανάχνευσης σεξουαλικών υποθέσεων αλλιώς τα αποτελέσματα που θα επιφέρει από μόνη της θα είναι αρκετά επισφαλής(Cronch , Viljoen& Hansen,2006).

ΥΠΟΚΕΦΑΛΑΙΟ 4.4

Η τεχνική της «τυφλής» συνέντευξης

Οι υποστηρικτές της συγκεκριμένης τεχνικής προτείνουν στον εξεταστή να μην γνωρίζει τίποτα για το υπό διερεύνηση ζήτημα πριν την αξιολόγηση. Κάτι τέτοιο θα ελαχιστοποιεί την χρήση των υποβλητικών και καθοδηγητικών ερωτήσεων από τον συνεντευκτή κατά την συνομιλία του με το ύποπτο θύμα αν γνώριζε οποιαδήποτε στοιχεία για την υποτιθέμενη κακοποίηση(Cantlon, Payne& Erbaugh,1996). Στόχος της συγκεκριμένης μεθόδου είναι να ενισχύσει την αντικειμενικότητα και ουδετερότητα του εξεταστή με το να υιοθετήσει ο ίδιος εναλλακτικές υποθέσεις για το συγκεκριμένο γεγονός χωρίς να μεροληπτεί προς μια μόνο κατεύθυνση.

Μια από τις σημαντικότερες έρευνες που συνηγορούν υπέρ της εφαρμογής της συγκεκριμένης μεθόδου είναι η μελέτη του Cantlon, Payne και Erbaugh(1996) με δείγμα 1535 παιδιών έδειξε ότι η τεχνική της «τυφλής» εξέτασης κατέληξε σε μεγαλύτερα ποσοστά αποκάλυψης συγκρινόμενη με την παραδοσιακά εξέταση βασισμένη σε προϋπάρχουσες γνώσεις. Τα παραπάνω αποτελέσματα φανέρωσαν ότι με την επίδειξη υπομονής και προσοχής από τους ερευνητές θα μπορέσουν οι ίδιοι να επιτύχουν μια αρμονική σχέση με το παιδί- μάρτυρα και επομένως, μια πιθανή αποκάλυψη.

Ο Ρόλος του Ψυχολόγου στην Διερεύνηση των Ισχυρισμών των Ανήλικων για Σεξουαλική Κακοποίηση

Η υιοθέτηση της «τυφλής» συνέντευξης έχει γίνει αποδεκτή και από τις δικαστικές αρχές καθώς τα αποτελέσματα που επιφέρει κατά την ακροαματική διαδικασία είναι ικανοποιητικά(στις 79% των υποθέσεων απαγγέλθηκαν κατηγορίες για τους φερόμενους ως δράστες)(Cantlon, Payne& Erbaugh,1996 σελ.1117).

Σε κάθε περίπτωση εξέτασης σεξουαλικών επιθέσεων, ο αξιολογητής είναι υποχρεωμένος να διατηρεί μια αντικειμενική και αμερόληπτη στάση χωρίς να προδικάζει οποιαδήποτε ενδεχόμενη υπόθεση, έστω και αν όλα τα στοιχεία οδηγούν προς αυτή(Laraque, Demattia and Low,2006).

ΥΠΟΚΕΦΑΛΑΙΟ 4.5

Ειδή ερωτήσεων ως τρόποι ανίχνευσης της σεξουαλικής κακοποίησης ανηλίκων μαρτύρων

Οι ερωτήσεις που επιλέγονται κάθε φορά από τον εξεταστή είναι και αυτές που δομούν όλη την διαδικασία της συνέντευξης. Τα είδη των ερωτήσεων που θα χρησιμοποιηθούν, το περιεχόμενο και η διατύπωση τους παίζουν καθοριστικό ρόλο στην εξέλιξη της αξιολόγησης αλλά και στην έκβαση της.

Τα προαναφερθέντα πρωτόκολλα εξέτασης καθώς και οι άλλοι προτεινόμενοι τρόποι διερεύνησης της παιδικής κακοποίησης υποστηρίζουν την χρήση των γενικών ερωτήσεων στο μεγαλύτερο μέρος της συζήτησης. Ωστόσο, τα ευρήματα από εργαστηριακές μελέτες και από έρευνες πεδίου φανερώνουν την συχνή χρήση περισσότερο εξειδικευμένων και συγκεκριμένων ερωτήσεων αποσκοπώντας στην λεπτομερή αναφορά του γεγονότος καθώς και στην αναζήτηση συγκεκριμένων πληροφοριών όπως δηλώνουν οι ερευνητές(Faller,1999;Davies,Westcott & Horan,2000; Powell,2002).

Τα κυριότερα είδη ερωτήσεων είναι οι ανοιχτού τύπου ερωτήσεις, οι συγκεκριμένες ερωτήσεις και οι καθοδηγητικές ή παραπλανητικές ερωτήσεις. Βέβαια οι παραπάνω κατηγορίες μπορεί να διακριθούν και σε άλλα είδη ερωτήσεων πιο εξειδικευμένα φυσικά(Faller,1999; Snow& Powell,2007) ανάλογα με τον τρόπο διατύπωσης τους.

Οι ερωτήσεις ανοιχτού τύπου ή γενικές έχουν την ικανότητα να παρέχουν αξιόπιστες και ακριβείς πληροφορίες(Powell,2002; Feltis, Powell, Snow& Scholes,2010)επιφέροντας μεγάλη αποτελεσματικότητα στις δικανικές αξιολογήσεις. Αυτού του είδους οι ερωτήσεις είναι περισσότερο αποδεκτές διότι δεν υπονοούν ότι έχει γίνει κάτι ή όχι ούτε υποκινούν προς

Ο Ρόλος του Ψυχολόγου στην Διερεύνηση των Ισχυρισμών των Ανήλικων για Σεξουαλική Κακοποίηση

μια συγκεκριμένη απάντηση(Wilson& Powell,2001). Η Faller, ωστόσο διακρίνει δύο είδη από τις γενικές ερωτήσεις, αυτές που όπως αναφέρθηκε προηγουμένως παραλείπουν κάθε υποθετική μνεία για το υπό εξέταση ζήτημα(π.χ. *πώς μπορώ να σε βοηθήσω, γνωρίζεις για ποιο λόγο έχεις έρθει σήμερα εδώ*) και σε αυτές που προτρέπουν, παρακινούν το ανήλικο θύμα να μιλήσει για το σοβαρό ζήτημα το οποίο ερευνάται(π.χ. *καταλαβαίνω ότι κάτι σου έχει συμβεί, μπορεί να μου πεις οτιδήποτε θυμάσαι γι' αυτό έστω και να κάποια στοιχεία είναι άσχετα*)(Faller,1999). Επιπλέον, μετά το στάδιο της ελεύθερης αφήγησης οι ανοιχτού τύπου ερωτήσεις διατυπώνονται ως αίτηση για μια λεπτομερέστερη αφήγηση από το παιδί καθώς και για μεγαλύτερη ανάλυση γεγονότων τα οποία ανέφερε προηγουμένως(π.χ. *πες μου περισσότερα για την βόλτα σου στο πάρκο με τον θείο σου ή τι συνέβη μετά από αυτό;*)(Wilson& Powell,2001;Feltis, Powell, Snow& Scholes,2010). Με αυτόν τον τρόπο ενθαρρύνεται το παιδί- μάρτυρας να παρέχει μια πλουσιότερη αφηγηματική ιστορία για το τι πραγματικά του συνέβη. Ο βαθμός στον οποίο θα μπορέσει ο εξεταστής να εξαντλήσει κάθε περιθώριο της διήγησης του παιδιού εξαρτάται από την ικανότητα του να χρησιμοποιεί ανοιχτού τύπου ερωτήσεις(Snow& Powell,2007).

Οι συγκεκριμένες και κλειστού τύπου ερωτήσεις αφορούν στα λεπτομερή στοιχεία της υπόθεσης και έχουν στόχο την διευκρίνιση και αποσαφήνιση των γενικών πληροφοριών που ανέφερε προηγουμένως ο ανήλικος μάρτυρας(Faller,1999; Davies,Westcott & Horan,2000; Wilson& Powell,2001; Snow& Powell,2007). Συνήθως οι απαντήσεις που δίνονται σε αυτές τις ερωτήσεις είναι μονομερείς και αναφέρονται κυρίως σε πρόσωπα, τον τόπο και τον χρόνο που διαδραματίστηκε το συμβάν(π.χ. *ποιος σε άγγιξε; Μπορείς να θυμηθείς πότε έγινε; Τι φορούσες;*)(Faller,1999; Wilson& Powell,2001; Snow& Powell,2007). Οι εν λόγω ερωτήσεις(wh-questions, who, where, what, when) μπορεί να ενισχύσουν την μνημονική ανάκληση των πληροφοριών αλλά θα πρέπει να διατυπώνονται με προσοχή γιατί απαιτούν συγκεκριμένες πληροφορίες τις οποίες πιθανόν να μην είναι σε θέση να ανασύρει το παιδί και να οδηγήσουν σε λανθασμένες απαντήσεις(Wilson& Powell,2001). Ωστόσο, σε μια μελέτη των Davies,Westcott και Horan(2000) διαπιστώθηκε ότι οι πιο ειδικές ερωτήσεις (όχι όμως καθοδηγητικές) αποσπούσαν αναλυτικότερες και πιο λεπτομερείς απαντήσεις από τα μικρότερης ηλικίας παιδιά σε σύγκριση με τα μεγαλύτερης ηλικίας τα οποία ανταποκρίνονταν καλύτερα στις ερωτήσεις γενικού περιεχομένου. Βέβαια, και εδώ σημειώνεται ο κίνδυνος λάθους που ενδέχεται να προκύψει καθώς η μνήμη αναφορικά με τις ειδικές πληροφορίες μπορεί να αλλοιωθεί με μεγαλύτερη ευκολία χωρίς την επιτυχία

Ο Ρόλος του Ψυχολόγου στην Διερεύνηση των Ισχυρισμών των Ανήλικων για Σεξουαλική Κακοποίηση

ανάκληση. Ο καλύτερος οδηγός χρήσης των εξειδικευμένων ερωτήσεων είναι να ακολουθούνται από ανοιχτού τύπου ερωτήσεις (π.χ. *σε άγγιξε ποτέ ο θείος σου; Τι ακριβώς έκανε;*) (Faller,1999 ; Orbach & Lamb,2000) όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενη ενότητα, για πιο αξιόπιστες και ακριβείς πληροφορίες.

Οι κλειστού τύπου ερωτήσεις αποσπών μονολεκτικές απαντήσεις(ναι ή όχι) και, επομένως, περιορίζεται η ικανότητα εξέτασης των γλωσσικών δυνατοτήτων του παιδιού(Wilson& Powell,2001; Snow& Powell,2007)καθώς ελαχιστοποιείται το ποσοστό λέξεων που χρησιμοποιεί το ίδιο. Οι κλειστού τύπου ερωτήσεις μπορεί να οδηγήσουν σε ψευδείς ισχυρισμούς διότι το παιδί μπορεί να επιλέξει ανάμεσα σε δύο απαντήσεις και υπάρχει πιθανότητα να παρέχουν ανακριβείς στοιχεία πιστεύοντας ότι με αυτόν τον τρόπο συμμορφώνονται στις απαιτήσεις του εξεταστή και θα τον ευχαριστήσουν απαντώντας αυτό που επιθυμεί(Snow& Powell,2007). Για τους παραπάνω λόγους είναι σκόπιμο να γίνεται με φειδωλό τρόπο η χρήση αυτού του είδους των ερωτήσεων ελαχιστοποιώντας τον κίνδυνο μόλυνσης της κατάθεσης του ανήλικου θύματος(Wilson& Powell,2001; Snow& Powell,2007; Feltis, Powell, Snow& Scholes,2010).

Τελευταίες αλλά όχι λιγότερο σημαντικές είναι οι καθοδηγητικές, παραπλανητικές, εξαναγκαστικές και οι ερωτήσεις πολλαπλής επιλογής που έχουν απασχολήσει αρκετά τους ερευνητές. Περιγράφονται μαζί διότι τα αποτελέσματα που μπορεί να επιφέρουν σε μια δικανική εξέταση είναι καθόλα ανησυχητικά. Καθοδηγητικές είναι οι ερωτήσεις οι οποίες προδίδουν ότι μια συγκεκριμένη απάντηση είναι και η σωστή ή μέσα σ' αυτές υπεισέρχονται στοιχεία τα οποία δεν έχει αναφέρει το παιδί- μάρτυρας(π.χ. *ο μπαμπάς σου σε άγγιξε, έτσι δεν είναι; ή πες μου τι σου έκανε ο Βασίλης* όταν το παιδί δεν κατέθεσε ότι τον πείραξε ο Βασίλης) (Faller,1999; Wilson& Powell,2001). Το περιεχόμενο αυτών των ερωτήσεων μπορεί να περιλαμβάνει στοιχεία που έχουν παρασχεθεί από άλλες εξωτερικές πηγές(προηγούμενες συνεντεύξεις του παιδιού) και κατά συνέπεια να μην έχουν στόχο να παραπλανήσουν αλλά να υποκινήσουν το παιδί να αποκαλύψει την παραβίαση που υπέστη(Faller,1999). Αυτές ορίζονται από τον David ως *εξωτερικά παραγόμενες ερωτήσεις* (Externally Derived Questions)(Faller,1999). Παραπλανητικές είναι οι ερωτήσεις οι οποίες παραθέτουν ένα λανθασμένο συνήθως ισχυρισμό και καλείται το παιδί να τον επιβεβαιώσει(π.χ. *δεν είναι αλήθεια ότι ο αδερφός σου έβαλε το πέος του στο στόμα σου; έτσι δεν είναι;*). το πιθανότερο είναι από αυτές τις ερωτήσεις να προκύψουν ανακριβή στοιχεία και

Ο Ρόλος του Ψυχολόγου στην Διερεύνηση των Ισχυρισμών των Ανήλικων για Σεξουαλική Κακοποίηση

γι' αυτό το λόγο προτιμάται να αποφεύγονται τελείως. Τέτοιου είδους ερωτήσεις μπορούν να χρησιμεύσουν για να μπορέσουν να ανιχνεύσουν το επίπεδο αντίστασης των παιδιών διάφορων ηλικιακών ομάδων στην επίδραση των υποβλητικών ερωτήσεων (Bruck & Ceci, 1999).

Ερωτήσεις πολλαπλών επιλόγων είναι εκείνες οι οποίες παρουσιάζουν μια σειρά από απαντήσεις μια από τις οποίες αναγκάζεται να επιλέξει το παιδί (π.χ. *πόσες φορές σε άγγιξε ο μπαμπάς σου; μια, δύο ή τρεις*;). Σε αυτή την περίπτωση δεν παρέχει το παιδί τις πληροφορίες αλλά οι ίδιες οι ερωτήσεις. Κάτι τέτοιο θεωρείται επικίνδυνο καθώς όλες οι απαντήσεις μπορεί να είναι ψευδείς. Επιπλέον, το παιδί μπορεί να μην γνωρίζει την απάντηση και να επιλέξει με τυχαίο τρόπο. Επομένως, είναι χρήσιμο να περιλαμβάνεται και μια απάντηση γενικού περιεχομένου, όπως για παράδειγμα *που σε άγγιξε ο μπαμπάς, στο σπίτι στο αυτοκίνητο ή κάπου αλλού* έτσι ώστε να μειωθούν οι πιθανότητες παραποίησης των καταθέσεων του παιδιού- μάρτυρα (Faller, 1999).

Οι εξαναγκαστικές ερωτήσεις υποκρύπτουν καταναγκασμό, απειλές, καλοπιάσματα και οφέλη (π.χ. *δεν θα φύγουμε από εδώ αν δεν μου πεις τι έγινε ή αν μου πεις που σε άγγιξε ο μπαμπάς σου θα σε αφήσω δυο λεπτά να παίζεις*). Κάποιοι εξεταστές είναι πεπεισμένοι ότι δεν χρησιμοποιούν μεθόδους καταπίεσης ή δωροδοκίας αν και ορισμένες φορές υποχρεώνονται να καταφύγουν σε τέτοιου είδους πρακτικές για να διευκολύνουν το έργο τους καθώς τα παιδιά δυσκολεύονται για να μιλήσουν για τόσα δυσάρεστα γεγονότα (Faller, 1999).

Αξίζει να επισημανθεί η κοινή διαμάχη αρκετών ειδικών των δικανικών εξετάσεων αν οι καθοδηγητικές ερωτήσεις αναφέρονται μόνο στην διατύπωση των ερωτήσεων ή μπορούν να επεκταθούν σε όλο το κύριο μέρος της αξιολόγησης. Οι ερευνητές Wilson και Powell υποστηρίζουν ότι μια σειρά ερωτήσεων αφορούν μια συγκεκριμένη διάσταση της υπόθεσης, όπως ερωτήσεις περιστρεφόμενες γύρω από τον υποτιθέμενο δράστη, αυτό θεωρείται μάλλον καθοδηγητικό. Δηλώνεται έμμεσα στο παιδί τι ακριβώς θέλει να ακούσει ο εξεταστής και ο τόνος του αλλά και το ύφος του συνηγορούν προς μια συγκεκριμένη απάντηση. Επομένως, η υποβλητικότητα των ερωτήσεων είναι πιθανόν να επιδράσει σε όλο το πλαίσιο της συζήτησης με τις λεκτικές ή μη αντιδράσεις του ερευνητή, ένα πόρισμα λογικά συνεπαγόμενο από τους Wilson και Powell (2001).

Ο Ρόλος του Ψυχολόγου στην Διερεύνηση των Ισχυρισμών των Ανήλικων για Σεξουαλική Κακοποίηση

Κατά συνέπεια πρέπει να δίνεται ιδιαίτερη σημασία στην επιλογή του είδους των ερωτήσεων που θα κάνει ο συνεντευκτής. Επιπλέον, αξίζει να σημειωθεί ότι κατά την διάρκεια της συζήτησης λεκτικές και μη λεκτικές προσφωνήσεις όπως οι χειρονομίες, τα νεύματα με το κούνημα του κεφαλιού αλλά και τα επιφωνήματα *καλώς, ωραία, μμ, αχα*, ασκούν μεγάλη επίδραση στην ποσότητα και την ποιότητα των πληροφοριών που καταθέτει ο ανήλικος καθώς του δίνουν την εντύπωση ότι ο εξεταστής παρακολουθεί προσεκτικά και με αρκετό ενδιαφέρον αυτά που διηγείται (Davies, Westcott & Horan, 2000; Snow & Powell, 2007; Feltis, Powell, Snow & Scholes, 2010). Τέλος, οι βοηθητικές ερωτήσεις (*πες μου περισσότερα, είναι τίποτα άλλο που θέλεις να μου πεις*) και οι εστιασμένες ερωτήσεις (*τι ακριβώς συνέβη στο γκαράζ;*) ενθαρρύνουν το παιδί να συνεχίσει την αφήγηση του μετριάζοντας την αλλοίωση του μνημονικού ίχνους των πληροφοριών που εκμαιεύονται, ειδικά όταν έπονται των συγκεκριμένων και καθοδηγητικών ερωτήσεων (Faller, 1999; ; Orbach & Lamb, 2000; Wilson & Powell, 2001).

Οι ειδικοί των δικανικών διερευνήσεων της παιδικής κακοποίησης καθώς και τα πρωτόκολλα εξέτασης τους προτείνουν ως καταλληλότερες τις ανοιχτού τύπου ερωτήσεις διότι οδηγούν σε πιο αξιόπιστες και ακριβείς καταθέσεις και αποσπών ένα μεγάλο ποσοστό πληροφοριών από τους ανήλικους μάρτυρες, ο οποίος είναι και ο σκοπός της δικανικής εξέτασης. Ακόμη και οι καινοτόμες τεχνικές αξιολόγησης (τεχνική της «*γραμματικής ιστορίας*») αναδεικνύουν τον ρόλο των γενικών ερωτήσεων ως το μοναδικό είδος των ερωτήσεων που βοηθάει το παιδί να διηγηθεί την ιστορία του με μεγάλη ακρίβεια (Snow & Powell, 2007). Αν και η συγκεκριμένη τεχνική βρίσκεται στο πρώιμο στάδιο ανάπτυξης της, τονίζει την καταλυτική επίδραση των ανοιχτού τύπου ερωτήσεων και την κυριαρχία της σε σύγκριση με τις συγκεκριμένες ερωτήσεις (Feltis, Powell, Snow & Scholes, 2010). Πολλοί ειδικοί συμφωνούν με την παραπάνω υπόθεση και κρίνεται επιτακτική η ανάγκη για την εφαρμογή αυτού του είδους των πληροφοριών σε ένα μεγάλο μέρος της αξιολόγησης.

ΥΠΟΚΕΦΑΛΑΙΟ 4.6

Ανατομικές κούκλες και εξέταση των παιδιών

Ο Ρόλος του Ψυχολόγου στην Διερεύνηση των Ισχυρισμών των Ανήλικων για Σεξουαλική Κακοποίηση

Οι ανατομικές κούκλες θεωρούνται το πιο αμφιλεγόμενο εργαλείο βοηθήματος στις συνεντεύξεις παιδιών προσχολικής ηλικίας σχετικά με σεξουαλική κακοποίηση (Cronch, Viljoen & Hansen, 2006; Hubel, Flood & Hansen, 2010). Είναι ευρέως διαδεδομένη η χρήση τους καθώς εφαρμόζονται σε όλες τις υπηρεσίες που ασχολούνται με ζητήματα προστασίας του παιδιού (κέντρα προστασίας του παιδιού, κατά τις ποινικές διαδικασίες) και λειτουργούν ως ενισχυτικά ερεθίσματα για τα παιδιά που δυσκολεύονται να αποδώσουν φραστικά το συμβάν που υπέστησαν. Σύμφωνα με τις οδηγίες του Αμερικάνικου Επαγγελματικού Συνδέσμου για την Κακοποίηση των Παιδιών (American Professional Society on the Abuse of Children) προειδοποιεί ότι οι ανατομικές κούκλες δεν πρέπει να αντιμετωπίζονται ως διαγνωστικά κριτήρια διότι από μόνα τους είναι ανίκανα να ανιχνεύσουν μια πιθανή κακοποίηση (APSAC, 1997; Aldridge, 1997).

Οι περισσότερες ανατομικές κούκλες είναι από πανί με ζωγραφισμένα τα χαρακτηριστικά του προσώπου, μαλλιά από νήμα και έχουν αντιγραφεί λεπτομερώς τα γεννητικά όργανα του αρσενικού και θηλυκού γένους.

Οπές του στόματος, του κόλπου και πρωκτικά ανοίγματα περιλαμβάνονται στις θηλυκές κούκλες και το πέος οι όρχις και οι τρίχες του εφηβαίου περιλαμβάνονται στις αντρικές κούκλες. Μερικές κατασκευάζονται με χωρισμένα δάχτυλα των χεριών και ποδιών και με διαφορετικούς τόνους δέρματος. Η ενδυμασία τους μπορεί να αφαιρεθεί και το μήκος τους ανέρχεται στα 20 εκατοστά για τις ενήλικες κούκλες και 16 εκατοστά για τις παιδικές κούκλες (Aldridge, 1997).

Οι ανατομικά λεπτομερειακές κούκλες μπορούν να βοηθήσουν το παιδί να νιώσει άνετα με την διαδικασία της εξέτασης ενισχύοντας την ανάπτυξη μιας ζεστής σχέσης ανάμεσα τους. Επιπλέον, είναι κατάλληλες για να εισαγάγουν σεξουαλικά ζητήματα καθώς το παιδί μπορεί να νιώσει άβολα συζητώντας για τέτοιου είδους θέματα. Ακόμη, επειδή είναι αντίγραφα του ανθρώπινου σώματος διευκολύνουν το έργο του εξεταστή στο να αξιολογήσει τις γνώσεις του παιδιού για τα μέρη του σώματος ζητώντας το να τα αναγνωρίσει και να δώσει τις αντίστοιχες ονομασίες του (π.χ. που ακριβώς άγγιζες την κούκλα;) (Poole & Bruck, 2012). Τέλος, οι ανατομικές κούκλες λειτουργούν ως διαγνωστικά εργαλεία καθώς τα παιδιά αλληλεπιδράνε με αυτές και επομένως, μπορούν να παρέχουν

Ο Ρόλος του Ψυχολόγου στην Διερεύνηση των Ισχυρισμών των Ανήλικων για Σεξουαλική Κακοποίηση

βασικές ενδείξεις ανίχνευσης δυσλειτουργικών σεξουαλικών συμπεριφορών(Aldridge,1997; Poole&Bruck,2012).

Οι υποστηρικτές της χρήσης των συγκεκριμένων εργαλείων δηλώνουν ότι τα παιδιά στην διάρκεια του ελεύθερου παιχνιδιού τους με τις κούκλες είναι πολύ πιθανόν να αναπαράγουν αυθόρμητα σεξουαλικές συμπεριφορές που έχουν υποστεί σε μια υποπτευόμενη σεξουαλική τους κακοποίηση(Aldridge,1997). Από την αντίθετη όψη, οι ανατομικές κούκλες θεωρούνται ως υποβλητικές(Aldridge,1997; Καπαρδής,2004; Cronch, Viljoen and Hansen,2006; Hubel ,Flood &Hansen,2010; Poole&Bruck,2012) διότι από την φύση τους προάγουν την φαντασία, το ενδιαφέρον και την περιέργεια των παιδιών και, ακόμη, και τα παιδιά που δεν αναφέρονται ή υποψιάζονται ως θύματα παιδικής κακοποίησης είναι πιθανόν να επιδείξουν ακραίες σεξουαλικές συμπεριφορές όπως φανερώνουν οι περισσότερες έρευνες(Aldridge,1997). Επίσης, οι ίδιοι οι επαγγελματίες γίνονται υποβλητικοί όταν χρησιμοποιούν αυτό το διαγνωστικό εργαλείο υποβάλλοντας στα παιδιά περισσότερες κλειστού τύπου ερωτήσεις αλλά και καθοδηγητικές μειώνοντας έτσι την ισχύ των ανατομικών κούκλων ως μνημονικά βοηθήματα(Aldridge,1997; Poole&Bruck,2012).

Για τους παραπάνω λόγους, οι ειδικοί θα πρέπει να εκπαιδευτούν στον τρόπο χρήσης των ανατομικών κούκλων ως βοηθημάτων στις συνεντεύξεις σεξουαλικής κακοποίησης(APSAC,1997 2^η έκδοση). Επιπλέον, πρέπει να χρησιμοποιούνται αφού το παιδί αποκαλύψει συγκεκριμένες πτυχές της παραβίασης του διότι από μόνες τους δεν μπορούν να εξάγουν οριστικά αποτελέσματα για το αν το παιδί έχει κακομεταχειριστεί ή όχι, αλλά μπορούν να οδηγήσουν σε ψευδείς ισχυρισμούς(Aldridge,1997; Poole&Bruck,2012). Τέλος, καλό είναι να αποφεύγεται η εφαρμογή τους σε παιδιά ηλικίας κάτω των 5 ετών λόγω του υποβλητικού χαρακτήρα τους και των περιορισμένων ικανοτήτων αυτό-αναφοράς της συγκεκριμένης ηλικίας και να χρησιμοποιείται με αρκετή προσοχή σε μεγαλύτερης ηλικίας παιδιά(Καπαρδής,2004; Cronch, Viljoen & Hansen,2006; Poole&Bruck,2012).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΜΟΝΤΕΛΑ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ ΤΗΣ ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗΣ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗΣ ΑΝΗΛΙΚΩΝ ΘΥΜΑΤΩΝ/ΜΑΡΤΥΡΩΝ

Εισαγωγή

Η σεξουαλική κακοποίηση, όπως αναφέρθηκε παραπάνω αποτελεί ένα από τα σκοτεινά και ειδικά εγκλήματα από τα κακουργήματα και έχει εξελιχθεί σε μια κοινωνική μάστιγα την οποία δυσκολεύεται να αποδεχθεί το κοινωνικό σύνολο. Οι κοινωνικές και ποινικές διαστάσεις αυτού του ζητήματος επιβάλλουν την άμεση αντιμετώπιση του. Οι τρόποι αξιολόγησης αυτού του σεξουαλικού αδικήματος υπαγορεύονται μέσα από τα παραδοσιακά πρωτόκολλα εξέτασης των δικανικών συνεντεύξεων τα οποία έχουν στερεωθεί γερά στον ιατροδικαστικό και στον κλινικό κλάδο της επιστήμης και συνεχίζονται να δημιουργούνται νέες εναλλακτικές προτάσεις τεχνικών συνέντευξης. Ωστόσο, η πληθώρα όλων αυτών των τρόπων ανίχνευσης της παιδικής κακοποίησης αποδεικνύει ότι οι τρόποι που προσεγγίζεται η σεξουαλική κακοποίηση δεν είναι αποτελεσματικοί. Οι επαγγελματίες που εμπλέκονται στην εξέταση των ισχυρισμών των ανήλικων θυμάτων σχετικά με την σεξουαλική παραβίαση τους βασίζονται κατά κύριο λόγο στην ατομική εξέταση των παιδιού καθώς στις περισσότερες υποθέσεις σεξουαλικών αδικημάτων είναι ο μοναδικός μάρτυρας που μπορεί να καταθέσει την αλήθεια.

Την τελευταία δεκαετία γίνονται προσπάθειες να συνεργαστούν οι διάφοροι φορείς αρμόδιοι ως προς την εξέταση, αντιμετώπιση αλλά και προστασία των παιδιών θυμάτων για μια πιο πολύπλευρη και ολιστική προσέγγιση του συγκεκριμένου σεξουαλικού εγκλήματος. Παρακάτω περιγράφονται με συντομία τέσσερις διαδικασίες αξιολόγησης της σεξουαλικής κακοποίησης τις οποίες διακρίνει η Faller μέσα από ένα βιβλιογραφικό της άρθρο(2007) και κατά γενική ομολογία ακολουθούνται οι δικίες της προτάσεις ως προς τα συγκεκριμένα μοντέλα αν και αρκετοί ερευνητές έχουν αναφερθεί σε αυτές τις μεθόδους αξιολόγησης ορίζοντας τις κάπως διαφορετικά.

ΥΠΟΚΕΦΑΛΑΙΟ 5.1

Μοντέλο ατομικής εξέτασης του παιδιού

Τις βασικές διαστάσεις της εξέτασης του παιδιού και τους τρόπους με τους οποίους αυτή μπορεί να διεξαχθεί αποτελεσματικά αναλύθηκαν παραπάνω. Αλλά ποιοι μηχανισμοί ενεργοποιούνται για να καταλήξει το παιδί να συζητάει με τον συνεντευκτή; Το τρίτο άτομο το οποίο συνήθως αναφέρει την κακοποίηση αποστέλλεται κατευθείαν στα κέντρα προστασία του παιδιού (child protection services-CPS). Τα κέντρα προστασίας του παιδιού είναι μια δημόσια υπηρεσία και παρέχει προστασία για τα παιδιά και τις οικογένειες με ιστορικό παιδικής κακοποίησης. Είναι τμήμα ενός ευρύτερου δημόσιου φορέα, του τμήματος κοινωνικής υπηρεσίας (APA, 2011 αναθεωρημένο). Τα κέντρα προστασίας παιδιών είναι υπεύθυνα στο να διαβεβαιώνονται πως το παιδί ζει στις κατάλληλες φυσικές και ψυχικά ισορροπημένες συνθήκες. Αν ένα τρίτο πρόσωπο ή και το ίδιο το παιδί εγείρει υποψίες κακοποίησης ή και παραμέλησης του από τους φυσικούς ή ανάδοχους γονείς του τότε ο συγκεκριμένος φορέας είναι υποχρεωμένος να απομακρύνει το παιδί από το φυσικό του περιβάλλον και να εξετάσει μια ενδεχόμενη αφαίρεση των γονικών δικαιωμάτων (DePanfilis & Salus, 2003). Βέβαια, το παιδί μπορεί να μην καταφύγει στα κέντρα προστασίας αλλά να ακολουθήσει την διαδικασία της ανάκρισης στο στεγνό και αυστηρά διαμορφωμένο αστυνομικό τμήμα (Faller, 2007).

Το μοντέλο της ατομικής συνέντευξης με το παιδί εφαρμόζεται κατά το πλείστον και είναι αποτελεσματική και λειτουργικοί σε περιπτώσεις μη ενδοοικογενειακής κακοποίησης. Η συγκεκριμένη μέθοδος στηρίζεται απόλυτα στις ικανότητες του παιδιού όσον αφορά την μνήμη, την γλώσσα και την αντίληψη και δεν εξετάζει επιφανειακά τις αναφορές του παιδιού ότι δεν έχει κακοποιηθεί αλλά, αντίθετα, προσπαθεί να εξιχνιάσει τους πιθανούς λόγους απόκρυψης αυτού του ειδηχθούς εγκλήματος (Faller, 2007). Τέλος, το συγκεκριμένο μοντέλο δεν έχει καταλήξει σε ένα προφίλ του υποτιθέμενου δράστη που να αποτελεί ένα πρότυπο ανίχνευσης των πιο κεντρικών στοιχείων που να συγκροτούν τον χαρακτήρα του διότι δεν έχουν κατασκευαστεί αξιόπιστα μεθοδολογικά εργαλεία και τα διαγνωστικά τεστ φανερώνουν με μεγάλη σαφήνεια τι ακριβώς εξετάζουν και, επομένως, μπορεί εύκολα ο

Ο Ρόλος του Ψυχολόγου στην Διερεύνηση των Ισχυρισμών των Ανήλικων για Σεξουαλική Κακοποίηση

φερόμενος ως δράστης να αποπροσανατολίσει τους ερευνητές (Bow, Quinnell, Zaroff & Assemany, 2002).

ΥΠΟΚΕΦΑΛΑΙΟ 5.2

Συνεργατικό- ερευνητικό μοντέλο εξέτασης

Το ερευνητικό μοντέλο έχει κυρίως υιοθετηθεί από τα κέντρα υποστήριξης παιδιών (child advocacy center-CAC) και αναφέρεται στις συνεργατικές έρευνες των υπηρεσιών προστασίας του παιδιού με τις αστυνομικές αρχές. Η συγκέντρωση και εξέταση των στοιχείων που αφορούν μια υπόθεση σεξουαλικής κακοποίησης γίνεται από κοινού. Σε κατάλληλα διαμορφωμένους χώρους για τα παιδιά πραγματοποιούνται οι αξιολογήσεις από τα μέλη της αστυνομίας και των ειδικών ψυχικής υγείας (Cronch, Viljoen & Hansen, 2006; Cross, Jones, Walsh, Simone & Kolko, 2007). Σκοπός του συγκεκριμένου τρόπου αξιολόγησης είναι να μειώσει το ποσοστό των συνεντεύξεων στις οποίες υποβάλλεται το ανήλικο θύμα έτσι ώστε να μετριάσει τις πιθανότητες επανατραυματισμού του μικρού μάρτυρα και αυτό το πετυχαίνει συντονίζοντας τους δύο υπηρεσιακούς φορείς (Cronch, Viljoen & Hansen, 2006; Cross, Jones, Walsh, Simone & Kolko, 2007; Faller, 2007).

Το ερευνητικό μοντέλο λειτουργεί με διάφορους τρόπους. Συνήθως περιλαμβάνει μια συνεργατική εξέταση του παιδιού με τους ανακριτικούς υπαλλήλους και τους επαγγελματίες ψυχικής υγείας. Οι εξεταστές μπορεί να είναι δύο και ο δεύτερος να αξιολογεί τις καταθέσεις του παιδιού μάρτυρα αφού ολοκληρωθεί η εξέταση από τον πρώτο. Επιπλέον, άλλη μια μέθοδος που χρησιμοποιείται είναι ο ένας εξεταστής να αξιολογεί τον ανήλικο ερωτώμενο καθώς ο άλλος παρακολουθεί την συζήτηση από ένα κλειστό κύκλωμα τηλεόρασης ο οποίος με την σειρά του μπορεί να κατευθύνει την εξέταση υπαγορεύοντας ερωτήσεις στον συνεντευκτή. Σε κάποιες πολιτείες την αξιολόγηση αναλαμβάνει ένας τρίτος εξεταστής καθώς οι αστυνομικοί και οι ειδικοί ψυχικής υγείας παρακολουθούν από τον καθρέπτη που από την μια πλευρά λειτουργεί ως παράθυρο (Faller, 2007).

Το συνεργατικό μοντέλο δεν εξετάζει μόνο το παιδί αλλά συλλέγει επιπρόσθετα στοιχεία από καταθέσεις των φροντιστών του παιδιού αλλά και από τον υποπτευόμενο δράστη του. Ειδικότερα, η αστυνομία είναι υπεύθυνη να διεξάγει μια διεξοδική έρευνα που θα αφορά τον δράστη, χρησιμοποιώντας πολλές φορές το στοιχείο του αιφνιδιασμού για να

Ο Ρόλος του Ψυχολόγου στην Διερεύνηση των Ισχυρισμών των Ανήλικων για Σεξουαλική Κακοποίηση

μπορέσουν να αποσπάσουν τις ομολογίες και την ενοχή του κατηγορούμενου. Μια τεχνική στην οποία εκπαιδεύονται οι αστυνομικοί είναι το «τηλεφώνημα πρόφασης». Συγκεκριμένα, καταγράφουν την συνομιλία του παιδιού- θύματος με τον παραβάτη με σκοπό να ομολογήσει την ενοχή του. Αυτή η μέθοδος είναι αποτελεσματική με υποπτευόμενους δράστες στους οποίους δεν έχουν αποδοθεί ακόμα κατηγορίες(Faller,2007;Herman,2010). Αξίζει να σημειωθεί ότι αν το παιδί αποκάλυψη την σεξουαλική κακοποίηση που υπέστη ο φερόμενος ως δράστης καλείται να καταθέσει στο αστυνομικό τμήμα. Εκεί ο παραβάτης παρακολουθεί την βιντεοσκοπημένη ομολογία του παιδιού και μέσα από την παραπλανητική τεχνική της εξαπάτησης και την ψυχολογική πίεση οι ανακριτές προσπαθούν να αποδείξουν την ενοχή του(Herman,2010).

Επίσης, τα κέντρα υπεράσπισης του παιδιού στα οποία εφαρμόζεται το συγκεκριμένο μοντέλο πραγματοποιούνται και ιατρικές εξετάσεις για την συγκέντρωση φυσικών ενδείξεων ως πιθανών αποδεικτικών στοιχείων για την δίωξη του ποινικού αδικήματος της κακοποίησης(Cronch, Viljoen &Hansen,2006;Cross,Jones,Walsh,Simone&Kolko,2007) αλλά και οι αστυνομικοί υπάλληλοι συνεχίζουν την αναζήτηση στοιχείων στον τόπο του εγκλήματος τα οποία μπορεί να οδηγήσουν στην άσκηση ποινικής δίωξης της υποτιθέμενης κακοποίησης(Faller,2007).

Κρίνεται δύσκολο το έργο των αρμόδιων στις υποθέσεις της σεξουαλικής κακοποίησης να κατανοήσουν τις μεθόδους εφαρμογής μιας επιτυχημένης συνεργασίας διότι μερικές φορές είναι αδύνατον να παρακολουθεί ο ένας φορέας την δουλειά του άλλου. Επομένως οι επαγγελματίες που συμμετέχουν στην τέτοιες περιπτώσεις πρέπει να είναι άρτια εκπαιδευμένοι για να παρέχουν τις συγκεκριμένες υπηρεσίες που απαιτεί το συνεργατικό μοντέλο(Cronch, Viljoen &Hansen,2006).

ΥΠΟΚΕΦΑΛΑΙΟ 5.3

Μοντέλο αλληλεπίδρασης παιδιού-γονέα

Θεωρείται αμφιλεγόμενη μέθοδος αξιολόγησης της σεξουαλικής κακοποίησης του παιδιού-θύματος γιατί ο παραβάτης είναι ο φυσικός γονέας ή ο φροντιστής του φερόμενου ως θύμα παιδιού. Αποτελεί μέρος της διαδικασίας παρατήρησης αλληλεπίδρασης μεταξύ του

Ο Ρόλος του Ψυχολόγου στην Διερεύνηση των Ισχυρισμών των Ανήλικων για Σεξουαλική Κακοποίηση

δράστη και του παιδιού. Είναι αναγκαίο να εφαρμόζεται υπό την καθοδήγηση επικυρωμένων πρωτοκόλλων και κάτω από την επίβλεψη του ερευνητή ο οποίος συνήθως παρακολουθεί την αλληλεπίδραση πίσω από ένα καθρέφτη μονής όψης ή βρίσκεται μέσα στο ερευνητικό δωμάτιο. Ακόμη, οι αξιολογητές πρέπει να διαβεβαιωθούν ότι δεν θα έχει αρνητικές συνέπειες στην ψυχική ευημερία του παιδιού-θύματος πριν ακόμα ξεκινήσουν την συνεδρία. Τέλος, πραγματοποιείται αφού έχουν εξεταστεί ο δράστης και το παιδί ξεχωριστά με την χρήση δικανικών συνεντεύξεων. (Bow, Quinnell, Zaroff & Assemany, 2002; Faller, 2007)

Σκοπός της συγκεκριμένης συνεδρίας είναι η αξιολόγηση της σχέσης του παιδιού με τον γονέα του, το είδος του δεσμού που έχουν αναπτύξει, το γονεϊκό πρότυπο συμπεριφοράς που έχει υιοθετήσει ο φροντιστής του παιδιού (αυταρχικό, αυστηρό, επιτρεπτικό, αδιάφορο) καθώς και την οικειότητα του παιδιού προς τον φυσικό γονιό του. Κατά την διάρκεια της αλληλεπίδρασης ο δράστης μπορεί να προβεί σε σεξουαλικές ενέργειες προς το παιδί και σ' αυτά τα περιστατικά μπορούν να στηριχτούν οι ερευνητές για να αποκαλύψουν το σεξουαλικό αδίκημα αλλά και στις αντιδράσεις του ανήλικου θύματος οι οποίες θα χαρακτηρίζονται από φόβο, δυσφορία και σίγουρη αποφυγή βλεμματικής επαφής με τον γονέα του. (Faller, 2007)

Κρίνεται απαραίτητο να ακολουθήσει μια ακόμη συνεδρία, εκείνη της παρατήρησης της αλληλεπίδρασης του παιδιού με το μη υποπτευόμενο φυσικό γονέα του με σκοπό να διακρίνουν τις διαφορές ανάμεσα στις δυο σχέσεις και τις αντιδράσεις του παιδιού. (Faller, 2007)

Δεν υπάρχουν εμπειρικά δεδομένα που να αποδεικνύουν ότι η αλληλεπίδραση παιδιού-γονέα δεν είναι αποτελεσματική ως προς την ακριβή διαφοροποίηση των σεξουαλικά κακοποιημένων παιδιών από τα μη αναφερόμενα. Αντίθετα εφαρμόζεται σε περιπτώσεις παιδικής κακοποίησης και ειδικότερα σε υποθέσεις διαζυγίου όπου πρέπει να αποφασιστεί ποιος από τους δύο γονείς θα αναλάβει την επιμέλεια του παιδιού. Οι επικριτές του συγκεκριμένου μοντέλου καταδεικνύουν την ανικανότητα των ερευνητών να διακρίνουν τις διαφορές των αλληλεπιδράσεων μεταξύ του δράστη-θύματος και του μη κατηγορούμενου γονέα-παιδιού. Βέβαια τα αντεπιχειρήματα των υποστηρικτών του βασίζονται στην αρχή του μοντέλου ότι, δηλαδή, οι πράξεις είναι ηχηρότερες από τα λόγια και ότι οι πράξεις παρέχουν αξιόπιστες πληροφορίες σε σύγκριση με τους ισχυρισμούς του παιδιού οι οποίοι πολλές φορές είναι προϊόν της φαντασίας τους. Ακόμη, υποστηρίζουν ότι δεν θα τραυματιστούν αδικαιολόγητα αλλά για το καλό της ανεύρεσης της αλήθειας. Τέλος, ισχυρίζονται ότι οι

Ο Ρόλος του Ψυχολόγου στην Διερεύνηση των Ισχυρισμών των Ανήλικων για Σεξουαλική Κακοποίηση

επαγγελματίες ψυχικής υγείας έχουν την εξειδικευμένη γνώση που χρειάζονται για να διαφοροποιήσουν τις σχέσεις του παραβάτη- θύματος με τις σχέσεις του μη κατηγορούμενου γονέα-θύματος(Bow,Quinnell,Zaroff&Assemany,2002; Faller,2007)

ΥΠΟΚΕΦΑΛΑΙΟ 5.4

Συνοπτικό μοντέλο αξιολόγησης

Το συνοπτικό μοντέλο αξιολόγησης δημιουργήθηκε ύστερα από προτροπές και οδηγίες από αρκετούς ερευνητές(Cheung,1997; Herman,2010) αντικαθιστώντας με αυτόν τον τρόπο τα προηγούμενα μοντέλα τα οποία απογοήτευσαν τους ειδικούς που εμπλέκονται στην αξιολόγηση της σεξουαλικής κακοποίησης. Αποτελείται από μια διεπιστημονική ομάδα η οποία απαρτίζεται από παθολόγους, κοινωνικούς λειτουργούς, παιδοψυχολόγους και παιδοψυχιάτρους και, δικαστικούς λειτουργούς. Ο κάθε επαγγελματίας έχει ειδικευτεί σε συγκεκριμένες διαδικασίες οι οποίες περιλαμβάνονται στο συγκεκριμένο μοντέλο, όπως η συνέντευξη με το παιδί- θύμα, η εξέταση του ύποπτου δράστη, η ιατρική εξέταση του παιδιού, η χορήγηση ψυχολογικών τεστ τα οποία συνήθως περιλαμβάνουν τον Πολυφασικό Κατάλογο Προσωπικότητα(MMRI-2) και τον Πολυαξονικό Κατάλογο του Millon(MCMI-III) τα οποία εξετάζουν την πιθανή εμφάνιση ψυχοπαθολογίας από τον δράστη και ειδικότερα παρέχουν πληροφορίες για τις ψυχικές διαταραχές και τις διαταραχές προσωπικότητας.(Bow&Quinnell&Zaroff&Assemany,2002; Faller,2007)

Πριν από την αξιολόγηση οι ερευνητές συγκεντρώνουν ενδείξεις από τις τοπικές υπηρεσίες, από προηγούμενες αναφορές για κακοποίηση αλλά και από τις υπηρεσίες προστασίας του παιδιού και από την αστυνομία. Εξετάζεται το οικογενειακό περιβάλλον του παιδιού-θύματος με την διεξαγωγή συνεντεύξεων και με την χορήγηση διάφορων ερωτηματολογίων όπως ο Κατάλογος Συμπεριφοράς του Παιδιού(CBCL) και ο Κατάλογος Σεξουαλικής Συμπεριφοράς του Παιδιού(CBSI) αξιολογείται η λειτουργικότητα του παιδιού όσον αφορά το κοινωνικό-συναισθηματικό του επίπεδο και ανιχνεύονται πιθανές ακατάλληλες σεξουαλικές συμπεριφορές που μπορεί να είναι απόρροια από την παραβίαση

Ο Ρόλος του Ψυχολόγου στην Διερεύνηση των Ισχυρισμών των Ανήλικων για Σεξουαλική Κακοποίηση

που υπέστη. Τα παραπάνω ερωτηματολόγια μπορούν να χορηγηθούν και σε δασκάλους και γενικά φροντιστές του παιδιού(Bow&Quinnell&Zaroff&Assemany,2002; Faller,2007).

Το συνοπτικό μοντέλο αξιολόγησης εφαρμόζεται περισσότερο σε ενδοοικογενειακές υποθέσεις και σε πολυσύνθετες περιπτώσεις όπου η σεξουαλική κακοποίηση δεν είναι το μοναδικό πρόβλημα αλλά παρουσιάζεται παράλληλα με την ενδοοικογενειακή βία, την χρήση εθισμένων ουσιών και γενικά η κακοποίηση πιθανότατα να εμφανίζεται μέσα από τις διάφορες μορφές της. Ακόμη θέτει ζητήματα για το πώς μπορεί να αντιμετωπιστεί ο υποτιθέμενος δράστης και αν λειτουργήσει κάποια θεραπευτική παρέμβαση προς αυτόν αλλά και στο ανήλικο θύμα προτείνονται θεραπευτικές τεχνικές που θα τον βοηθήσει να ξεπεράσει τις οποιεσδήποτε επιπτώσεις έχει επιφέρει αυτό το τραυματικό γεγονός. Δυστυχώς οι διαδικασίες οι οποίες ακολουθούνται είναι χρονοβόρες και, επομένως, επιβαρύνουν οικονομικά την ποινική έρευνα(Faller,2007).

Το συνοπτικό μοντέλο υποθέτει ότι η συνέντευξη με το παιδί αποτελεί μια διάσταση των διαφορετικών όψεων του σεξουαλικού αδικήματος. Αν και το παιδί αντιμετωπίζεται το σημαντικότερο πρόσωπο της αξιολόγησης, η πολύπλευρη εξέταση της υπόθεσης κρίνεται αναγκαία και αυτό ακριβώς είναι το κύριο πλεονέκτημα της συγκεκριμένης διαδικασίας, η εκτεταμένη συλλογή στοιχείων από μια σειρά πηγών και η ανασκόπηση ιστορικών και προηγούμενων αναφορών(Faller,2007).

ΥΠΟΚΕΦΑΛΑΙΟ 5.5

Εκτεταμένο δικανικό μοντέλο αξιολόγησης του *Carnes*

Το παιδί όταν συμμετέχει στις δικανικές συνεντεύξεις πολλές φορές είναι επιφυλακτικό και νιώθει ντροπή αλλά και φόβο για τα αποτελέσματα που μπορεί να επιφέρει η αποκάλυψη της πιθανής κακοποίησης του. Κατά συνέπεια αρνείται να ομολογήσει το σεξουαλικό έγκλημα που διαπράχθηκε με αποτέλεσμα η υπόθεση να κλείσει. Στόχος του εκτεταμένου δικανικού μοντέλου το οποίο ανέπτυξε ο Carnes το 1999(Cronch, Viljoen &Hansen,2006) είναι να αποσπάσει ακριβείς αναφορές από τα παιδιά που άρνουνται να καταθέσουν αλλά υπάρχουν βάσιμες ενδείξεις ότι έχει κακοποιηθεί(φυσικά στοιχεία), από τα

Ο Ρόλος του Ψυχολόγου στην Διερεύνηση των Ισχυρισμών των Ανήλικων για Σεξουαλική Κακοποίηση

παιδιά που κατά την αρχική τους αξιολόγηση άφησαν ανολοκλήρωτους ισχυρισμούς χωρίς να επιβεβαιώνουν ή να διαψεύδουν την κακοποίηση και από τα παιδιά που η αρχική τους κατάθεση απαιτεί διευκρινήσεις(Carnes, Garder, Wilson&Orgassa,2001 ;Cronch, Viljoen &Hansen,2006; Laraque, Demattia & Low,2006).

Το εκτεταμένο μοντέλο αξιολόγησης περιγράφεται ως μια διερευνητική μέθοδο με κύριο σκοπό την εύρεση της πραγματικής αλήθειας ενώ παράλληλα οι κλινικές αξιολογήσεις που περιλαμβάνει λειτουργούν ως θεμέλιο για τον σχεδιασμό και την εφαρμογή θεραπευτικών προγραμμάτων κατάλληλων και αναγκαίων για την προαγωγή της ψυχικής υγείας του παιδιού-θύματος(Carnes, Garder, Wilson&Orgassa,2001). Το συγκεκριμένο μοντέλο πρέπει να χρησιμοποιείται από επαγγελματίες κλινικούς ψυχικής υγείας με απόκτηση εξειδικευμένων γνώσεων στην χρήση δικανικών συνεντεύξεων και άλλων μεθοδολογικών εργαλείων. Κάτι τέτοιο, ωστόσο, θα μπορούσε να προκαλέσει σύγχυση των δύο ρόλων στον ειδικό ψυχικής υγείας καθώς τα έργα τους είναι διακριτά μεταξύ τους και ο σκοπός του ενός μπορεί να αλλοιώσει η και να αναχαιτίσει το έργο του άλλου(Cronch, Viljoen &Hansen,2006; Laraque, Demattia & Low,2006). Για τον παραπάνω λόγο το συγκεκριμένο μοντέλο απαιτεί την αυστηρή κατάρτιση των αρμόδιων συντελεκτών και παροτρύνει τους εξεταστές για συνεργασία με την διεπιστημονική ομάδα διάφορων ερευνητών(Cronch, Viljoen &Hansen,2006).

Το εκτεταμένο μοντέλο αξιολόγησης αποτελείται από πέντε συνεδρίες συλλογής δεδομένων. Κατά την πρώτη συνεδρία συγκεντρώνονται στοιχεία από το περιβάλλον του παιδιού, από τους αστυνομικούς, από τα ιατρικά ευρήματα αλλά και από προηγούμενες αναφορές του παιδιού σχετικά με την κακοποίηση καθώς και από τις συνεντεύξεις που πραγματοποιούνται με τον μη παραβατικό γονέα. Έπειτα, επιχειρείται η ανάπτυξη μιας ουδέτερης προς φιλικής σχέσης μεταξύ του συνεντευκτή και του ανήλικου μάρτυρα και ακολουθεί η αξιολόγηση του κοινωνικό-συναισθηματικού και γενικά του αναπτυξιακού επιπέδου του παιδιού. Στην συνέχεια χορηγούνται ερωτηματολόγια ανίχνευσης συμπεριφορών του ανήλικου θύματος(Child Behavior Checklist, Child Sexual Behavior Inventory)(Cronch, Viljoen &Hansen,2006; Laraque, Demattia & Low,2006). Κατά το τέταρτο στάδιο ο εξεταστής υποβάλλει μια σειρά εστιασμένων ερωτήσεων για το υπό εξέταση ζήτημα χρησιμοποιώντας εμπειριστατωμένες τεχνικές εξέτασης όπως την γνωστική συνέντευξη, την έρευνα «αφής», την ελεύθερη αφήγηση καθώς και ερευνητικά

Ο Ρόλος του Ψυχολόγου στην Διερεύνηση των Ισχυρισμών των Ανήλικων για Σεξουαλική Κακοποίηση

ιχνογραφήματα. Στο πέμπτο και τελευταίο στάδιο, ο συνεντευκτής ανακεφαλαιώνει τους ισχυρισμούς του παιδιού και παραπέμπει για θεραπευτικές τεχνικές αν κρίνεται αναγκαίο(Cronch, Viljoen &Hansen,2006).

Ο Carnes και οι συνεργάτες του(2001) εξέτασαν 147 παιδιά σε 12 πολιτείες χρησιμοποιώντας το εκτεταμένο μοντέλο αξιολόγησης και στο 64% των περιπτώσεων συντελέστηκε κακοποίηση σύμφωνα με τις ξεκάθαρες δηλώσεις των παιδιών. Δημιούργησαν δυο συνθήκες, η πρώτη αποτελούνταν από τέσσερις συνεδρίες και η δεύτερη από οχτώ. Το 95% των παιδιών αποκάλυψαν την παραβατική συμπεριφορά στην 6 συνεδρία καταλήγοντας στο συμπέρασμα ότι ο ιδανικός τρόπος αξιολόγησης επιτυγχάνεται με τις 6 συνεδρίες. Δεν βρέθηκαν στατιστικές διαφορές ως προς την εθνικότητα, την ηλικία και το φύλο.

Το μοντέλο του Carnes προτείνει έναν εναλλακτικό τρόπο εξέτασης των παιδιών που έχουν κακοποιηθεί σεξουαλικά και τα ελάχιστα ερευνητικά στοιχεία αποδεικνύουν την αποτελεσματικότητα του ειδικά στα παιδιά που προβάλλουν μια επιφυλακτική στάση στην αποκάλυψη του τραυματικού γεγονότος στο οποίο συμμετείχαν. Εντούτοις, εγείρονται πολλοί προβληματισμοί όσον αφορά τον αριθμό συνεντεύξεων που πρέπει να υποβληθεί το παιδί. Το συγκεκριμένο μοντέλο θεωρεί αναγκαίο να εξεταστεί το παιδί σε περισσότερες από τέσσερις συνεδρίες και αυτό αποτελεί το κυριότερο μειονέκτημα του διότι με αυτόν τον τρόπο αυξάνεται ο κίνδυνος της δευτερογενούς θυματοποίησης του. Επιπλέον οι επαναληπτικές συνεντεύξεις στις οποίες υποβάλλεται το παιδί μπορεί να αλλοιώσουν τις αναφορές του και να οδηγήσουν σε ανακριβείς πληροφορίες. Τέλος, η συνεχής αναβίωση των οδυνηρών εμπειριών της κακοποίησης από το παιδί μπορεί να του προκαλέσει ψυχικό πόνο και ακατάσχετη δυσφορία(Cronch, Viljoen &Hansen,2006).

Συνοπτικά, τα μοντέλα που πρότεινε η Faller και το μοντέλο του Carnes επιβάλλουν την δημιουργία μιας διεπιστημονικής ομάδας για μια πολυεπίπεδη άρα και αποτελεσματικότερη διαδικασία εξέτασης των ανήλικων θυμάτων, μια ευαίσθητη ομάδα η οποία προστάζει λεπτούς και προσεκτικούς χειρισμούς αντιμετώπισης της.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η διερεύνηση των περιπτώσεων παιδικής σεξουαλικής κακοποίησης αποτελεί δύσκολο εγχείρημα για ποικίλους λόγους. Η ατομική εξέταση του παιδιού θεωρείται αναγκαία για την εκτίμηση υπαρχουσών καταγγελιών και την εκδίκαση σεξουαλικών υποθέσεων. Η διαρκώς αυξανόμενη διεθνής βιβλιογραφία υποστηρίζει ότι ειδικά μεθοδολογικά εργαλεία μπορούν να βοηθήσουν τον ρόλο του ψυχολόγου διοριζόμενου ως πραγματογνώμονα ερευνητή για την ελαχιστοποίηση αναξιόπιστων πληροφοριών από τους ανήλικους μάρτυρες και τονίζουν ως πιο σημαντική την συνέντευξη η οποία παίζει καθοριστικό ρόλο στην ενίσχυση των ακριβών πληροφοριών που καταθέτει το παιδί. Ωστόσο, ο εξεταστής φέρει πολλές ευθύνες και είναι αυτός που θα δρομολογήσει την συνέντευξη και θα καθορίσει τα αποτελέσματα της. Προβλήματα ανακύπτουν όταν παραβιάζονται δεοντολογικοί κανόνες και αρχές που διέπουν το έργο του ερευνητή όπως η τήρηση της ουδετερότητας του ως πραγματογνώμονα καθώς και η οριοθέτηση του ρόλου του ως πελάτη του δικαστηρίου και όχι ως θεραπευτικό σύμβουλο του παιδιού. Επιπλέον, πρέπει να είναι προτεραιότητα του η ανάγκη ευαισθητοποίησης και εκπαίδευσης του σε τέτοιου είδους ζητήματα. Στόχος της εκπαίδευσης του επαγγελματία εξεταστή είναι η προστασία του παιδιού και η διασφάλιση των δικαιωμάτων του. Για αυτό τον λόγο πρέπει να γνωρίζει ποιοι νόμοι έχουν κατοχυρωθεί και εφαρμόζονται ως προς την εξέταση του παιδιού θύματος κατά την ανάκριση και την ακροαματική διαδικασία και ποια δικαιώματα του ανήλικου παραβιάζονται όταν προσβάλλεται η γενετήσια ελευθερία του.

Σύμφωνα με την Διεθνή Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού που έχει επικυρωθεί από τον ΟΗΕ (Αγάθωνος και συν., 2009) και αποτελεί ισχύοντα νόμο και στην Ελλάδα διαχωρίζει όλα τα δικαιώματα μιας ευαίσθητης ομάδας, της παιδικής ηλικίας από αυτά των ενηλίκων. Τα δικαιώματα από την προστασία του παιδιού από την σεξουαλική παραβίαση περιγράφονται στα άρθρα 19, 34 και 35. Αξίζει να σημειωθεί ότι εδώ το «παιδί» ορίζεται από την ηλικία των 0 έως 18 ετών, περιλαμβάνοντας και τον έφηβο (Θεμελή, 2006; Αγάθωνος και συν., 2009).

Δυστυχώς, όμως στην Ελλάδα δεν έχουν θεσπιστεί πρωτόκολλα εξέτασης που να διευκολύνουν το έργο του ερευνητή και συνήθως δεν υπάρχουν εκπαιδευμένοι επαγγελματίες στην διαδικασία της συνέντευξης για να διοριστούν ως εμπειρογνώμονες εξεταστές.

Ο Ρόλος του Ψυχολόγου στην Διερεύνηση των Ισχυρισμών των Ανήλικων για Σεξουαλική Κακοποίηση

Η παρούσα βιβλιογραφική ανασκόπηση περιόρισε το θέμα της και προσπάθησε να εξετάσει όλα τα προβλήματα που ανακύπτουν όταν ξεκινάει η διαδικασία της εξέτασης ανηλικών μαρτύρων μέχρι και πριν την κατάθεση του παιδιού μέσα στην δικαστική αίθουσα. Κατά την προδικασία το παιδί σύμφωνα με εμπειρική έρευνα ο μέσος όρος των συνεντεύξεων στις οποίες συμμετέχει είναι τουλάχιστον τέσσερις φορές (Cross, Jones, Walsh, Simone & Kolko, 2007). Πρόκειται για μια τραυματική και επίπονη διαδικασία στην οποία υποβάλλεται ο ανήλικος μάρτυρας και γι' αυτό αναφέρθηκαν εκείνες οι τεχνικές που προστάτευαν το παιδί από τα δεινά της κακοποίησης και ήταν αποτελεσματικές ως προς την εκμείωση αξιόπιστων και μη κατασκευασμένων πληροφοριών.

Εκτός όμως τα ζητήματα καλής πρακτικής που μπορούν να προκύψουν μέσα από την εξέταση, υπάρχουν και άλλα προβλήματα που πιθανόν να πρέπει να αντιμετωπίσει ο εξεταστής όπως στην περίπτωση που αν ένα παιδί, συνήθως έφηβος, αναφέρει ότι κακοποίησε με την σειρά του άλλα μικρότερης ηλικίας παιδιά κατά την ανακριτική διαδικασία. Ποιες διαδικασίες ενεργοποιούνται σε αυτήν την περίπτωση; Ποιες είναι οι ακυρωτικές ποινές που ορίζονται από τον νόμο για τον ανήλικο υπαίτιο; Λαμβάνεται, ακόμα, υπόψη ως πρωταρχική μέριμνα το συμφέρον του παιδιού κατά την δικαστική απόφαση; Αντισταθμίζονται οι ανάγκες του παιδιού με την ηθική υποχρέωση για απονομή δικαιοσύνης; Αυτά και πολλά άλλα ερωτήματα εγείρονται σε αυτές τις υποθέσεις, ζητήματα που χρειάζονται άμεσες λύσεις.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Αγάθωνος-Γεωργοπούλου, Ε., Αγγελοπούλου, Ν., Αμπατζόγλου, Γ., Γεωργούδη, Ν., Γεωργούλας, Σ., Θεμελή, Ο., και συν. (2009). *Βία στην οικογένεια: Τεκμηριωμένη πρακτική και Τεκμήρια από την πρακτική*. Αθήνα: Κέντρο Ψυχαγωγίας Μονάδος
2. Aldridge, N.C. (1997). Strengths and Limitations of Forensic Child Sexual Abuse Interviews with Anatomical Dolls: An Empirical Review. *Journal of Psychopathology and Behavioral Assessment*, 20(1), 1-41
3. Aldridge, N.C. (1999). Enhancing Children's Memory Through Cognitive Interviewing: An Assessment Technique for Social Work Practice. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 16 (2), 101-126
4. Almerigogna, J., Ost, O., Akehurst, L., & Fluck, M. (2008). How interviewers' nonverbal behaviors can affect children's perceptions and suggestibility. *Journal of Experimental Child Psychology*, 100, 17-39
5. American Psychological Association. (2013). Guidelines for Psychological Evaluations in Child Protection Matters. *American Psychologist*, 68(1), 20-31
6. AMERICAN ACADEMY OF CHILD AND ADOLESCENT PSYCHIATRY. (1997). Practice Parameters for the Forensic Evaluation of Children and Adolescents Who May Have Been Physically or Sexually Abused. *Journal of American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 36(10), 37-56
7. AMERICAN ACADEMY OF CHILD AND ADOLESCENT PSYCHIATRY. (2011). Practice Parameter for Child and Adolescent Forensic Evaluations. *Journal of American Academy of Child and Adolescent Psychiatry*, 50(12), 1299 –1312
8. American Professional Society on the Abuse of Children. (1997). PRACTICE GUIDELINES: Psychosocial Evaluation of Suspected Abuse in Children (2th ed). Chicago: II
9. Battin, D.B., Ceci, S.J., & Lust, B.C. (2012). Do children really mean what they say? The forensic implications of preschoolers' linguistic referencing. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 33(4), 167–174

10. Bow, J.B., Quinnell, F.A., Zaroff, M., & Assemany A.(2002). Assessment of Sexual Abuse Allegations in Child Custody Cases. *Professional Psychology: Research and Practice*, 33, 566-575
11. Brilleslijper-Kater, S.N.,& Baartman,H.E.M. (2000). What do Young Children Know about Sex? Research on the Sexual Knowledge of Children between the Ages of 2 and 6 Years. *Child Abuse Review*, 9 (3), 166-182
12. Bruck, M., & Ceci, S. J. (1999). The suggestibility of children's memory. *Annual Review of Psychology*, 50, 419–439
13. Bruck, M., & Ceci, S.J. (1999). The suggestibility of children's memory. *Annual Reviews of Psychology*, 50, 419-439
14. Cantlon, J., Payne, G., & Erbaugh, C. (1996). Outcome-based practice: Disclosure rates of child sexual abuse comparing allegation blind and allegation informed structured interviews. *Child Abuse and Neglect*, 20 (11), 1113– 1120.
15. Carnes, C. N., Nelson-Gardell, D., Wilson, C., & Orgassa, U. C. (2001). Extended forensic evaluation when sexual abuse is suspected: A multisite field study. *Child Maltreatment*, 6, 230– 242
16. Cheung, M. (1997). Developing the interview protocol for video-recorded child sexual abuse investigations : a training experience with police officers, social workers, and clinical psychologists in Hong Kong. *Child Abuse & Neglect*,21(3), 273-284
17. Cheung, M. (2003). Utilization of Questioning Technique in Forensic Child Sexual Abuse Interviews. *Journal of Brief Therapy*,3(1), 45-57
18. Cole, M., & Cole, S.R. (2001). *Η ανάπτυξη των παιδιών: Γνωστική και ψυχοκοινωνική ανάπτυξη κατά την νηπιακή και μέση παιδική ανάπτυξη*. Αθήνα: ΓΙΩΡΓΟΣ ΔΑΡΔΑΝΟΣ
19. Cronch, L. E., Viljoen, J. L., & Hansen, D. J. (2006). Forensic interviewing in child sexual abuse cases: Current techniques and future directions. *Aggression and Violent Behavior*, 11, 195–207

20. Cross, T.P., Jones, L.M., Walsh, W.A., Simone, M., & Kolko, D. (2007). Child forensic interviewing in Children's Advocacy Centers: Empirical data on a practice model. *Child Abuse & Neglect*, 31, 1031-1052
21. Davies, G. M., Westcott, H. L. (1999). *Interviewing Child Witnesses under the Memorandum of Good Practice: A research review*. Gloria Laycock: Policing and Reducing Crime Unit
22. Davies, G. M., Westcott, H. L., & Horan, N. (2000). The impact of questioning style on the content of investigative interviews with suspected child sexual abuse victims. *Psychology, Crime & Law*, 6(2), 81-97
23. Davis, S.L., & Bottoms, B.L. (2002). Effects of Social Support on Children's Eyewitness Reports: A Test of the Underlying Mechanism. *Law and Human Behavior*, 26(2), 185-215
24. DePanfilis, D., & Salus, M.K. (2003). *Child Protective Services: A Guide for Caseworkers*. Washington, DC: Office on Child Abuse and Neglect
25. Η Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού με απλά λόγια. (2012). Ανακτήθηκε 24 Μαρτίου 2013 από την ιστοσελίδα << www.0-18.gr>>
26. Eisen, M. L., Qin, J., Goodman, G.J., & Davis, S.L. (2002). Memory and suggestibility in maltreated children: Age, stress arousal, dissociation, and psychopathology. *Journal of Experimental Child Psychology*, 83(3), 167-212
27. Faller, K. C. (2007a). Questioning Children Who May Have Been Sexually Abused: An Integration of Research into Practice. *Journal of Aggression, Maltreatment & Trauma*, 2 (2), 37-58
28. Faller, K.C. (2007b). Models for Assessing Child Sexual Abuse. In K.C. Faller (Ed.), *Interviewing Children about Sexual Abuse: Controversies and best practice*. (pp. 35-43) New York: Oxford
29. Feltis, B.B., Powell, M.B., Snow P.C., & Hughes-Scholes, C.H. (2010). An examination of the association between interviewer question type and story-grammar detail in child witness interviews about abuse. *Child Abuse & Neglect*, 34(6), 407-413
30. Fisher, R.P., & Geiselman, R.E. (2010). The Cognitive Interview method of conducting police interviews: Eliciting extensive information and promoting Therapeutic Jurisprudence. *International Journal of Law and Psychiatry*, 33, 321-328

31. Fisher, R.P. (2010). Interviewing cooperative witnesses. *Legal and Criminological Psychology*, 15, 25–38
32. Fisher, R.P. & Geiselman, R.E. (1992). *Memory Enhancing Techniques for Investigative Interviewing: The cognitive Interview*. Springfield, IL: Charles C. Thomas
33. Ghetti, S., Goodman, G.J., Eisen, M. L., Qin, J., & Davis, S.L.(2002). Consistency in children’s reports of sexual and physical abuse. *Child Abuse & Neglect* 26(9), 977–995
34. Haden, C.A., Ornstein, P.A., O’Brien, B.S., Elischberger, H.B., Tyler, C.S., & Burchinal, M.J. (2011). The development of children’s early memory skills. *Journal of Experimental Child Psychology*, 108(1), 44-60
35. Heiman, M.L., Leiblum, S., Esquilin, S.C., & Pallitto, L.M. (1998). A comparative survey of beliefs about “normal” childhood sexual behaviors. *Child Abuse & Neglect*, 22(4), 289-304
36. Herman, H. (2005). Improving Decision Making in Forensic Child Sexual Abuse Evaluations. *Law and Human Behavior*, 29(1), 87-120
37. Hubel, G.S., & Flood, M.F., & Hansen, D.J.(2010) Sexually and Physically Abused Children. In D.L.Segal & M. Hersen (Eds), *Diagnosing interviewing* (pp. 443-467) New York: Springer
38. Θεμελή, Ο. (2006). Το παιδί- θύμα ως μάρτυρας σεξουαλικής κακοποίησης: η ακροαματική διαδικασία και ο κίνδυνος δευτερογενούς θυματοποίησης. Στο Ο. Γιωτάκος & Β. Πρεκατέ (Εκδ), *ΣΕΞΟΥΑΛΙΚΗ ΚΑΚΟΠΟΙΗΣΗ : Μυστικό; όχι πια.*(σελ.149-174) Αθήνα: ελληνικά γράμματα
39. Imhoff, M.C., & Baker-Ward, L. (1999). Preschoolers’ Suggestibility: Effects of Developmentally Appropriate Language and Interviewer Supportiveness. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 20 (3), 407-429
40. Jenkins, P.H., & Howell, R.J. (1994). Child Sexual Abuse Examinations: Proposed Guidelines for a Standard of Care. *Journal of the American Academy of Psychiatry and the Law*, 22(1), 5-17
41. Καπαρδής, Α. (2004). *Ψυχολογία και Δίκαιο*. Αθήνα: Μεσόγειος

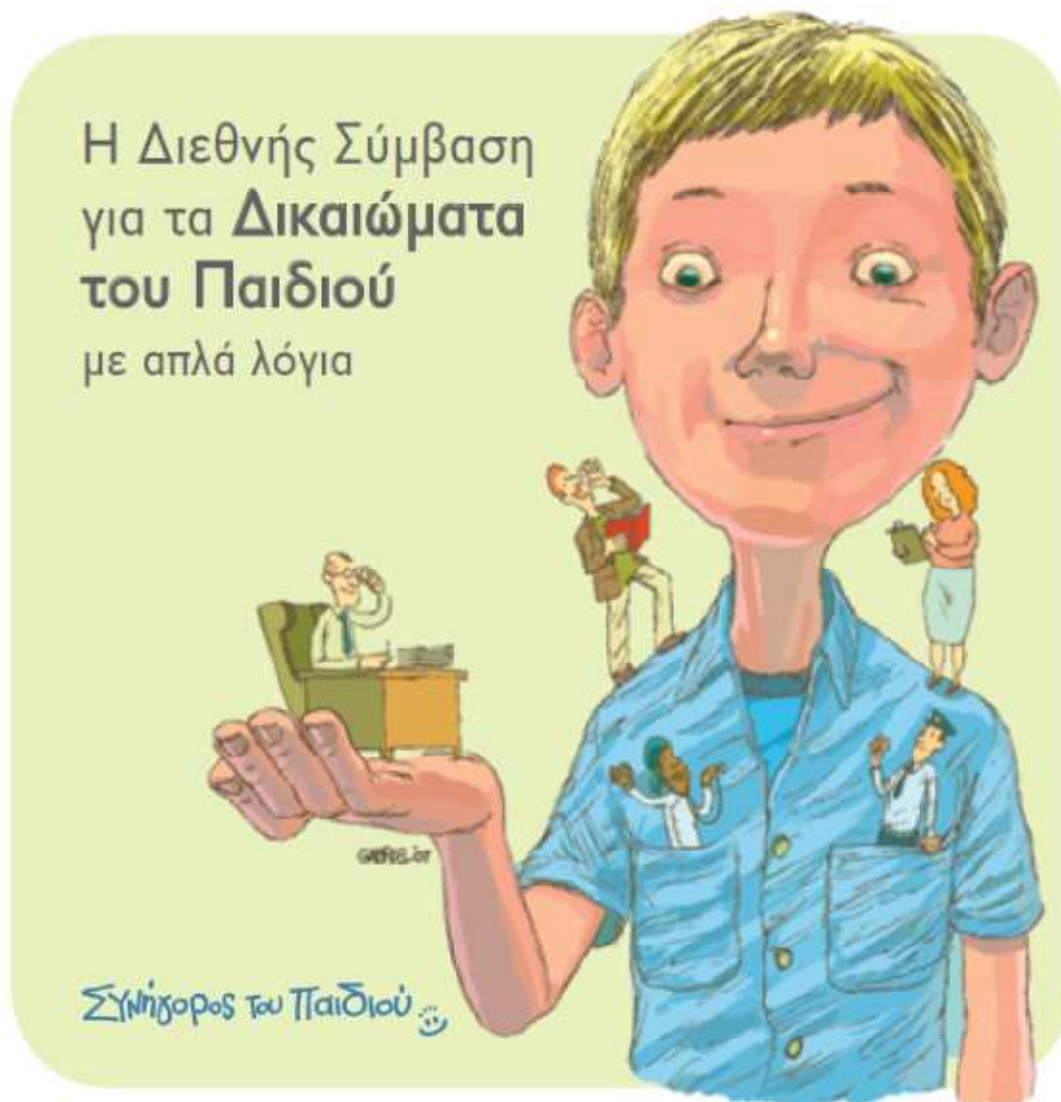
42. Lamb, M.E., Orbach, Y., Sternberg, K. J. , Hershkowitz, I., & Horowitz, D. (2000). Accuracy of Investigators' Verbatim Notes of Their Forensic Interviews with Alleged Child Abuse Victims. *Law and Human Behavior*, 24(6),699-708
43. Lamb, M. E., Sternberg, K. J., & Esplin, P.W. (1998). Conducting investigative interviews of alleged sexual abuse victims. *Child Abuse & Neglect*, 22(8), 813-823
44. Laraqe, D., Demattia, A., & Low, C. (2006). Forensic Child Abuse Evaluation: A Review. *Pediatrics*, 8, 1138-1147
45. Leander, L. (2007). *What Sexually Abused Children Remember and Report: Minding the gap*. Sweden: University of Gothenburg
46. Lindberg, A.W., Chapman, M. T., Samsock, D., Thomas, S.W., & Lindberg, M. A. (2003). Comparisons of Three Different Investigative Interview Techniques with Young Children. *The Journal of Generic Psvchology*, 164 (1), 5-28
47. Μανωλόπουλος, Σ., & Τσιάντης, Γ. (1987). *Σύγχρονα Θέματα Παιδοψυχιατρικής*. Αθήνα: Καστανιώτη
48. Morison, M., Moir, J.,& Kwansa, T. (2000). Interviewing children for the purposes of research in primary care. *Primary Health Care Research and Development*,1(1), 113–130
49. Μπέκα, Α. (2006). Διερεύνηση σεξουαλικής κακοποίησης ανηλικών από τον ειδικό ψυχικής υγείας. *PSYXIATRICKH*, 17 (4), 355-370
50. Mulder, M.R., & Vrij, A. (1996). Explaining conversation rules to children: a intervention study to facilitate children's accurate responses. *Child Abuse & Neglect*,20(7), 623-631
51. Olafson, E. (2007). Children's Memory and Suggestibility. In K. C. Faller(Ed.), *Interviewing Children About Sexual Abuse: CONTROVERSIES AND BEST PRACTISE*.(pp.10-34) University press: Oxford
52. Orbach, Y., Hershkowitz, I., Lamb, M. E., Esplin, P. W., & Horowitz, D. (2000). Assessing the value of structured protocols for forensic interview of alleged child abuse victims. *Child Abuse and Neglect*, 24, 733– 752
53. Orbach, Y., & Lamb, M.E. (2000). Enhancing children's narratives in investigative interviews. *Child Abuse & Neglect*,24(12), 1631-1648

54. Ornstein, P.A., Haden, C.A., & Hedrick A.M. (2004). Learning to remember: Social-communicative exchanges and the development of children's memory skills. *Developmental Review, 24*, 374-395
55. Pipe, M.E., Lamb, M.E., Orbach, Y. & Esplin, P.W. (2004). Recent research on children's testimony about experienced and witnessed events. *Developmental Review, 24*, 440-468
56. Poole, D.A., & Bruck, M. (2012). Divining testimony? The impact of interviewing props on children's reports of touching. *Developmental Review, 32*(3), 165-180
57. Powell, M.B. (2002). Specialist Training in Investigative and Evidential Interviewing: Is it Having Any Effect on the Behavior of Professionals in the Field? *PSYCHIATRY, PSYCHOLOGY AND LAW, 9*(1), 44-55
58. Robert, K.P., & Powell, M.B. (2001). Describing individual incidents of sexual abuse: a review of research on the effects of multiple sources of information on children's reports. *Child Abuse & Neglect, 25*(12), 1643-1659
59. Saywitz, K., & Camparo, L. (1998). Interviewing children: A developmental perspective. *Child Abuse & Neglect, 22* (8), 825-843
60. Simcock, G., & Hayne, H. (2002). Breaking the Barrier? Children Fail to Translate their Preverbal Memories into Language. *Psychological Science, 13*(3), 225-231
61. Snow, P. C., Powell, M. B., & Murfett, R. (2009). Getting the story from child witnesses: Applying a story grammar framework. *Psychology, Crime and Law, 15*, 555-568.
62. Sondhi, V. (2005). The Role of Interviewer Behavior in Eyewitness Suggestibility. *The Journal of Credibility Assessment and Witness Psychology, 6*(1), 1-19
63. Southern African AIDS Trust. (2011). Guidelines for Counselling on Child Sexual Abuse. Ανακτήθηκε 25 φεβρουαρίου 2013 από την ιστοσελίδα <<<http://www.satregional.org>>>
64. Sternberg, K. J., Lamb, M. E., Davies, G.M., & Westcott, H. L. (2001). The Memorandum of Good Practice: theory versus application. *Child Abuse & Neglect, 25*(5), 669-681
65. Steward, M.S., Bussey, K., Goodman, G.J., & Saywitz, K. (1993). Implications of Developmental Research For Interviewing Children. *Child Abuse & Neglect, 17*(1), 25-37

66. Thurlow, K.J. (1999). *Conversations with Children: Interviewer Style In Evidential and Therapeutic Interviews*. School of Medicine: University of Leeds
67. Volbert, R., & Zander, R. (1995). Sexual Knowledge and Behavior of Children up to 12 Years- What is Age- appropriate? In G. Davies, S. Lloyd- Bostock, M. McMurray & C. Wilson (Eds), *Psychology, Law and Criminal Justice: International Developments in Research and Practise* . (pp. 198-215)England: Oxford
68. Wakefield, H. (2006). Guidelines on Investigatory Interviewing of Children: what is the Consesus in the Scientific Community. *American Journal of Forensic Psychology*, 24(3), 57-74
69. Wilson, J. C. & Powell, M. B. (2001). *A Guide to Interviewing Children: Essential skills for counselors, police, lawyers and social workers*. London: Routledge
70. Yuille,J. C., Marxsen, D.,& Cooper, B. (1999). Training Investigative Interviewers: Adherence to the Spirit, As Well As the Letter. *International Journal of Law and Psychiatry*, 22(3-4),. 323–336

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Όλα τα παιδιά έχουν δικαιώματα
που προβλέπονται από νόμους και διεθνείς συμβάσεις.

Το σημαντικότερο κείμενο για τα δικαιώματα των παιδιών, είναι η **Διεθνής Σύμβαση για τα Δικαιώματα του Παιδιού** του 1989 που την έχουν υπογράψει 191 χώρες και είναι νόμος στην χώρα μας.

Στις επόμενες σελίδες μπορείτε να διαβάσετε όλα τα άρθρα της Σύμβασης αυτής με λίγα και απλά λόγια.

Αν θέλετε να τη διαβάσετε ολόκληρη, μπορείτε να τη βρείτε στην ιστοσελίδα **www.0-18.gr/crc** ή να την ζητήσετε από τους δασκάλους και τους καθηγητές σας. Μπορείτε επίσης να ψάξετε και άλλα κείμενα που έχουν γραφτεί για τα δικαιώματα του παιδιού.

Αν χρειάζεστε περισσότερες πληροφορίες
ή θέλετε βοήθεια για κάποιο πρόβλημα που αντιμετωπίζετε,
μπορείτε να απευθυνθείτε στον **Συνήγορο του Παιδιού**,
που λειτουργεί στο πλαίσιο του Συνηγόρου του Πολίτη και μπορεί
να παρέμβει όταν παραβιάζονται τα δικαιώματα των παιδιών
με σκοπό να ληφθούν μέτρα προστασίας τους.

☎ 210 7289744 και 800.11.32000 (9πμ-3:30μμ)

✉ Χατζηγιάννη Μέξη 5, Αθήνα 11528

e-mail: cr@synigoros.gr

ιστοσελίδα: www.0-18.gr

Το σκίτσο έφτιαξε ο Γαβριήλ Παγώνης για το φυλλάδιο του Συνηγόρου του Παιδιού
"Έγω, Έχεις Έκτα... όλοι έχουμε δικαιώματα!" και για το πρόγραμμα του Συμβουλίου της Ευρώπης
"Χτίζοντας μια Ευρώπη για και μαζί με τα παιδιά"

1. ορισμός

"Παιδιά" θεωρούνται όλα τα κορίτσια και τα αγόρια από 0 έως 18 ετών.

2. απαγόρευση διακρίσεων

Όλα τα παιδιά είναι ίσα. Έχουν δικαίωμα να τα αντιμετωπίζουν χωρίς διακρίσεις λόγω της φυλής, του φύλου, της γλώσσας, της θρησκείας, των απόψεων, της περιουσίας, της κατάστασης, των ιδιαίτερων αναγκών ή της εμφάνισής τους.

3. το συμφέρον του παιδιού

Όταν οι μεγάλοι παίρνουν αποφάσεις που αφορούν τα παιδιά, πρέπει να υπολογίζουν πριν από όλα το συμφέρον των παιδιών. Η Πολιτεία πρέπει να προστατεύει και να φροντίζει τα παιδιά, αν οι γονείς τους δεν μπορούν να το κάνουν.

4. μέτρα της Πολιτείας

Η Πολιτεία πρέπει να παίρνει όλα τα κατάλληλα μέτρα για να εφαρμόζονται τα δικαιώματα των παιδιών.

5. ρόλος γονέων και κηδεμόνων

Οι γονείς ή οι κηδεμόνες ενός παιδιού είναι υπεύθυνοι να το μεγαλώνουν έτσι ώστε να αναπτύσσονται οι ικανότητές του και να το βοηθούν να μάθει και να ασκεί τα δικαιώματά του.

6. δικαίωμα στη ζωή

Τα παιδιά έχουν δικαίωμα στη ζωή, την επιβίωση και την ανάπτυξη.

7. όνομα και ιθαγένεια

Δικαίωμα κάθε παιδιού είναι να γράφεται στο μητρώο με τη γέννησή του και να έχει όνομα, επώνυμο και ιθαγένεια, δηλαδή να ανήκει σε μια χώρα.

8. ταυτότητα

Η Πολιτεία πρέπει να βοηθά τα παιδιά να διατηρούν την ταυτότητα, την ιθαγένεια και τις οικογενειακές τους σχέσεις.

9.1. Ζωή και επικοινωνία με τους γονείς

Κάθε παιδί έχει δικαίωμα να ζει μαζί με τους γονείς του, εκτός αν αυτοί ζουν χωριστά, αν δεν μπορούν να το φροντίσουν ή αν πρέπει να απομακρυνθεί από αυτούς για το καλό του. Όταν ζει μακριά από τους γονείς του, το παιδί έχει δικαίωμα να τους βλέπει και να επικοινωνεί μαζί τους, εκτός αν αυτό είναι αντίθετο με το συμφέρον του.

10. Οικογενειακή επανένωση

Αν ένα παιδί ζει σε διαφορετική χώρα από τους γονείς του, έχει δικαίωμα να ξανασμίξει μαζί τους και να μείνουν στο ίδιο μέρος.

11. Παράνομες μετακινήσεις στο εξωτερικό

Τα παιδιά πρέπει να προστατεύονται από κάθε παράνομη απομάκρυνσή τους από τη χώρα στην οποία ζουν.

12. ελευθερία γνώμης

Τα παιδιά έχουν δικαίωμα να εκφράζουν ελεύθερα τις απόψεις τους. Οι μεγάλοι πρέπει να ακούν και να παίρνουν σοβαρά υπόψη τους τη γνώμη των παιδιών για θέματα που τα αφορούν, ανάλογα με την ηλικία και την ωριμότητά τους.

13. ελευθερία έκφρασης

Τα παιδιά έχουν δικαίωμα να αναζητούν, να μαθαίνουν και να μεταδίδουν πληροφορίες και ιδέες, και να εκφράζονται ελεύθερα, μέσα από τον γραπτό ή προφορικό λόγο, την τέχνη ή άλλους τρόπους, αρκεί να σέβονται τα δικαιώματα των άλλων.

14. ελευθερία σκέψης και θρησκείας

Τα παιδιά έχουν δικαίωμα να σκέφτονται ελεύθερα και να πιστεύουν σε μια θρησκεία.

15. ελευθερία συνάντησης και ομαδικής συνεργασίας

Τα παιδιά έχουν δικαίωμα να συναντιούνται, να συνεργάζονται και να συμμετέχουν σε συγκεντρώσεις, αρκεί να μην παραβιάζουν τα δικαιώματα των άλλων.

16. ιδιωτική ζωή

Κανείς δεν μπορεί να επεμβαίνει αυθαίρετα ή παράνομα στην ιδιωτική ζωή, την οικογένεια, την κατοικία ή την αλληλογραφία ενός παιδιού, ούτε να προσβάλει την τιμή και την υπόληψή του.

[1][7][3] πληροφόρηση

Τα παιδιά έχουν δικαίωμα να μαθαίνουν τι συμβαίνει γύρω τους από τα μέσα ενημέρωσης (εφημερίδες, ραδιόφωνο, τηλεόραση, ηλεκτρονικά μέσα). Η Πολιτεία πρέπει να ενθαρρύνει τα μέσα να διαδίδουν χρήσιμες πληροφορίες και να προστατεύουν τα παιδιά από ό,τι μπορεί να τα βλάψει.

[1][8][3] ευθύνες και υποστήριξη γονέων

Οι γονείς ή κηδεμόνες ενός παιδιού έχουν τη ευθύνη της ανατροφής και της ανάπτυξής του. Η Πολιτεία πρέπει να τους βοηθά σε αυτή την αποστολή και να εξασφαλίζει τη δημιουργία υπηρεσιών φροντίδας για τα παιδιά.

[1][9][3] βία, παραμέληση, εκμετάλλευση

Τα παιδιά πρέπει να προστατεύονται από κάθε μορφή βίας, προσβολής, παραμέλησης, εγκατάλειψης, σωματικής, ψυχολογικής, πνευματικής ή σεξουαλικής κακοποίησης και εκμετάλλευσης, όσο βρίσκονται στην ευθύνη των γονιών ή των κηδεμόνων τους ή άλλων προσώπων στα οποία αυτοί τα έχουν εμπιστευθεί.

[2][0][3] εναλλακτική επιμέλεια

Όταν ένα παιδί δεν ζει με την οικογένειά του ή αυτή δεν μπορεί να το φροντίσει, έχει δικαίωμα ειδικής προστασίας και βοήθειας, μέσα από θεσμούς όπως η υιοθεσία, η φιλοξενία σε ανάδοχη οικογένεια ή σε κατάλληλη στέγη / ίδρυμα.

[2][1][3] υιοθεσία

Η Πολιτεία πρέπει να παίρνει όλα τα απαραίτητα μέτρα ώστε μια υιοθεσία που γίνεται στην ίδια χώρα ή σε άλλη, να είναι σύμφωνη με το νόμο και να λαμβάνεται υπόψη πάνω απ' όλα το συμφέρον του παιδιού.

[2][2][3] παιδιά πρόσφυγες

Τα παιδιά πρόσφυγες, που έχουν φύγει μόνα ή συνοδευόμενα από τους δικούς τους από την πατρίδα τους επειδή εκεί κινδύνευαν, έχουν δικαίωμα ειδικής προστασίας και απολαμβάνουν όλα τα δικαιώματα που έχουν και τα άλλα παιδιά.

[2][3][3] παιδιά με αναπηρίες

Τα παιδιά με σωματικές ή πνευματικές αναπηρίες έχουν δικαίωμα να ζουν σε συνθήκες που εγγυώνται την αξιοπρέπειά τους και ευνοούν την αυτονομία τους. Να απολαμβάνουν ειδική φροντίδα και να συμμετέχουν ισότιμα στην εκπαίδευση και την κοινωνική ζωή.

[2]4[::] υγεία και ιατρικές υπηρεσίες

Όλα τα παιδιά έχουν δικαίωμα στην προληπτική φροντίδα της υγείας τους και όταν αρρωσταίνουν να χρησιμοποιούν τις απαραίτητες ιατρικές υπηρεσίες για τη θεραπεία τους.

[2]5[::] επανεξέταση αναδοχής

Όταν ένα παιδί τοποθετείται σε ένα ίδρυμα ή μια ανάδοχη οικογένεια, η Πολιτεία πρέπει να παρακολουθεί και να ελέγχει αν το φροντίζουν σωστά και αν απολαμβάνει όλα τα δικαιώματά του.

[2]6[::] κοινωνική πρόνοια

Τα παιδιά έχουν δικαίωμα να απολαμβάνουν την κατάλληλη κοινωνική φροντίδα και ασφάλιση.

[2]7[::] ανάπτυξη και επίπεδο ζωής

Όλα τα παιδιά έχουν δικαίωμα σε ένα αξιοπρεπές επίπεδο ζωής: να έχουν φαγητό, ρούχα και να ζουν σε ένα ασφαλές σπίτι, ώστε να έχουν ομαλή σωματική, πνευματική, ψυχική, ηθική και κοινωνική ανάπτυξη. Αν οι γονείς τους δεν μπορούν να τους τα προσφέρουν, η Πολιτεία πρέπει να τους βοηθάει.

[2]8[::] εκπαίδευση

Όλα τα παιδιά έχουν δικαίωμα να πηγαίνουν στο σχολείο και να έχουν ίσες ευκαιρίες σε αυτό. Η Πολιτεία πρέπει να παίρνει μέτρα ώστε τα παιδιά να γράφονται και να μη διακόπτουν το σχολείο. Τα μέτρα για τη σχολική πειθαρχία πρέπει να σέβονται τα δικαιώματα και την αξιοπρέπεια των μαθητών.

[2]9[::] σκοποί εκπαίδευσης

Η εκπαίδευση πρέπει να βοηθάει τα παιδιά να αναπτύξουν τις ικανότητες και την προσωπικότητά τους και να μαθαίνουν να σέβονται τα ανθρώπινα δικαιώματα, τους διαφορετικούς πολιτισμούς και το φυσικό περιβάλλον.

[3]0[::] μειονότητες

Τα παιδιά που ανήκουν σε εθνικές, γλωσσικές ή θρησκευτικές μειονότητες, έχουν δικαίωμα να έχουν τη δική τους πολιτιστική ζωή, να χρησιμοποιούν τη γλώσσα τους και να ασκούν τη θρησκεία τους.

Ο Ρόλος του Ψυχολόγου στην Διερεύνηση των Ισχυρισμών των Ανήλικων για
Σεξουαλική Κακοποίηση

3.1 ελεύθερος χρόνος και ψυχαγωγία

Όλα τα παιδιά έχουν δικαίωμα να ξεκουράζονται, να έχουν ελεύθερο χρόνο, να παίζουν, να ψυχαγωγούνται και να ασχολούνται με πράγματα που τους ενδιαφέρουν.

3.2 παιδική εργασία, οικονομική εκμετάλλευση

Τα παιδιά πρέπει να προστατεύονται από την οικονομική εκμετάλλευση και οποιαδήποτε επικίνδυνη εργασία μπορεί να βάλει σε κίνδυνο την εκπαίδευση, την υγεία ή την ανάπτυξή τους. Η Πολιτεία πρέπει να ρυθμίζει, σύμφωνα με τις διεθνείς συμβάσεις, τα κατώτατα όρια

ηλικίας, τα ωράρια και τις συνθήκες εργασίας για ανηλίκους όπως και την επιβολή ποινών σε όσους τα παραβιάζουν.

3.3 ναρκωτικά

Τα παιδιά πρέπει να προστατεύονται από την παράνομη χρήση ναρκωτικών ουσιών αλλά και να μη χρησιμοποιούνται στην παραγωγή και τη διακίνησή τους.

3.4 σεξουαλική βία και εκμετάλλευση

Είναι υποχρέωση της Πολιτείας να προστατεύει τα παιδιά από κάθε μορφή σεξουαλικής βίας και εκμετάλλευσης, όπως ο εξαναγκασμός σε σεξουαλική δραστηριότητα, η πορνεία και η πορνογραφία.

3.5 απαγωγή και εμπορία παιδιών

Τα κράτη παίρνουν όλα τα κατάλληλα μέτρα για να εμποδίσουν τις απαγωγές, την πώληση και το δουλεμπόριο των παιδιών.

3.6 άλλες μορφές εκμετάλλευσης

Τα παιδιά πρέπει να προστατεύονται από οποιαδήποτε άλλη μορφή εκμετάλλευσης που μπορεί να βλάπτει την ευημερία τους.

3.7. βασανιστήρια και στέρηση ελευθερίας

Κανένα παιδί δεν πρέπει να υποβάλλεται σε βασανιστήρια ή άλλη σπόνθρωπη ή εξευτελιστική τιμωρία. Η θανατική ποινή και η ισόβια φυλάκιση απαγορεύεται να επιβάλλονται σε παιδιά. Η σύλληψη και κράτηση ανηλίκων πρέπει να είναι σύμφωνη με το νόμο, να έχει την ελάχιστη δυνατή χρονική διάρκεια και να ανταποκρίνεται στην ανάγκες της ηλικίας τους.

3.8. ένοπλες συρράξεις

Σε περίπτωση πολέμου, τα παιδιά πρέπει να προστατεύονται. Απαγορεύεται να συμμετέχουν σε εχθροπραξίες παιδιά κάτω των 15 ετών.

3.9. επανένταξη παιδιού-θύματος

Η Πολιτεία πρέπει να φροντίζει τα παιδιά που είναι θύματα παραμέλησης, κακομεταχείρισης, εκμετάλλευσης ή πολέμων για να ξεπερνούν τα τραύματά τους και να συμμετέχουν φυσιολογικά στην κοινωνική ζωή.

4.0. δικαιοσύνη / ποινική μεταχείριση

Κάθε παιδί ύποπτο, κατηγορούμενο ή καταδικασμένο για μια παράνομη πράξη έχει δικαίωμα να το αντιμετωπίζουν με αξιοπρέπεια, ανθρωπισμό και σεβασμό στις ανάγκες του, να ενημερώνεται για την υπόθεσή του σε γλώσσα που καταλαβαίνει και να έχει νομική βοήθεια για να μπορεί να υπερασπίζεται τον εαυτό του.

4.1. ευνοϊκότερες ρυθμίσεις

Αν οι νόμοι μιας χώρας προστατεύουν καλύτερα τα δικαιώματα των παιδιών από ό,τι αυτή η Σύμβαση, τότε πρέπει να εφαρμόζονται εκείνοι.

4.2. γνωστοποίηση

Τα κράτη έχουν υποχρέωση να κάνουν γνωστά στους μεγάλους και στα παιδιά τις αρχές και το περιεχόμενο αυτής της Σύμβασης.

4.3-5.4. εφαρμογή και έλεγχος

Μια ειδική Επιτροπή στον ΟΗΕ παρακολουθεί την εφαρμογή της Σύμβασης σε όλα τα κράτη που την έχουν υπογράψει. Οι κυβερνήσεις οφείλουν να στέλνουν εκθέσεις κάθε πέντε χρόνια και η Επιτροπή, αφού τις εξετάσει, τους στέλνει παρατηρήσεις και προτάσεις της.

© © ©